

KOMMUNAL
FORSKNING
I SVERIGE
Betänkande av
Kommunal
demokratiska
utskottet

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

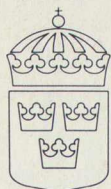

National Library
of Sweden

SOU
1983:15

**KOMMUNAL
FORSKNING
I SVERIGE**
Betänkande av
Kommunal
demokratiska
kommittén

SOU
1983:15

Statens offentliga utredningar

1983:15

Civildepartementet

57

Kommunalforskning i Sverige

Betänkande XI av
kommunaldemokratiska kommittén
Stockholm 1983

Omslag Rolf Elsner
Jernström Offsettryck AB

ISBN ~~91-38-07569-5~~ 91-38-07524-5 (F)
ISSN 0375-250X

minab/gotab Stockholm 1983 74611

Till Statsrådet och chefen för civildepartementet

Genom beslut den 4 augusti 1977 bemyndigade regeringen chefen för dåvarande kommundepartementet att tillkalla en kommitté med högst sju ledamöter för fortsatt utredning av vissa kommunaldemokratiska frågor.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 18 november 1977 såsom ledamöter direktören Fredrik Lindencrona, ordförande, överförmyndaren Leif Andersson, numera kommunalrådet Lars Eric Ericsson, f d partisekretären Gustaf Jonnergård, kommunalrådet Anita Jonsson, ämnesläraren Rune Zachrisson och kommunalkonsulenten Göran Åstrand samt fr o m den 15 januari 1982 landstingsrådet Bror R Eriksson sedan Lindencrona på egen begäran blivit entledigad från ordförandeuppdraget. Den 18 november 1982 entledigades Eriksson från ordförandeuppdraget och förordnades samtidigt till ledamot av kommittén. Som ny ordförande förordnades Lars Eric Ericsson. Landstingsrådet Karl-Gunnar Holmqvist förordnades som ny ledamot den 6 december 1982.

Såsom sakkunniga förordnades den 6 december 1977 numera direktören Hans Anderson, Svenska kommunförbundet, departementsrådet Sven-Runo Bergqvist, numera driftchefen Tord Domargård, sekreterare Olof E Jonsson, numera avdelningschefen Urban H Karlsson, Landstingsförbundet, hovrättsrådet Ulf Lindquist och departementsrådet Carl-Gunnar Peterson samt fr o m den 16 november 1978 departementsrådet Lars Högdahl sedan Bergqvist på egen begäran blivit entledigad från sakkunniguppdraget. Domargård och Jonsson entledigades från sina uppdrag den 24 januari 1983.

Som experter åt kommittén tillkallades bl a fr o m den 1 januari 1980 kanslidirektören Carl-Wedig Geijer samt fr o m den 1 februari 1982 avdelningschefen Anna-Lisa Kildén.

Sekreterare i kommittén är fr o m den 5 maj 1980 numera departementssekreteraren Kai Kronvall, biträdande sekreterare fr o m den 1 februari 1982 filosofie kandidaten Torgny Sköldborg, fr o m den 1 oktober 1982 filosofie kandidaten Bernt Jakobson samt fr o m den 1 januari 1983 filosofie kandidaten Markku Peura.

Kommittén har antagit namnet kommunaldemokratiska kommittén.

Kommittén har enligt sina grunddirektiv (Dir 1977:96) behandlat och avgivit betänkanden rörande utvärdering av kommunindelningsreformen, lokala organ i kommunerna, den gemensamma valdagen och mandatperiodens längd och kommunala folkomröstningar samt enligt tilläggsdirektiv (Dir 1979:68) betänkandet (SOU 1982:5) De förtroendevalda i kommuner

och landstingskommuner och betänkandet (Ds Kn 1982:7) Politiska sekreterare i kommuner och landstingskommuner. På grund av särskilda uppdrag från departementet har kommittén avgivit betänkandena (Ds C 1983:3) Lokala organ i landstingskommunerna samt (Ds C 1983:4) Utländska medborgares valbarhet till vissa förtroendeuppdrag.

Såsom administrativt ansvarig för ett av riksdagen beslutat forskningsprojekt avseende utvärdering av kommunindelningsreformen har kommittén publicerat ett antal rapporter i vilka de projektansvariga forskarna redovisat sina resultat.

Det föreliggande betänkandet, som härmed överlämnas, är kommitténs elfte. Det grundar sig på ett särskilt uppdrag från såväl förutvarande kommunministern som nuvarande civilministern att ta upp frågan om den fortsatta kommunalforskningens organisation m m.

Underlaget för kommitténs ställningstaganden har utarbetats inom kommitténs sekretariat.

Stockholm i mars 1983

Lars Eric Ericsson

Leif Andersson

Bror R Eriksson

Karl-Gunnar Holmqvist

Gustaf Jonnergård

Anita Jonson

Rune Zachrisson

Göran Åstrand

/Kai Kronvall

Torgny Sköldborg

Bernt Jacobson

Markku Peura

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	7
1 Inledning	11
1.1 Kommunaldemokratiska forskningsgruppen	11
1.2 Uppdraget till kommunaldemokratiska kommittén	12
1.3 Uppläggnings av arbetet	12
1.4 Betänkandets syfte	12
1.5 Betänkandets disposition	13
2 Utvecklingen av den offentliga sektorn och synen på forskningens roll	15
2.1 Samhällsutvecklingen under efterkrigstiden	15
2.1.1 Allmänna utvecklingstendenser	15
2.1.2 Utvecklingen i kommunerna	16
2.1.3 Utvecklingen i landstingskommunerna	17
2.1.4 Konsekvenser för den offentliga förvaltningen	17
2.2 Synen på forskningens roll och betydelse för samhällsutvecklingen	17
2.3 Samspelet mellan samhällsutvecklingen och forskningen om samhället	18
3 Sektorsforskning	21
3.1 Begreppet sektorsforskning	21
3.2 Sektorsforskningens framväxt	23
3.3 Sektorsforskningens roll	25
3.4 Forskningspolitiska dokument	27
3.4.1 Forsknings-samverkanskommitténs (FOSAM) betänkande	27
3.4.2 Forskningsrådsnämndens rapport	29
3.4.3 Synen på sektorsforskningen i proposition 1981/82:106	30
3.5 Modeller för sektorsforskningsorgan	30
3.5.1 Urval av modellorgan	31
3.5.2 Modeller för sektorsforskningsorgan – en jämförelse	34
3.6 FoU-organ utanför den offentliga sektorn	37
3.6.1 Kollektivforskningsinstitut	37
3.6.2 Företagsfinansierade forskningsinstitut (branschinstitut)	38

4	<i>Kommunalforskning i Sverige – en aktuell inventering</i>	39
4.1	1960-talets kommunalforskning	39
4.2	Kommunalforskningsprojekt 1972–1982	40
4.3	Kommunalforskningens inriktning och finansiering	41
4.3.1	Fördelningen på huvudkategorier	41
4.3.2	Exempel på enskilda projekt	42
4.3.3	Fördelningen på kommun, landstingskommun och region	45
4.3.4	Ämnesinriktning	46
4.3.5	Finansiering	48
4.4	Annat forsknings- och utvecklingsarbete med relevans för kommuner och landstingskommuner	51
4.4.1	Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri)	52
4.4.2	Regionala forskningsorgan	52
4.4.3	Forskning med förvaltningsinriktning vid högskolan	54
4.4.4	Centrum för regionalvetenskaplig forskning i Umeå (CERUM)	54
5	<i>Kommunalforskning i övriga Norden</i>	57
5.1	Danmark	57
5.2	Norge	58
5.3	Finland	59
5.4	Kommunalforskning i Norden – en jämförelse	59
6	<i>Överväganden och förslag</i>	61
	<i>Källor och litteratur</i>	69
	<i>Kommunaldemokratiska kommitténs betänkanden</i>	70
	<i>Kommunaldemokratiska forskningsgruppens rapporter</i>	71
	Bilagor	
	Bilaga 1 <i>Kommunalforskningsprojekt i Sverige 1972–1982 (Ds C 1983:1)</i>	73
	Bilaga 2 <i>Beskrivning av ett urval sektorsforskningsorgan i Sverige</i>	75
	Bilaga 3 <i>Organ för dokumentation och information om forskning</i>	91

Sammanfattning

Riksdagen anslog 1979 medel för en vetenskaplig utvärdering av kommunindelningsreformen. Uppgiften anförtroddes en särskild forskningsgrupp, kommunaldemokratiska forskningsgruppen. Kommunaldemokratiska kommittén fick det administrativa ansvaret för projektet. Forskningsprogrammet har genomförts och resultaten redovisats i en särskild rapportserie. I september 1981 gavs kommittén i uppdrag av dåvarande kommunministern att ta upp frågan om den fortsatta kommunalforskningen mot bakgrund av de erfarenheter som vunnits av forskningsgruppens verksamhet. Den nye civilministern, som tillträdde efter valet 1982, har också uttalat att den framtida kommunala forskningens organisation och inriktning närmare bör övervägas. I föreliggande betänkande framläggs förslag om att inrätta en delegation för kommunal forskning.

I *kapitel 1* beskrivs kommunaldemokratiska forskningsgruppens verksamhet, kommitténs uppdrag, hur arbetet lagts upp, vad betänkandet syftar till och slutligen hur det är disponerat. Syftet med betänkandet är enligt kommittén att beskriva forskningsområdet och dess betingelser, att översiktligt beskriva de allmänna villkoren för forsknings- och utvecklingsarbete i Sverige samt att mot bakgrund av de nämnda förhållandena dels beskriva och analysera svensk kommunalforskning i dag, dels föreslå åtgärder för att främja forskningens ställning, öka effektiviteten och skapa bättre betingelser för kontakterna mellan forskare och avnämare.

I *kapitel 2* beskrivs inledningsvis samhällsutvecklingen under efterkrigstiden med särskild hänsyn till den kommunala och landstingskommunala utvecklingen. Kommittén konstaterar att den redovisade utvecklingen leder till ökade krav på den offentliga förvaltningen, bl a beträffande kvaliteten på beslutsunderlagen. Kommittén finner även att resultaten från den samhällsvetenskapliga forskningen kommit att spela en allt större roll i såväl förberedelserna för som utvärderingarna av större samhällsreformer.

I *kapitel 3* behandlas sektorsforskningen och existerande sektorsforskningsorgan. Med sektorsforskning menas enligt en definition av OECD en forskning som motiveras utifrån en viss samhällssektors behov av kunskap för att främja dess utveckling och som finansieras av denna sektor. Det finns nu ett femtiotal sektorsforskningsorgan i Sverige. Den undersökning kommittén företagit av ett urval sektorsforskningsorgan visar på betydande skillnader i fråga om organisation och resurser. Samtliga sektorsforskningsorgan initierar och informerar om forskning samt knyter kontakter inom sektorn. En annan allmän uppgift för dessa organ är att förmedla ny kunskap

mellan dem som bedriver forskning och dem som använder resultaten. I forskningspolitiska beslut under senare år har riksdagen fastslagit att högskolan skall svara för en väsentlig del av den sektoriella forskningen.

Huvuddelen av *kapitel 4* ägnas åt en beskrivning och analys av en inventering av kommunalforskningsprojekt perioden 1972–1982. 127 projekt har identifierats. Undersökningar om kommunal planering eller samhällsplanering dominerar ämnesmässigt. 80 procent av projekten är inriktade på kommunerna och en mycket liten del riktar sig mot landstingskommunerna. 75 procent av projekten har utförts vid universitets- och högskoleinstitutioner. Bland dessa intar statsvetenskapliga och företagsekonomiska institutioner den mest framträdande ställningen. Nära hälften av alla projekt har finansierats av statens råd för byggnadsforskning. Den totala anslagssumman uppgår till cirka 52 miljoner kronor.

Avslutningsvis redovisas i kapitlet några exempel på sådant forsknings- och utvecklingsarbete med relevans för kommuner och landstingskommuner som bedrivs utanför högskolan, bl a inom vissa regionala organ för forskning med landstingskommuner som initiativtagare och/eller huvudmän.

I *kapitel 5* redovisas inriktningen och de olika organisatoriska lösningarna för kommunalforskningen i Danmark, Norge och Finland. Vid en jämförelse i detta hänseende mellan Sverige och de övriga nordiska länderna finner kommittén både likheter och skillnader. Inget land har något samordningsorgan för kommunalforskning. I Danmark och Finland finns särskilda organ för kommunalforskning. I Finland, Norge och Sverige finansieras forskningen till största delen av forskningsråd och departement. I Danmark finansieras forskningen genom den kommunala moms-fonden. Endast i Finland och Norge finns organ som förmedlar forskningsresultat. I samtliga länder är kommunalforskningen förhållandevis begränsad och har i ganska stor utsträckning karaktär av utredningsarbete/uppdragsforskning.

I *kapitel 6* redovisar kommittén sina överväganden och förslag.

Den svenska kommunalforskningen kännetecknas av en utpräglad organisatorisk decentralisering, vilket kommittén i och för sig anser önskvärt. Avsaknaden av ett samordningsorgan medför dock enligt kommittén en splittrad syn på den verklighet som studeras. De resurser som ställs till kommunalforskningens förfogande är mycket begränsade med hänsyn till den kommunala och landstingskommunala verksamhetens omfattning. Resursflödet är också ojämnt fördelat över tiden. Klart eftersatta områden inom kommunalforskningen är enligt kommitténs mening forskning inriktad på landstingskommunerna och kommunal ekonomi. Den framtida kommunalforskningen måste ges en bredare ämnesmässig inriktning än hittills. Det intresse som visats inte minst från de båda kommunförbundens sida för den fortsatta kommunalforskningen pekar enligt kommitténs mening på att det finns ett behov av ett forum för fortsatta kontakter mellan aktiva kommunalforskare och representanter för sektorns verksamhet.

Kommittén föreslår att en särskild delegation, Delegationen för kommunal forskning, inrättas som en kommitté inom civildepartementets område. I delegationen bör ingå representanter för kommun- och landstingsförbundet, civildepartementet, de medelsbeviljande organen samt de aktiva kommunalforskarna. Delegationen bör få ansvaret för att dokumentera och informera om pågående forskning på området och att i anslutning härtill

svara för utgivningen av en informationsskrift och/eller en kommunalvetenskaplig tidskrift, att initiera forskning om kommunala frågor samt arrangera seminarier med främsta syfte att tillskapa ett forskningsprogram på kommunalforskningsområdet samt att föreslå hur en mer permanent organisation av ett samordningsorgan bör se ut. Delegationens arbete bör enligt kommitténs mening pågå i tre år i en första etapp. Delegationen bör ha tillgång till kansliresurser och en budget som ger möjlighet att arrangera sammanträden, konferenser etc samt att bygga upp en dokumentations- och informationsverksamhet. Delegationen bör emellertid inte ha tillgång till medel för forskning. Kostnaderna beräknas uppgå till cirka 1 miljon kronor per år.

1 Inledning

1.1 Kommunaldemokratiska forskningsgruppen

När riksdagen i november 1978 (prop 1978/79:61, KU 1978/79:17) anslog medel för en vetenskaplig utvärdering av kommunindelningsreformens konsekvenser för den kommunala självstyrelsen gavs uppdraget att administrera forskningsarbetet till kommunaldemokratiska kommittén. Enligt riksdagens beslut skulle forskningsprogrammet genomföras under en tvåårsperiod. Någon enskild vetenskaplig institution med kapacitet att åta sig ett så stort forskningsuppdrag som det var frågan om fanns inte. Det var därför naturligt och nödvändigt att en särskild forskningsgrupp bildades för detta ändamål. I den kommunaldemokratiska forskningsgruppen deltog forskare från de statsvetenskapliga institutionerna vid Stockholms, Lunds, Göteborgs och Umeå universitet. Vidare deltog några forskare från den ekonomisk-geografiska institutionen vid Lunds universitet. Sammanlagt bestod gruppen av ett 20-tal medlemmar.

Forskningsprogrammet har genomförts och resultaten har presenterats i en särskild rapportserie omfattande 15 volymer i departementens Ds-serie "Rapporter från kommunaldemokratiska forskningsgruppen". Resultaten har vidare redovisats i en sammanfattande volym där forskarna gemensamt svarar för innehållet. (Strömberg, L och Westerståhl, J, red: De nya kommunerna, 1983). Dessutom avser civildepartementet att framställa en mer populär sammanfattning.

Det nu berörda forskningsprogrammet är unikt i flera avseenden. För det första finansierades programmet i sin helhet genom att riksdagen beviljade särskilda medel för projektet. För det andra gavs ansvaret för att genomföra arbetet inte direkt till en vetenskaplig institution utan till en parlamentarisk kommitté. Vidare bildades en forskningsgrupp med deltagare från ett stort antal institutioner vilka var för sig genomförde delar av programmet på sin vanliga arbetsplats. För forskningsgruppens interna gemensamma administration svarade kommitténs sekretariat samt en av kommittén finansierad forskare, docenten Bengt Owe Birgersson, tillika expert i kommittén, som fick det administrativa samordningsansvaret för den egentliga forskningsverksamheten. Slutligen var det möjligt för forskargruppen att utnyttja erfarenheter och kunnande från ett stort statsvetenskapligt forskningsprojekt om kommunindelningsfrågan som genomfördes i mitten av 1960-talet. En majoritet av forskningsgruppens deltagare hade egna personliga erfarenheter från detta projekt.

1.2 Uppdraget till kommunaldemokratiska kommittén

I samband med att forskargruppen i september 1981 inbjöd till ett seminarium vid vilket resultaten presenterades och diskuterades, anförde dåvarande kommunministern i ett avslutande anförande att det enligt hans uppfattning var en naturlig uppgift för kommunaldemokratiska kommittén att ta upp frågan om den fortsatta kommunalforskningen. En given utgångspunkt borde enligt kommunministern vara att analysera erfarenheterna av det genomförda projektet. Det skulle också vara värdefullt med en översiktlig kartläggning av de forskningsaktiviteter som berör kommunerna samt över vilka ekonomiska resurser som finns tillgängliga på olika håll. Den nye civilministern som tillträdde efter valet 1982 har också uttalat att den kommunala forskningens organisation och inriktning närmare bör övervägas.

1.3 Uppläggning av arbetet

Kommittén inledde arbetet med att ta fram ett underlagsmaterial för detta ändamål våren 1982. Inledningsvis påbörjades en inventering av den kommunalforskning som ägt rum under perioden 1972–82. Inventeringen har skett med hjälp av uppgifter inhämtade från de större medelsbeviljande organen vad gäller forskning med företrädesvis samhällsvetenskaplig inriktning. De uppgifter som härvid framkommit har därefter sammanställts i form av en katalog över de projekt som har haft som mål att belysa aspekter av den kommunala självstyrelsen och/eller av övergripande aspekter i fråga om den kommunala ekonomin. Denna katalog har därefter utsänts på remiss till drygt 50 forskningsbedrivande eller medelsbeviljande institutioner för kontroll och kompletteringar samt för att erhålla synpunkter av annan art på katalogens innehåll och utformning. Katalogen som fått titeln Kommunalforskningsprojekt i Sverige 1972–82 utges separat i Ds-serien (Ds C 1983:1) under våren 1983 och bilägges betänkandet.

Kommittén har även låtit företa en särskild studie av ett urval s k sektorsforskningsorgan i syfte att ta reda på under vilka betingelser de tillkommit och på vilka villkor och hur de arbetar i dag. I anslutning till detta arbete företogs en inventering av vissa forskningspolitiska dokument och beslut under senare år, med särskild hänsyn till sektorsförningen. Dessutom har studiebesök gjorts i Danmark, Finland och Norge, där organisationen för och verksamheten inom kommunalforskningen undersökts.

1.4 Betänkandets syfte

Syftet med detta betänkande är trefaldigt:

1. att med hjälp av en inventering av de forskningsprojekt med inriktning på den kommunala självstyrelsen, som ägt rum det senaste årtiondet, söka beskriva forskningsområdet kommunalforskning och de betingelser under vilka den verkar;
2. att med hjälp av uppgifter om det svenska systemet för forsknings- och utvecklingsarbete (FoU), sektorsforskningens framväxt och nuvarande

- roll samt den av statsmakterna bedrivna forskningspolitiken söka översiktligt beskriva de allmänna villkoren för FoU;
3. att mot bakgrund av dessa nämnda förhållanden och den allmänna samhällsutvecklingen söka dels beskriva och analysera svensk kommunalforskning i dag, dels föreslå åtgärder för att främja dess ställning, öka effektiviteten och skapa bättre betingelser för kontakten mellan forskare och avnämare.

1.5 Betänkandets disposition

I *kapitel 2* beskrivs inledningsvis samhällsutvecklingen under efterkrigstiden med särskild hänsyn till den kommunala och landstingskommunala utvecklingen. Därefter behandlas översiktligt dels frågan om synen på forskningens roll och betydelse för samhällsutvecklingen, dels frågan om sambandet mellan den allmänna samhällsutvecklingen och behovet av forskning om statlig, kommunal och landstingskommunal verksamhet och förvaltning.

I *kapitel 3* behandlas sektorsforskning och existerande sektorsforskningsorgan. Inledningsvis redovisas begreppet sektorsforskning samt sektorsforskningens framväxt och roll. I anslutning härtill redovisas vissa forskningspolitiska dokument med särskild hänsyn till den redovisade synen på sektorsforskning. I detta kapitel ges även en sammanfattning avseende bakgrund och tillkomst, organisation, finansiering och verksamhetsinriktning hos ett tiotal sektorsforskningsorgan på det statliga området. En detaljerad redogörelse bilägges betänkandet. Som en jämförelse presenteras vissa uppgifter om de s k kollektivforskningsinstituten och de företagsfinansierade forskningsinstituten.

I *kapitel 4* redovisas inledningsvis kortfattat den kommunalforskning som ägde rum under 1960-talet, främst den s k kommunalforskningsgruppens (KFG) insatser. Huvuddelen av kapitlet ägnas åt en beskrivning och analys av en inventering utförd inom sekretariatet under 1982. Avslutningsvis redovisas några exempel på sådant FoU-arbete med relevans för kommuner och landsting som bedrivs utanför högskolan, såsom sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri) och vissa regionala organ för forskning med landstingskommuner som initiativtagare och/eller huvudmän. Här nämns även de nyinrättade professurerna med inriktning på förvaltning och den forskningsanknutna förvaltningsutbildningen.

I *kapitel 5* redovisas inriktningen och de olika organisatoriska lösningarna för kommunalforskningen i Danmark, Norge och Finland samt görs en internordisk jämförelse.

I *kapitel 6* redovisas kommitténs överväganden och förslag.

Till betänkandet hör även 3 bilagor.

Bilaga 1 är den nämnda forskningskatalogen (Ds C 1983:1) Kommunal-forskningsprojekt i Sverige 1972–1982, som utges separat.

Bilaga 2 är en detaljerad beskrivning av ett urval sektorsforskningsorgan, som bildat underlag för en sammanfattande beskrivning i kapitel 3.

I *bilaga 3* finns en beskrivning av tillkomst, utveckling och verksamhet vid svenska avdelningen av Nordiska dokumentationscentralen för masskom-

munikationsforskning (NORDICOM) samt Svensk samhällsvetenskaplig datatjänst (SSD) båda vid Göteborgs universitet. Dessa beskrivningar syftar närmast till att utgöra exempel på databaserade system för dokumentation och information om forskning och forskningsresultat, som kan vara av intresse vid en eventuell framtida verksamhet av detta slag på kommunalforskningens område.

2 Utvecklingen av den offentliga sektorn och synen på forskningens roll

2.1 Samhällsutvecklingen under efterkrigstiden

2.1.1 Allmänna utvecklingstendenser

Huvuddelen av den offentliga expansionen under senare år faller på kommunerna och landstingskommunerna. Den totala kommunala konsumtionens andel av bruttonationalprodukten (BNP) ökade mellan åren 1950 och 1980 från 6 till 21 %. Den statliga konsumtionens andel ökade under samma period från 6 till 9 %. Kommunernas andel av sysselsättningen ökade mellan åren 1965 och 1979 från 9 till 23 %. Hela den offentliga sektorn svarar i dag för ca 30 % av den totala sysselsättningen. År 1980 var det totala antalet offentligt anställda drygt 1,4 miljoner. Utvecklingen av antalet anställda i offentlig verksamhet framgår av tabell 1.

Under efterkrigstiden har myndigheternas och förvaltningarnas arbetsuppgifter ökat markant och förändrats i flera avseenden. Förr dominerades den offentliga sektorns verksamhet av myndigheternas kontrollerande och övervakande funktioner. Numera har verksamheten med inriktning på samhällsservice i vid mening blivit allt större. Detta kommer bl a till uttryck i den omfattande offentliga varu- och tjänsteproduktionen. Även lagstiftningens karaktär har förändrats. Statsmakternas beslut får allt oftare karaktären av allmänna riktlinjer och allt fler lagar får karaktären av ramlagar, t ex

Tabell 1 Antalet anställda i offentlig verksamhet åren 1960–1980 i tusental. Siffrorna inom parentes anger procent av totalt offentligt anställda

Huvudman	1960	1965	1970	1975	1980
Staten ^a	400(73)	450(68)	500(50)	500(43)	550(39)
Kommunerna	90(16)	100(16)	300(30)	400(35)	500(36)
Landstingen	60(11)	100(16)	200(20)	250(22)	350(25)
Totalt offentligt anställda	550	650	1 000	1 150	1 400
Procent av befolkningen anställda i offentlig verksamhet	7	8	12	14	17

^a Inkl. lärarpersonal

Källor: Tarschys, D: Den offentliga revolutionen (1978), UHÄ-rapport 1982:8 samt Statistisk årsbok 1977 och 1981

arbetsmiljölagen och miljövårdslagen. Detta innebär att den närmare innebörden av bestämmelserna i praktiken får utformas av myndigheterna, kommunerna eller landstingskommunerna. Förvaltningen får inte bara verkställa politiska beslut utan också precisera innehållet.

2.1.2 Utvecklingen i kommunerna

De mest påtagliga strukturella förändringarna inom den offentliga verksamheten har ägt rum i kommunerna. Genom indelningsreformerna har antalet kommuner minskat från ca 2 500 år 1950 till 284 år 1983. Även antalet förtroendevalda i kommunerna har minskat. Under senare år har olika åtgärder vidtagits i kommunerna i syfte att öka decentraliseringen. Försök med olika former av lokala organ har ägt rum sedan ett tiotal år tillbaka. Lagen om vissa lokala organ i kommunerna, de s k lokalorganslagen, öppnar sedan år 1980 möjligheter att tilldela lokala organ förvaltande och verkställande uppgifter i de kommundelar där de verkar. Försök med sådana lokala organ pågår i Ale, Bräcke, Eskilstuna, Umeå och Örebro m fl kommuner.

I takt med att den kommunala verksamheten expanderat har även förvaltningsapparaten och antalet anställda i kommunal förvaltning ökat. Personalen är mer professionaliserad och specialiserad än tidigare. Under de senaste årtiondena har det blivit allt vanligare med heltidsengagerade förtroendevalda, kommunalråd, i kommunerna. År 1964 fanns det kommunalråd i endast var tionde kommun. År 1983 är det få kommuner som saknar kommunalråd.

Under 1970-talet ökade den kommunala verksamheten i omfattning betydligt mer än den allmänna ekonomiska tillväxten i landet. Ökningen har skett dels genom att kommunerna tagit på sig nya verksamheter, dels genom att verksamheter som bedrivits sedan länge ökat i omfattning. I vissa fall är de nya åtagandena frivilliga, i andra fall är de ett resultat av statliga beslut eller överenskommelser med staten, t ex beträffande utbyggnaden av barnomsorgen. I den rådande kärva samhällsekonomiska situationen har åtskilliga kommuner svårigheter att få ekonomin att gå ihop. Det har medfört behov av både omprövningar och inskränkningar i verksamheten på sina håll. Denna utveckling har ställt de förtroendevalda inför en ny situation. De växande ekonomiska problemen har för kommunerna ökat behovet av planering och förbättrat beslutsunderlag för att hantera problemen.

Den partipolitiska aktiviteten och de partipolitiska skiljelinjerna har mer och mer markerats i kommunalpolitiken. Denna förändring är särskilt märkbar i små och medelstora kommuner. Den ökade partipoliseringen har enligt resultat från senare års kommunalforskning samband med både kommunsammanläggningarna och andra förändringar i det politiska livet, såsom massmediernas växande betydelse, övergång till majoritetsstyre, gemensam valdag, tillkomsten av statligt och kommunalt partistöd och fler heltidsarvoderade förtroendevalda samt de kommunala frågornas roll i uppbyggnaden av den allmänna välfärden.

2.1.3 Utvecklingen i landstingskommunerna

Landstingskommunernas verksamhet har i likhet med kommunernas utvecklats starkt under det senaste årtiondet. Denna utveckling inleddes redan under 1960-talet. Landstingskommunerna fick det samlade ansvaret för den offentliga hälso- och sjukvården sedan staten år 1963 överlämnat provinssiälläkarväsändet och år 1967 mentalsjukvården till landstingskommunerna. Vården och undervisningen av de psykiskt utvecklingsstörda byggdes ut kraftigt till följd av 1967 års omsorgslag. Under 1970-talet har vården utanför sjukhus, den sk öppna vården, och långtidsvården ställts i förgrunden. Den förebyggande hälsovården har ägnats ökat intresse. Landstingskommunerna fick år 1970 överta ansvaret för vissa delar av gymnasieskolan, vårdutbildningen samt jord- och skogsbruksutbildningen. Folkhögskoleutbildningen har efter grundskolans införande fått en delvis ny inriktning och nya arbetsformer. År 1983 övertar landstingskommunerna ansvaret för ungdomsvårdsskolorna. På det näringspolitiska området har landstingskommunerna gjort stora satsningar. Landstingskommunerna är tillsammans med staten huvudmän för arbetsvården genom Stiftelsen samhällsföretag och dess regionala stiftelser. Liknande är förhållandet med de regionala utvecklingsfonderna, som ersatte de tidigare företagarföreningarna. Landstingskommunerna har tillsammans med kommunerna huvudansvaret för kollektivtrafiken i de flesta länen.

Allmänt har antalet förtroendeuppdrag inom landstingskommunerna ökat. De centrala nämnderna har fått fler ledamöter och suppleanter. På samma sätt som i kommunerna har det skett en politisering av landstingspolitiken. Av tradition har de landstingskommunala frågorna dock varit mindre partiskiljande och vanan att söka samförståndslösningar präglar fortfarande landstingsarbetet på alla nivåer. Sedan år 1971 har antalet heltidsengagerade landstingspolitiker fördubblats.

2.1.4 Konsekvenser för den offentliga förvaltningen

De redovisade utvecklingstendenserna leder till ökade krav på den offentliga förvaltningen i olika avseenden. Ökade krav ställs på underlagen för politiska beslut, särskilt i större frågor. I rapporten (Ds B 1980:17) Bättre beslutsunderlag för budgetpolitiken hävdas att en ökad tonvikt måste läggas på implementering (= genomförande), utvärdering och konsekvensanalyser av olika förändringar, beslut och reformer, t ex de offentliga beslutens fördelningspolitiska verkningar, samspelet mellan statliga och kommunala finanser samt sysselsättningseffekter av statlig och kommunal reglering och verksamhet. Krav ställs även på att förvaltningarnas inre organisation vidareutvecklas och att konsekvenserna av ny teknik analyseras. Alla dessa krav innebär behov av ökad kunskap om den offentliga förvaltningen.

2.2 Synen på forskningens roll och betydelse för samhällsutvecklingen

Eftersom forskningen är en oskiljbar del av den samlade kunskap och de samlade värderingar som styr samhällets utveckling vid varje givet tillfälle, är

det mycket svårt att ge något entydigt svar på frågan vilken roll som forskningen spelat och spelar för samhällsutvecklingen. Självklart kan man peka ut enskilda upptäckter som gett upphov till en mer språngartad utveckling av samhället.

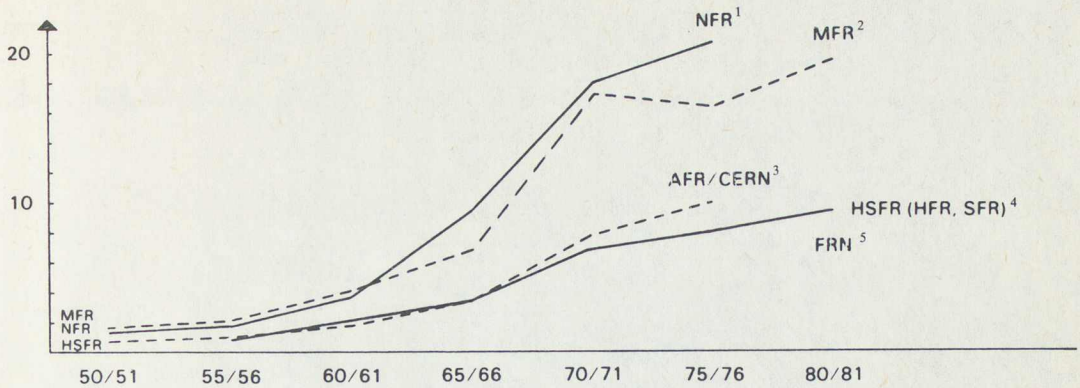
Under efterkrigstiden har mycket omfattande satsningar gjorts på forskning för vissa bestämda syften, bl a på områdena energi-, datateknologi- och vapenforskning. Det har genomgående varit den naturvetenskapliga forskningen med medicin och teknik som dominerat. Efterkrigstiden har präglats av en stor optimism i fråga om forskningens möjligheter och dess betydelse för den kommande samhällsutvecklingen. Som sociologiprofessorn Edmund Dahlström skriver har vetenskapen i bemärkelse av naturvetenskaplig forskning setts som "ett medel att lösa samhällets problem eller som en produktiv kraft att föra mänskligheten framåt". (Samhällsvetenskap och praktik s 9, 1980).

Också den samhällsvetenskapliga forskningen har utvecklats under efterkrigstiden, inte minst volymmässigt. Inom den samhällsvetenskapliga forskningen har man i viss mån sökt efterlikna den naturvetenskapliga forskningen i fråga om teori- och metoduppbyggnad. Under 1960- och 1970-talen framfördes en viss kritik mot den tidigare forskningsoptimismen i allmänhet och de positivistiska metoderna i synnerhet.

2.3 Samspelet mellan samhällsutvecklingen och forskningen om samhället

Det ligger utanför ramen för detta betänkande och göra en djupgående beskrivning av alla typer av forskning som haft betydelse för enskilda reformers utformning och genomförande. I vissa fall kan man direkt härleda forskningsresultat som orsak till mer betydande omorienteringar och till enskilda reformer av betydelse för samhällsutvecklingen. Detta gäller i första hand inom teknik och medicin. Också samhällsvetenskaperna har i vissa fall bidragit till motsvarande förändringar. Exempel på sådana typfall är den betydelse som Keynes ekonomiska teorier hade för 1930-talets krisbekämpningspolitik, den s k centralortsteorins tillämpning vid besluten om kommunindelningsreformerna samt den s k spiralteorins betydelse för utvecklingen av den statliga presstödspolitiken. I detta sammanhang kan också forskningen på det sociala området framhållas, dels som en väsentlig inspirationskälla för debatten om de sociala problemen, dels som bakgrund till flera av de senaste årens socialpolitiska beslut. Denna forskning har, i synnerhet inom de områden som rör olika former av missbrukarproblem och dess sociala konsekvenser, samverkat med medicinsk forskning. Resultaten från den samhällsvetenskapliga forskningen utgör även i viss utsträckning beslutsunderlag för beslutsfattare inom organisationer och myndigheter samt för enskilda personer.

Bedömningar av samhällsforskningens betydelse kan även ske dels genom nedanstående figur över anslagstilldelningen till forskningsråden 1950/51-1980/81, dels genom den beskrivning av sektorsforskningens utveckling som lämnas i följande kapitel.

Källa: Budgetpropositioner

Figur 1. Statsanslagen till forskningsråden under utbildningsdepartementet 1950/51 – 1980/81. Mkr, fasta priser (konsumentprisindex).

Forskningsrådsutredningen påpekar i sitt betänkande (SOU 1975:26) Forskningsråd, att det är betydligt svårare att bedöma vilken inverkan den samhällsvetenskapliga forskningen haft för samhällsutvecklingen än vad som är fallet med naturvetenskaplig forskning. Successivt har dock forskningsresultat från samhällsvetenskapliga forskningsdiscipliner kommit att spela en allt större roll i förberedelsearbetet inför större samhällsreformer. Som exempel på denna utveckling kan nämnas de skolreformer som genomförts under efterkrigstiden och kommunindelingsreformerna. 1960-talets reformer av gymnasieskolan baserade sig i betydligt större omfattning på pedagogiska forskningsresultat än tidigare i skolreformen. Kommunindelingsreformen år 1952 grundade sig på praktiskt upplevda behov och endast i ringa grad fanns det några genomarbetade forskningsresultat att bygga på. Den senaste indelingsreformen kunde fotas på en relativt omfattande demografisk och ekonomisk-geografisk forskning samt under genomförandefasen på en omfattande statsvetenskaplig forskning. Denna reform har nyligen också utvärderats i ett stort samhällsvetenskapligt forskningsprojekt, Den kommunala självstyrelsen – en utvärdering av kommunindelingsreformen.

Ett område där samhällsvetenskapen definitivt haft betydelse för samhällsutvecklingen är i frågan om planeringen av den framtida utvecklingen. Här liksom i fråga om sektorsforskningens utformning hämtades förebilden delvis från försvarsforskningens område.

Som en följd av samhällsutvecklingen i stort, minskat ekonomiskt utrymme och insikten om att planering inte löser alla problem finns det i dag en tilltagande tendens att en del av den samhällsvetenskapliga forskningen koncentreras till utvärderings- och implementationsforskning (implementation = genomförande) samt forskning om och kring organisations- och verksamhetsformer. Detta kan också ses mot bakgrund av bl a vad Rune Premfors m fl framhållit om den svenska modellen för offentligt beslutsfattande (Rune Premfors: Genomförande och utvärdering av offentlig politik.) Enligt Premfors m fl har oproportionerlig vikt lagts vid beslutsberedning och formella beslut till förfång för genomförande, utvärdering och återkoppling.

¹ Naturvetenskapliga forskningsrådet

² Medicinska forskningsrådet

³ Atomforskningsrådet

⁴ Humanistiska forskningsrådet

⁵ Forskningsrådsnämnden (tillkom 1980/81)

3 Sektorsforskning

Det svenska systemet för forsknings- och utvecklingsarbete (FoU-systemet) kan beskrivas som ett föga enhetligt system i fråga om finansiering, organisation och funktion. FoU-arbete bedrivs förutom vid högskolorna vid ett stort antal fristående institut, myndigheter, företag och organisationer. Det som benämns FoU-arbete omfattar skiftande verksamheter, från naturvetenskaplig grundforskning till relativt kortsiktigt utredningsarbete. Den stora bredden hos begreppet FoU-verksamhet medför vissa definitionsproblem. I detta kapitel studeras den del av forskningen som vanligtvis benämns sektorsforskning.

3.1 Begreppet sektorsforskning

För att kunna göra en definition av begreppet sektorsforskning¹ krävs att det allmänna begreppet forskning definieras.

- Enligt en definition antagen av OECD är *forskning* liktydig med ett systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap

Även begreppet forskning definierat enligt ovan är ett sammansatt begrepp. OECD har därför också gjort en uppdelning av begreppet forskning i de två begreppen grundforskning och tillämpad forskning.

Med *grundforskning* avses

- ett systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer utan någon bestämd tillämpning i sikte

Med *tillämpad forskning* avses

- ett systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer med en bestämd tillämpning i sikte

Utifrån dessa bestämmingar av forskning har OECD definierat *utvecklingsarbete* som

- ett systematiskt utnyttjande av forskningsresultat och vetenskaplig kunskap för att åstadkomma nya produkter, nya processer, nya system eller väsentliga förbättringar av redan existerande sådana

Ett annat definitionsproblem är att också visst utvecklings- och utredningsarbete ibland karaktäriseras som en del av det som benämns sektorsforskning

¹ Begreppet sektorsforskning eller sektoriell forskning används exklusivt för det offentliga området. Motsvarande typ av forskning inom den privata sektorn benämns industriell forskning (se avsnitt 3.6.2).

(Stevrin 1978, sid 37). Detta torde dock inte vara förenligt med den ovan redovisade OECD-definitionen som ju utgår från definitionen av begreppet forskning. Ett förhållande som gör det svårt att urskilja vad som är sektorsforskning och vad som är utvecklings- och utredningsarbete är att en omfattande del av sektorsforskningen utförs av statliga myndigheter. Själva forskningsarbetet är där i hög grad en integrerad del av den samlade FoU-verksamheten. Föresatsen i detta kapitel är dock att redogöra för vissa aspekter av det som ovan definierats som sektorsforskning med betoning på forskning.

De här redovisade av OECD antagna definitionerna har av olika skäl uppfattats som i vissa fall otillräckligt precisa. Det har bl a framhållits att de endast kan appliceras på naturvetenskaplig och teknisk forskning.

En väg att finna en användbar definition på begreppet sektorsforskning är att studera forskningen utifrån följande frågor

- vad motiverar forskningen?
- vem finansierar forskningen?

Enligt en definition antagen av OECD är *sektorsforskning*

- forskning som motiveras utifrån en viss samhällssektors behov av kunskap för att främja dess utveckling och som finansieras av denna sektor

Definitionens krav på att finansiering skall ske inom sektorn behöver dock knappast uppfyllas i varje enskilt fall. Forskning av klart sektoriell karaktär kan mycket väl finansieras av ett icke-sektorsorgan typ forskningsråd e dyl.

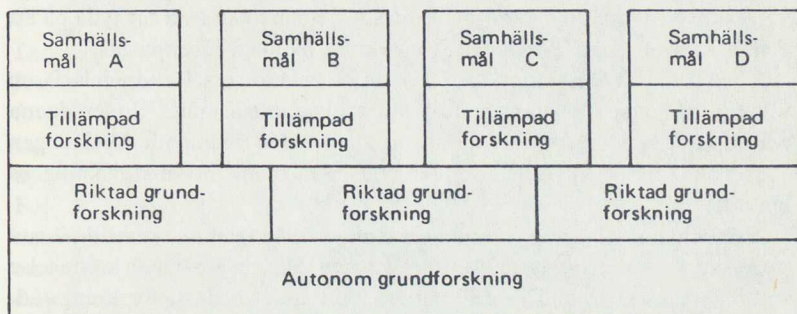
Flera ansatser har tagits för att förfina definitionerna ovan. I forskningsrådsutredningens (FRU) betänkande (SOU 1975:26) Forskningsråd redogörs för en av dessa ansatser (sid 23):

För att överbrygga den mest besvärande klyftan – den mellan "grundforskning" och "tillämpad forskning" – har man velat dela upp begreppet grundforskning i autonom och riktad grundforskning. Den autonoma avser forskning som bedrivs av enbart inomvetenskapliga skäl, för metodutveckling och utvinning av ny kunskap i allmänhet. Den riktade betecknar sådan grundforskning som väntas få betydelse inom ett eller flera områden av samhällslivet. Den riktade grundforskningen har man stundom känt behov av att ytterligare specificera och har då talat dels om områdesorienterad grundforskning som syftar till att få fram grundläggande generell kunskap inom ett definierat men brett intresseområde, dels om bakgrundsforskning, syftande till ökad kunskap inom ett avgränsat fält och med mer preciserad vetenskaplig målsättning. Som ytterligare en dimension i denna skala brukar också ofta anges den grad av frihet som forskaren åtnjuter. Inom den autonoma grundforskningen anses denna frihet i princip total; forskaren väljer både forskningsområde, forskningsprogram och metod. Denna frihet att välja inskränks enligt denna schematiska beskrivning successivt med ökad grad av "inriktning"; i första steget genom att valet av forskningsområde träffas av andra personer, i senare steg av att även forskningsprogrammet styrs eller påverkas. Dessa bestämningar avspeglar en strävan att fånga in det dynamiska och kontinuerliga i forskningsprocessen. Samtidigt demonstrerar de begreppsapparatusens svårhanterlighet.

FRU framhåller den autonoma grundforskningens betydelse för den samlade forskningens uppbyggnad (sid 24):

En betydande del av grundforskningen består i att forskaren förfinar begreppsapparaten, teoribyggnaden och verifikationsmetoderna. De resultat han därvid kommer fram till kan vara av avgörande betydelse även för tillämpad forskning och utvecklingsarbete. Detta synsätt faller väl samman med den ovan skisserade skalan från autonom grundforskning över riktad grundforskning till tillämpad forskning. Grundforskningen ses som ett slags baskostnad eller "försäkringsavgift" för framgångsrikt tillämpad forskning.

Synsättet illustreras med figuren nedan.

Figur 2. Grundforskning som bas för tillämpad forskning.

(efter S Gustavsson)

Källa: Forskningsrådsutredningen (SOU 1975:26)

Hur och var sektorsforskningen kan inordnas i den ovanstående modellen utifrån den tidigare definitionen är knappast självklart. Detta kan möjligen underlättas om utgångspunkten tas i sektorsforskningens syfte

- att ge underlag för en precisering av sektorns mål
- att ange och konkretisera alternativa handlingsmöjligheter för att nå de angivna målen
- att säkerställa att sektorsmålen kan förverkligas i enlighet med beslutade handlingslinjer

I sektorsforskningens övergripande syfte ligger också att bedriva forskning såväl kring konkreta separata problem som att bedriva forskning vars syfte är att skapa ett ökat kunnande inom sektorns verksamhetsområde.

Som en logisk följd av de angivna syftena med sektorsforskning kan denna typ av forskning, i de flesta fall, hänföras till synsättet att forskningen är ett verktyg. Synsättet "forskning som medel" brukar ställas mot synsättet om "forskningens egenvärde". Med det första instrumentella synsättet är det naturligt att, rent schematiskt, placera sektorsforskningen inom ramen för det som betecknas riktad grundforskning och tillämpad forskning. Till detta måste dock en reservation läggas: det är självklart att all forskning som ett led i en långsiktig uppbyggnad av ny kunskap stammar från det som i figur 1 betecknas som autonom grundforskning.

3.2 Sektorsforskningens framväxt

I studien Den samhällsstyrda forskningen (1978) urskiljer författaren Peter Stevrin sex faser i den sektoriella forskningspolitikens framväxt

- förberedelsefasen (ung 1935–1940)
- rådsorganisationsfasen (ung 1940–1950)
- konsolideringsfasen (ung 1950–1960)
- idégenereringsfasen (ung 1960–1965)
- organiseringsfasen (ung 1965–1970)
- spridningsfasen (ung 1970–)

Stevrin framhåller att det fr o m slutet av 1970-talet finns tendenser som pekar på att utvecklingen under den närmaste tiden kan komma att karaktäriseras som en ny konsolideringsfas. Denna kan i sin tur tyda på att det i ett något längre perspektiv kommer en ny idégenereringsfas.

Ända fram till den period som Stevrin betecknar som förberedelsefasen var den samlade forskningen av relativt blygsamma mått. Under denna period företogs vissa initiativ för att utreda hur den tillämpade forskningen skulle kunna stödjas. Inte minst skedde detta inom försvarsforskningens område.

Inrättandet av ett antal *forskningsråd* under 1940-talet markerar de första stegen mot en samhällsstyrning av forskningen. Stevrin gör här en iakttagelse vad gäller de krafter som kom att initiera inrättandet av dessa forskningsråd. Det först inrättade forskningsrådet – statens tekniska forskningsråd – hade näringslivet som främsta pådrivare. Som initiativtagare bakom inrättandet av medicinska forskningsrådet och jordbrukets forskningsråd stod främst forskarna. Bakom inrättandet av de samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga forskningsråden stod framför allt politikerna.

Under konsolideringsfasen på 1950-talet riktades det sektoriella forskningsintresset framför allt mot utvecklingen av den tekniska forskningen samtidigt som en upprustning av forskningsverksamheten vid universiteten prioriterades.

Idégenereringsfasen under 1960-talet innebar att den samhälleliga forskningsstyrningen kom att utvecklas starkt. Detta skedde dels i fråga om samhällets samlade forskningsverksamhet, dels i fråga om den sektoriella forskningen. Det första manifesterades i inrättandet av *forskningsberedningen* år 1962. Forskningsberedningen kom framför allt att få betydelse dels som informationskälla och dels som initiativtagare till att olika behovsområden för sektoriell forskning uppmärksammades.

Av stor betydelse för den forskning som i föreliggande rapport betecknas som sektorsforskning, var den *försvarsforskningsutredning, FU-69*, som påbörjade sitt arbete i slutet av den period som Stevrin betecknar organiseringsfasen. FU-69 angav tre huvudsyften för forskningsverksamheten inom försvaret

- att ge underlag för precisering av totalförsvarets mål,
- att ange och konkretisera alternativa handlingslinjer för att nå dessa mål, samt
- att säkerställa att målen kan förverkligas i enlighet med beslutade handlingslinjer med hjälp av objektbunden forskning och utveckling.

De tre huvudsyftena som angetts i FU-69 kan jämföras med de syften som angetts för sektorsforskningen i avsnitt 1. Som framgår är dessa formuleringar desamma.

Sammantaget kom FU-69, och utvecklingen av sektorsforskningen inom främst miljö-, transport- och tekniksektorn att utgöra modeller för den fortsatta utvecklingen av sektorsforskningen under den period som Stevrin benämner spridningsfasen. Framför allt betoningen av samspelet mellan den långsiktiga planeringen och forskningen utgjorde en idémässig innovation för den sektoriella forskningen.

3.3 Sektorsforskningens roll

Det finns i dag drygt ett 50-tal sektorsforskningsorgan i Sverige. De har former som skiftar från fristående forskningsinstitut med omfattande egna forskningsresurser till inom-departmentala beredningsgrupper. Gemensamt för samtliga oavsett resurser och verksamhetsområden är att deras uppgift består i att förmedla ny kunskap mellan dem som bedriver FoU-verksamhet och dem som skall använda denna nya kunskap. I stor utsträckning beror sektorsorganens förmåga att uppfylla sektorsforskningens syften (se avsnitt 3.1) på i vad mån man förmår förmedla resultaten av den forskning man initierat till beslutsfattarna inom sektorn.

Ett stort problem vid beräkningar av den samlade FoU-verksamheten i samhället är den relativt oprecisa FoU-statistiken. På grund av skiftande beräkningsgrunder varierar uppskattningarna av de samlade resurser som går till FoU-verksamheten i samhället. En grov uppskattning är att FoU-utgifterna sammantaget svarar mot 2 % av bruttonationalprodukten (BNP). En ungefärlig beräkning är att den sektoriella forskningen svarar för hälften av detta belopp.

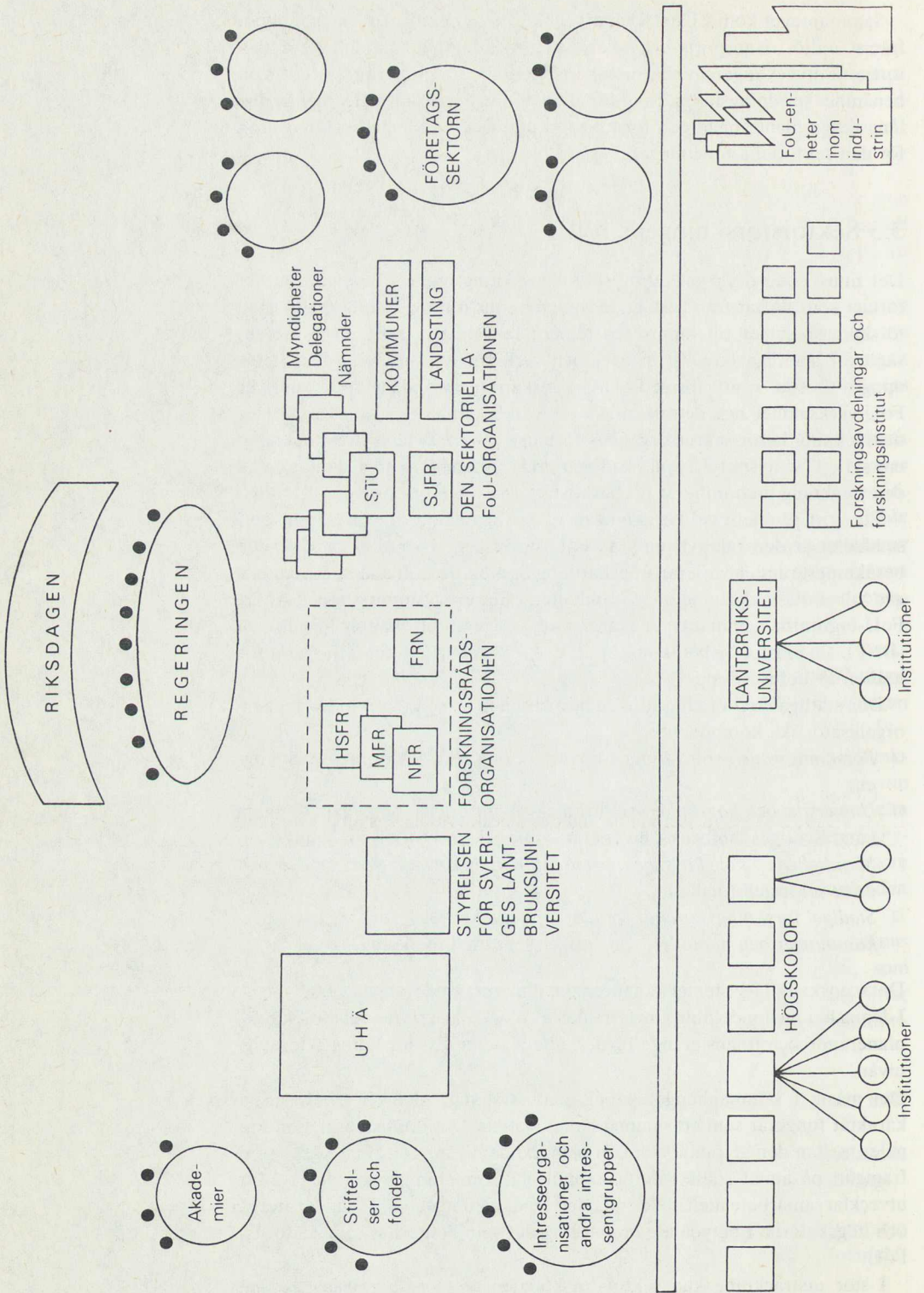
Den statliga FoU-organisationen består enkelt uttryckt av fyra forskningsorganisatoriska komponenter

- *Forskningsråden* som stöder i huvudsak den icke-sektoriella forskningen.
- *Universitet och högskolor* som utför såväl sektoriell – detta gäller i första hand Sveriges lantbruksuniversitet – som icke sektoriell forskning.
- *Myndigheter, kollektiv- och branschforskningsinstitut* som stöder och utför sektoriell forskning.
- *Statliga forskningsstyrande organ (ej myndigheter) som delegationer, kommittéer och nämnder*, som stöder sektoriell forskning.

Det svenska FoU-systemet kan förenklat illustreras med nedanstående figur. I denna har en uppdelning gjorts mellan å ena sidan en styrande, initierande, planerande och finansierande nivå, å andra sidan den forskningsutförande nivån.

Det måste i sammanhanget påpekas att systemet med sin pluralistiska karaktär fungerar som ett sammanhållet system. Det finns informationskanaler mellan den styrande och den planerande nivån. Det finns också som framgått på annat ställe i detta kapitel och som framgår av bilaga 2 ett utvecklat samarbete mellan de båda nivåerna. Sålunda utgör ju universiteten och högskolorna i betydande omfattning det som betecknas som sektoriell FoU.

I stor utsträckning kan sektorsforskningen ses som ett utslag av den

Figur 3 Schematisk översikt över FoU-systemet i Sverige.

Källa: SOU 1977:52 Forskningspolitik, sid 52

forskningspolitiska syn som präglade 1960-talet – forskningen som ett verktyg för samhällets utbyggnad. Denna syn i kombination med en allmän specialisering och därmed sektorisering av samhället ledde till en rad nya FoU-behov. En del av dessa var av den karaktären att de inte naturligt föll inom de etablerade högskoleinstitutionernas verksamhetsområden. De sektoriella FoU-organen tillkom också delvis som en följd av en politisk vilja att markera vissa sektorerets betydelse. Det senare kan ses som en följd av den politiska vilja till övergripande FoU-planering som manifesterades i inrättandet av forskningsberedningen. Forskningsrådsnämnden uttrycker i sin rapport *Svensk forskning 1982–1986* (sid 10):

Inrättandet av, och anslagsutvecklingen för olika forskningsråd och sektorsorgan blir väsentliga uttryck för regeringens och riksdagens forskningspolitiska bedömningar.

3.4 Forskningspolitiska dokument

3.4.1 Forskningssamverkanskommitténs (FOSAM) betänkande

Forskningssamverkanskommittén (FOSAM) har haft tre utgångspunkter för arbetet med betänkandet (SOU 1980:46) *Högskolan i samverkan*. Den första utgångspunkten finns i den mening som står som avslutning i FOSAM:s direktiv vad beträffar det här behandlade utredningsuppdraget (sid 13):

Det är därför viktigt att högskolans möjligheter till samverkan i forskningsfrågor med samhället i övrigt utvecklas vidare, att olika hinder härför undanröjs samt att försök görs att lösa de problem som en ökad samverkan kan medföra.

Den andra utgångspunkten som FOSAM anger för sitt arbete har varit det beslut som fattades av riksdagen år 1979 rörande sektorsforskningen (prop 1978/79:119, UbU 1978/79:391). Enligt detta beslut skall högskolan svara för en väsentlig del av den sektoriella forskningen, d v s sådan forskning som syftar till att stödja eller utveckla statliga myndigheters verksamhet.

Den tredje utgångspunkten anges vara synen på nödvändigheten av att det råder balans mellan den inom vetenskapligt motiverade forskningen och den forskning som är externt, sektoriellt motiverad.

FOSAM tolkar det ovannämnda riksdagsbeslutet som ett principbeslut i fråga om högskolans roll i samhällets samlade FoU-verksamhet. Enligt FOSAM skall riksdagsbeslutet ses som en uppmaning dels till statliga myndigheter att i första hand vända sig till högskolan när de önskar få FoU utförd, dels till högskolan att så långt som möjligt ta emot uppdrag av detta slag (Ibid, sid 89).

FOSAM pekar också på att riksdagsbeslutet skall tolkas som ett ställningstagande mot inrättandet av särskilda institut för sektoriell forskning (Ibid sid 99). FOSAM konstaterar att ett förverkligande av den princip som fastslås i det tidigare nämnda riksdagsbeslutet kräver att "högskolan allmänt accepteras som ett samhällets forskningsinstitut" (Ibid, sid 99).

Utredningsarbetet har i huvudsak koncentrerats till att utforma förslag rörande verksamhetsformer, servicefunktioner, organisation och bestäm-

melser för den fortsatta forskningssamverkan mellan högskolorna och samhället i övrigt.

I detta sammanhang anför FOSAM att risker föreligger för att en fortsatt och ökande forskningssamverkan kan komma att innebära balansrubbingar mellan den inomvetenskapliga forskningen och den tillämpade forskningen. I linje med detta har förslagen koncentrerats till att förbättra högskolans möjligheter att samtidigt bedriva främst inomvetenskapligt motiverad forskning samt sektoriell och industriell FoU. FOSAM:s förslag kan ses som en konsekvens av den tolkning av riksdagsbeslutet som redovisats ovan.

När det gäller sektorsorganens roll föreslår FOSAM att dessa skall ha ett programansvar för uppbyggnaden av den kompetensutveckling som den sektoriella forskningen för respektive sektor kräver. Detta innebär således att det skall vara respektive sektorsorgan som har ansvaret för uppbyggnaden av den för sektorn nödvändiga långsiktiga kunskapsutvecklingen. Programansvaret innebär också enligt FOSAM att resultaten skall kunna nyttiggöras i det mer kortsiktiga FoU-arbetet.

Som en följd av synsättet att högskolan skall vara samhällets forskningsinstitut, föreslår FOSAM att statliga myndigheter skall åläggas att vända sig till högskolan om man önskar få FoU utförd och att högskolan så långt möjligt skall åta sig denna typ av uppdrag. För att möjliggöra en sådan utökad forskningssamverkan föreslår FOSAM att högskolan tillförs omfattande nya fasta resurser för denna typ av verksamhet.

Den av FOSAM föreslagna ordningen innebär att ingen del av de fasta resurser som är avsedda för den inomvetenskapligt motiverade forskningen, tas i anspråk för sektoriellt motiverad forskning.

FOSAM framhåller att de modeller man skisserat för den sektoriella forskningen också kan göras giltiga för den industriella forskningen.

Remissyttrandena över FOSAM:s betänkande Högskolan i FoU-samverkan

Remissopinionen är i stort ganska splittrad, som det uttrycks i propositionen 1981/82:106.

När det gäller den allmänna synen på betänkandet uttalar sig bland andra universitets- och högskoleämbetet, skolöverstyrelsen, SACO/SR och Byggnadsforskningsrådet positivt. SACO/SR framhåller att FOSAM på ett förtjänstfullt sätt belyst det väsentliga i att samspelet mellan högskolan och samhället stärks. SACO/SR ger också utredningen sitt erkännande för att den framhållit vikten av högskolans möjligheter att bedriva den inomvetenskapligt motiverade forskningen. Svenska arbetsgivareföreningen framhåller att ett flertal av utredningens förslag till ökad forskningssamverkan är av stor betydelse för att höja eller vidmakthålla kvaliteten på högskolans utbildning. Byggnadsforskningsrådet betonar att forskningssamverkan inte kan tvingas fram, men att huvuddelen av FOSAM:s förslag bör kunna medverka till att skapa ett gynnsamt forsknings- och arbetsklimat som i sig kan stimulera forskningssamverkan.

Bland de remissinstanser som redovisar en övervägande kritisk inställning till betänkandet märks försvarets forskningsanstalt (FOA), humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) och riksskatteverket. Bl a

anser FOA att FOSAM inte tillräckligt analyserat sektorsforskningens villkor och arbetsformer. FOA ser det som positivt om högskolans forskningsresurser i ökad utsträckning används för att tillgodose samhällets behov av forskning, förutsatt att högskolans huvuduppgift inte åsidosätts. Vidare anser FOA att det sistnämnda förhållandet kan bli konsekvensen av att FOSAM:s idéer realiseras. En inställning liknande FOA:s redovisas också av ett antal sektorsforskningsorgan. HSFR kritiserar framför allt FOSAM därför att man anser att utredningen har sin tyngdpunkt i problem inom medicin och naturvetenskap, men att man utifrån detta generaliserar över alla fakulteters områden. Vidare anför rådet att FOSAM knappast alls diskuterar hur man skall tillgodose behovet av långsiktigt motiverad forskning inom de områden där sektorsforskningsmedlen är blygsamma eller obefintliga. HSFR anser att ett genomförande av utredningens förslag skulle medföra försvagningar av högskolans forskningsresurser inom dessa områden.

3.4.2 Forskningsrådsnämndens rapport

Regeringen ombad som ett led i förberedelsearbetet med den forskningspolitiska propositionen våren 1982 (prop 1981/82:106) ett flertal myndigheter att bidra med underlagsmaterial. Forskningsrådsnämnden (FRN) fick i uppdrag att göra en "analys av möjligheterna till övergripande innehållsliga prioriteringar inom forskningsområdet från riksdagens och regeringens sida". FRN ombads också lämna förslag på forskningsområden som borde ges hög prioritet.

FRN:s rapport Rapport nr 39-F juni 1981 Svensk forskning 1982-1986 -Vägar, Värderingar, Val berör för detta kapitel vitala frågor i sin redovisning av det svenska FoU-systemets uppbyggnad och funktion i de avsnitt som berör statsmakternas möjligheter i fråga om prioriteringar av viss forskning.

FRN påpekar att det inte ingår i dess uppgift att redovisa synpunkter och förslag vad gäller organisationsfrågor inom FoU-systemet. Sektorsforskningen diskuteras därför med avseende på dess roll dels i den samlade forskningsmiljön, dels som ett styrinstrument för regering och riksdag. FRN framhåller den betydelse som sektorsforskningsorganen och forskningsråden har för möjligheterna av relativt snabba omprioriteringar i FoU-systemet som dels finansieras via fasta basresurser, dels via mer rörliga anslag från sektorsforskningsorgan och forskningsråd. Dessa organs roll uttrycks av RFN på följande sätt: "Inrättandet av och anslagsutvecklingen för olika forskningsråd och sektorsorgan blir väsentliga uttryck för regeringens och riksdagens forskningspolitiska bedömningar." (Sid 10).

FRN framhåller att regering och riksdag generellt sett gör sina prioriteringar på den övergripande nivån i samband med budgetdialogen mellan regering och myndigheter.

I vissa fall kan dock prioriteringar ske ända ned på projektnivå. Detta sker exempelvis i de fall där beslut om projektanslag fattas inom de enskilda fackdepartementen efter beredning i delegationer eller kommittéer.

FRN framhåller att den allt högre graden av sektorisering i samhället rent generellt och speciellt inom forskningen ger upphov till problem vad gäller

gränsdragningen mellan forskningsdisciplinerna, inte minst inom områden där det framstår som väsentligt att identifiera problem och finna nya lösningar.

I fråga om det ändamålsenliga i att inrätta särskilda sektoriella forskningsorgan anför FRN (sid 57):

En – enligt nämndens bedömning rimlig – återhållsamhet från regeringens och riksdagens sida när det gäller inrättandet av nya sektoriella forskningsorgan kräver dock en motsvarande öppenhet för ökade innehållsrika prioriteringar i det existerande FoU-systemet. Dessutom krävs ett vidgat samarbete mellan olika forskningsorgan för att täcka forskningsfält som endast delvis faller inom deras respektive ansvarsområden.

3.4.3 Synen på sektorsforskningen i proposition 1981/82:106

I propositionen framhåller föredragande statsrådet att enligt vad som beslutades i anledning av prop 1978/79:119 i fråga om sektorsforskningen skall denna forskning i första hand bedrivas vid högskolan. I propositionen framhålls det förhållande som FOSAM (se avsnitt 3.4.1) pekat på, att högskolan inte tillförts nya resurser i den utsträckning som motsvarats av den volymmässigt tilltagande forskning som bedrivs vid denna. Som en följd av detta instämmer statsrådet i FOSAM:s inställning att ytterligare sektoriell forskning inte kan föras till högskolan utan att de för FoU tillgängliga resurserna omfördelas. I fråga om ansvaret för den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden framhålls att sektorsorganen skall ha detta. Rent principiellt instämmer statsrådet i FOSAM:s allmänna syn på sektorsforskningens finansiering och organisation. Dock framhålls att detta inte innebär att regeringen ställer sig bakom FOSAM:s krav på att alla resurser för sektoriell FoU skall överföras till högskolan.

3.5 Modeller för sektorsforskningsorgan

Den ökade specialiseringen i samhället har avspeglat sig i behovet av forskning. Under de senaste decennierna har en rad organ uppkommit med uppgift att initiera och bevaka pågående forskning med intresse för avgränsade sektorer. Dessa s k sektorsforskningsorgan har tillskapats på grund av föreliggande behov hos skilda sektorer och som en följd av en politisk vilja att framhålla en särskild sektors betydelse. Inom vissa samhällssektorer finns det en relativt lång tradition av sektorsforskning. Det gäller exempelvis försvarssektorn som i Försvarets forskningsanstalt (FOA) har ett mycket utvecklat och resursstarkt sektorsforskningsorgan. Tillväxten av den offentliga sektorns verksamhet och dess ökande komplexitet, inte minst inom de ekonomiska och näringspolitiska områdena, har gett upphov till en rad sektorsforskningsorgan. Inom den privata sektorn finns en motsvarighet till det som här benämns sektorsforskningsorgan i form av s k branschinstitut.

3.5.1 Urval av modellorgan

I detta kapitel görs en genomgång av ett antal sektorsforskningsorgan, nämligen Arbetslivscentrum (ALC), bostadssociala rådet (BSR), delegationen för arbetsmarknadspolitisk forskning (DEFA), delegationen för social forskning (DSF), expertgruppen för forskning om fysisk planering och bebyggelse (EFF), expertgruppen för invandringsfrågor (EIFO), expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU), expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), socialforskningsinstitutet (SIB). Dessa har valts ut så att de sammantaget skall ge en för detta betänkande adekvat redovisning av möjliga modeller för sektorsforskningsorgan. Urvalet har företagits med hjälp av tre kriterier. Det har inte varit möjligt att göra ett urval där samtliga organ var för sig uppfyller samtliga kriterier.

Det första kriteriet hänger samman med betänkandets syfte att belysa förutsättningarna för inrättandet av ett organ för forskning kring vissa delar av den kommunala verksamheten. De här redovisade organen skall ha tillkommit på ett sätt som kan relateras till de förutsättningar som föreligger för ett organ med uppgifter inom den i detta betänkande behandlade sektorn.

Det andra kriteriet är att redogörelserna sammantaget skall utgöra en provkarta över möjliga modeller för sektorsforskningsorgan med inriktning på samhällsliga planeringsproblem.

Det tredje kriteriet är att det bakom inrättandet av de studerade organen skall ha funnits en politisk vilja att framhålla betydelsen av forskning kring den ifrågavarande sektorn samt att den traditionella, ämnesbundna högskoleforskningen inte förmått täcka behoven.

I urvalet har en form av sektorsforskningsorgan uteslutits som sammantaget svarar för en stor del av den offentliga sektorns sammantagna forsknings- och utvecklingsinsatser, nämligen de större statliga myndigheterna samt de statliga verken. I de flesta sammanställningar över organ som bedriver sektorsforskning i mer betydande skala ingår sådana myndigheter och verk som skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, televerket, statens järnvägar m fl. Dessa har exkluderats då de i sammanhanget befunnits vara utan relevans för detta betänkandes syfte.

Som en illustration till urvalets begränsningar kan nedanstående sammanställning tjäna. Sammanställningen, som är hämtad ur proposition 1981/82:106, visar exempel på sektorsforskningsorgan med departemental anknytning.

Efter redogörelsen för ett antal sektorsforskningsorgan följer ett kort avsnitt som berör de sektorsorienterade organ som finns inom näringslivet. I avsnittet behandlas dels kollektivforskningsinstitutet, d v s institut där staten och näringslivet gemensamt finansierar FoU-verksamheten, dels de sk branschinstitutioner, d v s institut som finansieras av inom branschen verkamma företag. Avsnittet behandlar i översiktlig form dessa organs uppbyggnad, finansiering, funktion samt deras samverkan med den högskolebaserade forskningen. Avslutningsvis görs en jämförelse av de genomgångna sektorsforskningsorganen.

Exempel på sektorsorgan under olika departement samt sektorsorganens funktioner.

Dep.	Sektorsorgan	Allmän planering, samordning och rådgivning	Anslagsfördelning och/eller initiering	FoU-utförande
Ju	Kriminalvårdstyrelsen Statens kriminaltekniska laboratorium		x	x x
UD	SIDA SAREC Utrikespolitiska institutet Stockholms internationella fredsforskningsinstitut	x x	x x	x x
Fö	Försvarets forskningsanstalt Försvarets materielverk Fortifikationsförvaltningen Delegationen för militärhistorisk forskning Flygtekniska försöksanstalten Militärhögskolan	x x	x x	x x x x
S	Delegationen för social forskning Riksförsäkringsverket Socialstyrelsen Statens rättskemiska laboratorium Statens bakteriologiska laboratorium (SBL) Statens miljömedicinska laboratorium (SML) Statens institut för psykosocial miljömedicin (IPM) Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut Handikappinstitutet	x x x	x x x	x x x x x x x
K	Vägverket Trafiksäkerhetsverket Luftfartsverket Statens järnvägar Televerket Sjöfartsverket Statens väg- och trafikinstitut Transportforskningsdelegationen Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut Statens geotekniska institut		x x x x	x x x x x x x
B	Riksrevisionsverket Statistiska centralbyrån Statskontoret Generaltullstyrelsen	x x x		x x x x
E	Konjunkturinstitutet			x
U	Skolöverstyrelsen Universitets- och högskoleämbetet Statens kulturråd Högskoleenheter	x x x	x x	x x x

Dep.	Sektors-organ	Allmän plane- ring, sam- ordning och rådgivning	Anslags- fördel- ning och/ eller initiering	FoU-ut- förande
	Delegationen för vetenskaplig och teknisk informations- försörjning	x	x	x
	Forskningsinstitut			x
	Bibliotek, muséer			x
Jo	Statens naturvårdsverk	x	x	x
	Statens veterinär- medicinska anstalt			x
	Fiskeristyrelsen		x	x
	Livsmedelsverket		x	x
	Statens jordbruksnämnd		x	
	Skogs- och jordbrukets forskningsråd	x	x	
	Nämnden för skogsteknisk forskning		x	
	Institutet för skogs- förbättring			x
	Sveriges lantbruks- universitet	x	x	x
H	Konsumentverket	x	x	
A	Arbetskyddsstyrelsen	x	x	x
	Arbetsmarknadsstyrelsen		x	x
	Arbetskyddfonden	x	x	
	Arbetslivscentrum	x	x	x
	Delegationen för arbetsmarknads- politisk forskning	x	x	
	Expertgruppen för invandrarforskning	x		
Bo	Bostadsstyrelsen		x	
	Statens planverk		x	
	Statens lantmåteri- verk		x	
	Statens råd för byggnadsforskning	x	x	
	Statens institut för byggnadsforskning			x
	Expertgruppen för forsk- ning om fysisk planering och bebyggelse	x		
I	Kärnkraftsinspektionen		x	
	Statens industriverk		x	
	Statens provningsanstalt			x
	Sveriges geologiska undersökning			x
	Rymddelegationen	x	x	
	Styrelsen för teknisk utveckling	x	x	
	Industrifonden		x	
	Norrlandsfonden		x	
	Regionala utvecklings- fonder		x	
	Delegationen för energi- forskning	x	x	
	Nämnden för energi- produktionsforskning		x	
	Marintekniska institutet			x
	Kollektivforsknings- institutet			x
	Delegationen för sam- ordning av havsresurs- verksamhet	x		
Kn	Statens brandnämnd			x

3.5.2 Modeller för sektorsforskningsorgan – en jämförelse

Nedanstående matris avser vara ett stöd för en jämförelse mellan de olika modeller för sektorsforskningsorgan som redovisats. Matrisen har konstruerats för att belysa organisation, sammansättning, finansiering och funktioner.

Figur 4 Matris för jämförelse av sektorsforskningsorgan i fråga om organisation, sammansättning, finansiering och funktion

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Organisation										
Kommitté				x	x	x	x	x		
Institut (eller annat)	x	(x)							(x)	x
Sammansättning										
Parlamentariker	x			x						x
Avnämare	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Forskare	x		x	x	x	x	x		x	x
Övriga	x		x	x		x	x	x	x	x
Finansiering										
<i>Egen organisation:</i>										
Budget	x								x	x
Kommittéanslag			x	x	x	x	x	x		
Övrigt	x	x								
<i>Forskning:</i>										
Egen budget	x						x		x	x
Söker medel	x					x	x		x	x
Funktioner										
Initiera	x	x	x	x		x	x	x	x	x
Informationsspridning	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Forskningskontakter	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Inventera behov	x		x	x		x	x	x	x	x
Bedöma och/eller bereda anslagsframställ- ningar			x	x		x	x			
Fördela forskningsmedel							(x)		(x)	(x)
Upprätta forskningsprogram	x		x	x		x	x		x	x
Egna projekt	x					x	x	x	x	x
Publicering	x	x		x	x	x	x	x	x	x

1. Arbetslivscentrum (ALC)
2. Bostadssociala rådet (BSR)
3. Delegationen för arbetsmarknadspolitisk forskning (DEFA)
4. Delegationen för social forskning (DSF)
5. Expertgruppen för forskning om fysisk planering och bebyggelse (EFF)
6. Expertgruppen för invandringsfrågor (EIFO)
7. Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU)
8. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO)
9. Socialforskningsinstitutet (SOFI)
10. Statens institut för byggnadsforskning (SIB)

Sektorsforskningsorganen uppvisar betydande likheter och skillnader. En matris av det slag som här använts är ett alltför trubbigt instrument för att fullt ut visa på de självklara olikheter som finns mellan ett fristående institut med omfattande egna resurser och en kommitté eller delegation med endast små kansliresurser. Trots denna brist kan matrisen illustrera vissa likheter och skillnader i fråga om organisation, sammansättning, finansiering och funktion.

Organisatoriska likheter och olikheter

Tre organisatoriska lösningar kan skönjas. Den första av dessa utgörs av Arbetslivscentrum (ALC), statens institut för byggnadsforskning (SIB) och socialforskningsinstitutet (SOFI). Dessa tre organ har vad som kan karaktäriseras som en komplett vertikalt integrerad organisation. Med detta avses att dessa organ har en fast organisation för ledning, administration och forskning. SIB och SOFI har dessutom egen undervisning på doktorandnivå. Detta innebär en ytterligare förstärkning av den vertikala integrationen då man i viss mån kan skola en egen stab med forskarkompetens. Dessa tre organ intar också en särställning i fråga om storleken på de sammantagna resurserna, vilket självklart avspeglar sig i fråga om produktion och total kompetensnivå.

I en andra kategori finns framför allt expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU), men också i viss mån delegationen för social forskning (DSF). Dessa båda organ har en betydligt mer genomarbetad och utvecklad organisation än vad som är fallet med de organ som återfinns i den tredje kategorin.

ERU har numera dels en central organisation bestående av expertgruppen och ett kansli, dels en regionalt baserad organisation bestående av sex samverkansgrupper samt ett antal forskargrupper. Den regionala organisationen utgör ett särdrag hos ERU. Gemensamt för ERU och DSF är den relativt breda representation som dessa har av representanter för ett stort antal myndigheter, institutioner och organisationer. DSF intar en särställning organisatoriskt genom existensen av ett arbetsutskott. Detta har tillsammans med de i delegationen ingående forskarna vittgående funktioner. Till DSF knyts tillfälliga s k initiativgrupper som studerar behov av och möjligheter till framtida forskningsinsatser. I dessa initiativgrupper har avnämarna en dominerande ställning.

De resterande organen bildar en tredje kategori av sektorsforskningsorgan. Dessa har alla relativt små resurser för såväl administration som för den egentliga verksamheten. I förhållande till de övriga organen i denna kategori intar expertgruppen för invandringsfrågor (EIFO) en speciell ställning då man har relativt stora kansliresurser. EIFO har också en betydande egen forskarkompetens knuten till sitt kansli. Delegationen för arbetsmarknadspolitisk forskning (DEFA) har hittills haft en mycket begränsad egen organisation. DEFA:s sekretariat har under kortare perioder förstärkts för att kunna fullgöra särskilda arbetsuppgifter. Genom att man till sekretariatet knutit personer med forskarkompetens har DEFA:s formellt svaga organisation getts en större tyngd. För de tre återstående organen expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), expertgruppen för forskning om fysisk

planering och bebyggelse (EFF) och bostadssociala rådet (BSR) gäller att de två sistnämnda intar en särställning då BSR utgör en del av en myndighet, bostadsstyrelsen, och EFF mest har karaktären av ett samordningsorgan mellan bostadsdepartementet och till departementet knutna myndigheter. Båda dessa organ saknar i det närmaste fasta kansliresurser.

BSR och ESO är de enda organ som saknar särskild representation av forskare. Vad gäller andra organisatoriska förhållanden kan ESO karaktäriseras som ett organ närmast jämförbart med DEFA.

Finansieringsformer

Som framgår av sammanställningen i matrisen skiljer sig de olika sektorsforskningsorganen vad gäller finansiering av egen verksamhet och forskningsverksamhet. I en grupp för sig står *de fristående organen*; arbetslivscentrum, socialforskningsinstitutet och byggforskningsinstitutet. Samtliga har en egen budget för den forskning som bedrivs samt i viss utsträckning för externfinansierad uppdragsforskning. Även expertgruppen för invandringsforskning och expertgruppen för regional utveckling tillämpar denna form av externfinansiering. Övriga kommittéorgan såsom delegationen för social forskning, expertgruppen för forskning om fysisk planering och bebyggelse, expertgruppen för invandringsforskning, expertgruppen för regional utveckling samt expertgruppen för studier i offentlig ekonomi finansieras genom sin huvudmans budget eller genom särskilt kommittéanslag. Detta gäller även för delegationen för arbetsmarknadsfrågor som är en delegation. Bostadssociala rådet, som utgör ett undantag, erhåller ej några medel alls för sin verksamhet. Rådets kostnader belastar bostadsstyrelsens anslag.

Generellt kan man således hävda att samtliga organ, som är institut och som bedriver egen forskning, har egen budget både för verksamheten och för forskningen. Övriga organ finansieras genom kommittémedel.

Funktioner

Samtliga sektorsforskningsorgan *initierar och informerar om forskning* samt *knyter forskningskontakter* specifikt för den egna sektorn. Detta är en förutsättning för att de skall kunna fungera som katalysatorer för sektorsforskningen över huvud taget. Därutöver varierar dock organens funktioner beroende på skillnader i resurser och ambitionsnivå. Expertgruppen för regional utveckling är det organ som har det största antalet funktioner. I dessa funktioner ingår behovsinventering, beredning av anslagsframställningar, fördelning av forskningsmedel, upprättande av forskningsprogram, drivande av egna forskningsprojekt samt publicering av forskarrapporter. Den andra extremtypen av organ utgörs av bostadssociala rådet, expertgruppen för forskning om fysisk planering och bebyggelse och expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, som p g a knapphet på resurser i princip endast sprider information om aktuella forskningsämnen inom sitt område till olika intressenter. Samtliga institut bedriver egna projekt, upprättar forskningsprogram och inventerar forskningsbehov. För kommittéerna och den delegation som ingår i urvalet varierar funktionerna avsevärt. Helt entydigt kan man dock fastslå att graden av aktivitet är knuten till tillgången på personal- och penningresurser.

3.6 FoU-organ utanför den offentliga sektorn

Forsknings- och utvecklingsarbete utgör en förhållandevis stor del av Sveriges totala bruttonationalprodukt (BNP). Cirka en fjärdedel av den samlade FoU-verksamheten bedrivs inom högskolan. Övriga tre fjärdedelar bedrivs inom andra statliga myndigheter och institut; i industrin, i kollektiva och privata forskningsinstitut samt av fristående konsulter.

Företagen bedriver till största delen FoU-verksamheten i egen regi. En del av den forskning som företagen behöver, utförs vid de kollektivforskningsinstitut som byggts upp av staten och vissa företag gemensamt. Vid sidan av de institut som drivs gemensamt av staten och industristiftelser finns också helt företagsfinansierade forskningsinstitut (branschinstitut). Därutöver finns även fristående konsulter samt utländska forskningsinstitut.

I det följande ges en kortfattad beskrivning av den FoU-verksamhet som bedrivs inom kollektivforskningsinstituten resp branschinstituten. Syftet med detta avsnitt är att peka på vissa intressanta faktorer vad gäller funktion, organisation och finansiering i jämförelse med sektorsforskningsorganen.

3.6.1 Kollektivforskningsinstitut

Inom vissa FoU-områden har staten tillsammans med en grupp intressenter, ofta företag, åtagit sig att garantera en viss basorganisation för forskning. Den kollektiva forskningen bygger på ramavtal mellan staten och en industristiftelse. Till avtalen knyts forskningsprogram i vilka den verksamhet som skall bedrivas under avtalsperioden, vanligen 3–5 år, definieras. Avtalen skall godkännas av regeringen. Huvuddelen av denna forskning finns inom de naturvetenskapliga och tekniska forskningsdisciplinerna. I mer än hälften av de ramavtal som staten slutit med näringslivet har forskningsverksamheten knutits till för ändamålet särskilt uppbyggda forskningsinstitut. Exempel på detta är träforskningsinstitutet, metallurgiska forskningsinstitutet och glasforskningsinstitutet. För övrigt bedrivs FoU-arbetet i decentraliserad form, dels inom industrin, inom högskolan samt vid andra forskningsinstitut. Exempel på detta är forskning inom bioteknik, ekologiskt byggande och brandforskning.

I flertalet fall arbetar de kollektiva forskningsinstituten med att tillgodose FoU-behov som är gemensamma för en viss bransch, och inom denna för de företag som ingår i resp industristiftelse. De flesta av dessa institut har också resurser för att mot ersättning utföra uppdrag för enskilda företags räkning. Under senare tid har institut inrättats för att tillgodose FoU-behov inom områden som är av gemensamt intresse för flera branscher. Totalt finns i dag drygt trettio ramavtal slutna mellan staten och det privata näringslivet. Staten står i genomsnitt för halva kostnaden för forskningsprojekten och resten står näringslivet själv för. Staten utser dessutom hälften av ledamöterna i de olika organens styrelser och oftast även ordföranden. Den direkta forskningsverksamheten styrs av projekt- och referensgrupper utsedda alltefter behov beroende på forskningsobjekt.

3.6.2 Företagsfinansierade forskningsinstitut (branschinstitut)

Vid sidan av de institut som drivs gemensamt av staten och industristiftelser finns också helt företagsfinansierade forskningsinstitut. I denna kategori finns även statliga bolag.

Instituten erhåller i flera fall statliga FoU-resurser för verksamheten, men staten har i princip inte tagit ansvar för basorganisationen på samma sätt som när det gäller kollektivforskningsinstituten enligt forskningssamverkanskommitténs betänkande (SOU 1980:46). Exempel på denna kategori av institut är Industrins utredningsinstitut, Ångpanneföreningen och Köttforskningsinstitutet. Dessa organ är helt fristående från staten. Företagen utser själva styrelser och fastställer själva forskningens inriktning. Inom industrin varierar satsningarna på FoU starkt mellan olika branscher. Huvuddelen av FoU-satsningarna görs av de större företagen. Större delen av industrins utgifter för FoU går till utvecklingsarbete. Den absolut största satsningen på FoU inom industrin görs dock i egen regi.

För varje enskilt forskningsprojekt tillsätts, enligt Industrins utredningsinstitut, en projektgrupp och en projektledning. De inblandade medlemsföretagen ser till att kompetensen tillförsäkras i forskningen för såväl projektledning som projektgrupp. Härav följer att externt rekryterade experter kan komma i fråga. Det är inte ovanligt att forskare från högskolan och universitet deltar. Instituterna har som syfte att bedriva forskning rörande ekonomiska, tekniska och sociala förhållanden inom det aktuella området. Huvuddelen av arbetet ägnas åt långsiktiga forskningsuppgifter. Även smärre utredningar rörande speciella problem förekommer. Instituterna ger också viss service åt industriföretag, organisationer, statliga myndigheter etc.

4 Kommunalforskning i Sverige – en aktuell inventering

I detta kapitel redovisas kommunalforskningens utveckling och inriktning under de senaste tio åren med vissa tillbakablickar till 1960-talets forskning.

4.1 1960-talets forskning

Kommunalforskningen i Sverige har inget eget lärosäte eller institution med uppgift att kontinuerligt bedriva forskningsverksamhet på detta område. Ämnesområdet har inte heller betraktats som en egen vetenskaplig disciplin. Avsaknaden av en basorganisation eller ett separat sektorsorgan har gjort att kommunalforskningen länge varit ett försummat område. Detta omdöme gäller även statsvetenskap, som från 1960-talet har blivit en av de dominerande disciplinerna inom kommunalforskningen. Detta gäller också företagsekonomi som först på 1970-talet har fått inriktning mot den offentliga sektorn och börjat använda offentliga organ som empirisk bas och uppmärksammat dessa organisationers speciella problem.

Före 1960-talets senare hälft hade utgivits ett antal avhandlingar och monografier om kommuner och landstingskommuner med huvudsakligen historisk eller juridisk inriktning. Detta förhållande påpekades av Jörgen Westerståhl i presentationen av kommunalforskningsgruppens forskningsprogram som samtliga statsvetenskapliga institutioner i landet utvecklade i mitten av 1960-talet. (Westerståhl, J: Ett forskningsprogram, 1970, s 9).

Forskningsprojektet Kommunal självstyrelse – kommunal indelning finansierades av Riksbankens jubileumsfond, genomfördes och rapporterades 1965–1974 och blev den största satsningen dithills på kommunalforskningens område.

Kommunalforskningsprojektet avspeglar 1960-talets förändringar inom samhällsvetenskaperna beträffande inriktning och metod. Det var under denna period som kvantitativa data och metoder började användas. Forskningsprogrammet utarbetades med anledning av den då beslutade kommunblocksreformen. Huvudfrågeställningen i projektet var konsekvenserna för den kommunala självstyrelsen av en övergång från ett system med många och små homogena kommuner till ett system med få, stora och i väsentliga avseenden heterogena kommuner. Kommunalforskningsprojektet resulterade i ett stort antal avhandlingar, rapporter och skrifter. (Bibliografi, se text SOU 1975:46, sid 43–46). Sammanfattad ger kommu-

nalforskningsgruppens undersökningar en bild av en kommunal demokrati som förändrat karaktär vid jämförelser mellan kommuner av olika typ.

4.2 Kommunalforskningsprojekt 1972–1982

I detta avsnitt redovisas resultat och slutsatser från den kartläggning som genomförts inom kommitténs sekretariat angående forskning om kommunal självstyrelse.

Syftet med kartläggningen har varit att få en aktuell bild av

- vilka frågor som aktualiserats inom den moderna kommunalforskningen
- vilka institutioner och motsvarande organ som bedriver forskning med anknytning till kommunerna och den kommunala självstyrelsen
- vilka fonder, myndigheter och andra som finansierar kommunalforskningen

Någon kartläggning av denna typ har tidigare inte gjorts. Uppgifterna om kommunalforskning under den aktuella perioden har insamlats från de forskningsfinansierande och forskningsbedrivande institutionerna.

Kartläggningen har genomförts i två steg. Under våren 1982 sammanställdes en katalog innehållande beskrivningar av forskningsprojekt som kunde identifieras som kommunalforskning, från årsredogörelser eller motsvarande redogörelser som institutionerna upprättat. Genom de kontakter som knutits med forskare har kommittén fått ytterligare tips om undersökningar. Därefter sändes katalogen ut på remiss till de forskningsfinansierande och forskningsbedrivande institutionerna. Genom remissen inhämtades information om ytterligare forskning samt synpunkter angående redovisningen av forskningsprojekten i katalogen. Den kompletta forskningskatalogen utges i en separat volym (Ds C 1983:1) *Kommunalforskningsprojekt i Sverige 1972–1982*. I katalogen redovisas även mera ingående utgångspunkterna och avgränsningarna för kartläggningen.

Forskning om kommuner och kommunal verksamhet finansieras av flera olika forskningsråd och myndigheter. Likaså är det inom olika forskningsinstitutioner och vetenskapliga discipliner som forskning bedrivs på detta område. Detta orsakar olika slags avgränsningsproblem.

Med begreppet *kommunalforskning* avses i denna kartläggning framför allt undersökningar som tar sikte på den kommunala och landstingskommunala självstyrelsen som sådan samt kommunernas roll för samhällsutvecklingen och samhällsekonomin mera allmänt.

I forskningssammanhang är det ofta svårt att föra en viss undersökning till en bestämd kategori. Frågeställningarna är ofta så vida att det kan finnas motiv för en placering i flera kategorier. Det är t ex ofta svårt att entydigt klassificera en undersökning som kommunalforskning, om undersökningens frågeställningar har gällt offentlig förvaltning eller samhällsplanering i stort.

Någon exakt definition är således svår att ställa. I det aktuella fallet har definitionen gjorts genom en uppräkningslista om vad som ingår i begreppet kommunalforskning. Undersökningar inom följande områden har tagits med i redovisningen

- kommunal planering
- kommunal demokrati, medborgardeltagande och lokala organ
- kommunens relation till omgivningen, staten och näringslivet samt regional utveckling
- kommunal beslutsprocess och medbestämmande
- kommunal ekonomi

Ämnesmässigt har dessa avgränsningar medfört att studier som omfattar specialområden inom kommunernas verksamhet som t ex barnomsorg, energihushållning, skola, äldreomsorg och hälsovård inte har medtagits. På de nämnda områdena finns det speciella finansierare, myndigheter och sektorsorgan som bevakar dessa sektorer och genomför undersökningar. Som exempel kan nämnas den forskning som socialstyrelsen och skolöverstyrelsen initierar och finansierar eller forskning som genomförs av sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri).

Ett annat viktigt avgränsningsproblem är att skilja forskning från utredningsverksamhet. Tillvägagångssättet i arbetet med kartläggningen har varit att vända sig till forskningsfinansierare och forskningsinstitutioner. Genom denna metod har forskningsprojekt framkommit som är externt finansierade och som genomförts vid en vetenskaplig institution eller som har genomförts med de basmedel som en högskole- eller universitetsinstitution eller motsvarande har. På detta sätt har inte myndigheternas eller kommunernas interna utredningar medtagits. Detta tillvägagångssätt kan ha medfört att ett antal vetenskapliga undersökningar inte kommit med som har bedrivits och finansierats av kommunerna själva genom rekrytering av forskare direkt. I de fall då forskningsråd har finansierat ett projekt som har genomförts i kommunal regi, har de tagits med i redovisningen. Tidsmässigt täcker kartläggningen de tio senaste åren, d v s 1972–82.

4.3 Kommunalforskningens inriktning och finansiering

4.3.1 Fördelningen på huvudkategorier

Kartläggningen omfattar 127 forskningsprojekt. Ett antal projekt har varit stora och bestått av flera delprojekt. I vissa fall har delprojekt presenterats separat.

Projektet har grupperats i fem kategorier efter undersökningens huvudfrågeställning. Dessa fem kategorier motsvarar den definition på kommunalforskning som redovisats ovan.

I *tabell 2* redovisas fördelningen av projekt på de fem kategorierna. Ämnesmässigt dominerar undersökningar om kommunal planering och samhällsplanering. Den minsta kategorin utgörs av undersökningar om den kommunala ekonomin. Variationen vad gäller den ämnesmässiga inriktningen kan till stor del förklaras med det faktum att endast området kommunal planering och samhällsplanering är ett prioriterat forskningsområde hos en forskningsfinansierare, nämligen Bygghälsöförskningsrådet. Detta har också betydelse för de andra områdena, vilket framgår av redovisningen av finansierare i avsnitt 1.5.

Tabell 2 Kommunalforskningens allmänna inriktning år 1972–1982

Projektklassificering i huvudkategorier		Antal projekt	%
I	Forskning om kommunal planering och samhällsplanering	35	27
II	Forskning om kommunal demokrati, medborgardeltagande och lokala organ	30	24
III	Forskning om kommunens relation till omgivningen, staten och näringslivet samt regional utveckling	24	19
IV	Forskning om kommunal beslutsprocess och medbestämmande	21	17
V	Forskning om den kommunala ekonomin	17	13
Summa		127	100 %

4.3.2 Exempel på enskilda projekt

Planeringsinriktade projekt

Kategori I, Kommunalt planering och samhällsplanering, innehåller sammanlagt 35 projekt. Samhällsplaneringsforskningen har inte någon lång forskningstradition, och detta hänger ihop med att den offentliga samhällsplaneringen har byggts ut kraftigt på alla nivåer – centralt, regionalt och lokalt – under 1960- och 1970-talen. Detta har varit skälet till Byggnadsforskningsrådets stora satsningar på området; (se vidare avsnitt 4.3.5). Projekten i denna kategori varierar från projekt som kostat flera miljoner kronor till mindre projekt som kostat några tiotusental kronor.

Det största projektet i denna kategori är Den kommunala planläggningen och planeringsprocessen. Detta projekt bestod av åtta delprojekt och genomfördes dels vid statsvetenskapliga institutionen i Umeå och vid tekniska högskolan i Stockholm, dels vid fyra kommunala förvaltningar och ett kommunalförbund. I projektet undersöktes den kommunala planeringen i åtta svenska kommuner från demokratisk, ekonomisk o s v synpunkt. Planeringsprocessen blev därigenom föremål för tvärvetenskapliga analyser. Samtidigt gjordes också en inventering och ett försök att utveckla planeringsvetenskapen från teoretisk och metodsynpunkt. Projektets resultat visar bl a att den kommunala planeringen bör göras mer probleminriktad och anpassbar till förändringar, att planarbetet kan förenklas, att kostnadsfrågorna i den fysiska planeringen i många kommuner får en otillräcklig behandling samt att den fysiska planeringen bör integreras effektivare i kommunernas budgetprocess och ekonomiska planering. Projektet visar också att arbetet med nuvarande planformer kan effektiviseras både i fråga om arbetsinsatser och resultat. Projektet genomfördes under tiden 1978–81.

Ett annat exempel på projekt i denna grupp är Samordning mellan fysisk och ekonomisk planering mellan förvaltningar i budgetprocessen. Detta projekt illustrerar ett gränsfall som alternativt kunde ha placerats i kategori

V, Kommunal ekonomi. Projektet har genomförts vid företagsekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet under perioden 1978–79. Projektet söker beskriva organisatoriska och beteendemässiga aspekter på planerings- och budgetprocesserna i den kommunala verksamheten. Man belyser samordningsproblemen – bl a orsakade av förtroendemäns och tjänstemäns sätt att arbeta – i den fysiska och ekonomiska planeringen och inom de olika förvaltningarna.

Demokratiinriktade projekt

Den andra stora kategorin, II, innehåller undersökningar som har den kommunala demokratin, medborgardeltagande och lokala organ som studieobjekt. Demokratiaspekten har fått ökad aktualitet i forskningen i samband med kommunindelningsreformen, som slutfördes i början av 1970-talet. Det var en av huvudfrågeställningarna redan i det stora kommunalforskningsprojektet som startade år 1965 (se avsnitt 4.1).

Huvuddelen av det näst största projektet på kommunalforskningsområdet, Den kommunala självstyrelsen – en utvärdering av kommunindelningsreformen, återfinns i denna kategori. Riksdagen anslog medel till projektet, som administrerades av kommunaldemokratiska kommittén. Projektet utformades mot bakgrund av den debatt som förts om den kommunala självstyrelsen och den kommunala demokratin, framför allt i samband med 1962 års kommunindelningsreform. Forskningsprogrammet bestod av tre delprogram

- kommunen som demokratisk självstyrelseorganisation
- kommunen som förvaltningsorganisation
- kommunen som serviceproducent och enhet för samhällsplanering

Delprojekten genomfördes vid de statsvetenskapliga institutionerna vid universiteten i Göteborg, Lund, Stockholm och Umeå och ett delprojekt vid institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi vid universitetet i Lund under åren 1978–1982 (se bilaga 1, Ds C 1983:1, s 42 ff). Projektet avkastade totalt 15 rapporter i Ds-serien.

En annan demokratiaspekt som blivit aktuell under 1970-talet är medborgardeltagandet i planering och beslutsfattande i kommuner. Den försöksverksamhet som startade i slutet av 1970-talet med lokala organ i form av distrikts- och kommunalnämnder hör ihop med denna aspekt. Flertalet projekt i kategori III har dessa frågeställningar som studieobjekt. Här finns bl a ett projekt med inriktning på planering och medinflytande. Även detta projekt illustrerar ett klassificeringsproblem, eftersom det alternativt skulle kunna placerats i kategori I. Alla undersökningar som har medborgardeltagande som studieobjekt har dock konsekvent placerats i kategori II, om medborgardeltagande har varit den huvudsakliga frågeställningen. Det nämnda projektet har genomförts vid statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet under åren 1974–1981. Projektet har haft sin utgångspunkt i medinflytandets villkor i fysisk planering och undersökningen gäller två kommuner, Skellefteå och Örnsköldsvik. Studien visar att skillnaderna mellan de två kommunerna i fråga om öppenhet och medinflytandeambitioner i planeringen inte har någon betydelse för deltagandet.

Ett exempel på forskning angående lokala organ är projektet Kommundelsnämnder i Eskilstuna, Örebro och Umeå. Utvärdering av försöksverksamhet. Detta projekt omfattar dokumentering och utvärdering av tre pågående försök med lokala organ. Projektet, som avses pågå 1981–1984, genomförs vid de statsvetenskapliga institutionerna vid Umeå universitet och högskolan i Örebro. Ett annat exempel på forskning rörande lokala organ är projektet Utvärdering av kommunalråd i Umeå. Detta projekt genomfördes vid statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet under åren 1978–1979 och finansierades av Umeå kommun.

Relationsinriktade projekt

I kategori III finns undersökningar om kommunens relationer till omgivningen, staten och näringslivet samt kommunen i den regionala utvecklingen. Flertalet undersökningar i denna kategori gäller de styrmekanismer som kommunerna förfogar över, t ex bostadsbyggnadsprogram och områdesplanering samt den statliga styrningen av kommunerna.

Statlig styrning av kommunal expansion är ett projekt som exemplifierar undersökningar som gäller statens styrning av kommunal verksamhet. Projektets syfte är att beskriva effekterna av statliga åtstrammingsåtgärder riktade mot kommunerna. Detta projekt genomförs vid Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.

Ett annat exempel är projektet Byggnadsnämndens roll och kontroll som har genomförts vid Statens institut för byggnadsforskning. Projektet som syftade till att undersöka byggnadsnämndernas tillsyn och styrning av byggverksamhet, genomfördes under åren 1976–1980. I projektet har genomförts en studie och beskrivning av 311 ärenden från sex olika kommuner.

Ett exempel på forskning rörande regional utveckling är Bergslagsprojektet som genomförs vid kulturgeografiska institutionen vid Uppsala universitet. Projektet syftar till att studera strukturförändringar i Bergslagen och består av flera forskningsområden t ex

- lokal förändringsberedskap
- teknik och strukturomvandling
- Bergslagens marknadsrelationer

Projekt inriktade på beslutsprocess/medbestämmande

Kategori IV innehåller undersökningar som gäller den kommunala beslutsprocessen och medbestämmande. Forskning kring dessa frågor har blivit aktuell, speciellt i slutet av 1970-talet då lagstiftningen angående medbestämmande infördes. Det finns tre större projekt i denna kategori som alla gäller medbestämmande inom kommunal eller landstingskommunal förvaltning.

Medbestämmande och kommunal budgetering – en studie beträffande medbestämmandelagens effekter inom kommuner och landstingskommuner är ett projekt som genomförs vid företagsekonomiska institutionerna vid Göteborgs och Umeå universitet. Syftet med projektet är att belysa frågan om hur medbestämmandet kan hanteras i budgetprocessen på ett sådant sätt att de fackliga synpunkterna beaktas, att kravet på en smidig och effektiv

beslutsprocess inte åsidosätts och att den politiska demokratin värnas. Projektet startade år 1979 och pågår fortfarande.

Medbestämmande inom kommuner och landstingskommuner är ett projekt som pågår vid Arbetslivscentrum. Projektet är delat i två skeden. I ett första skede har en kartläggning av MBL:s tillämpning genomförts. I ett andra skede har projektet inriktats på ett närmare studium av medbestämmandeproblem inom olika typer av vårdorganisationer.

Det tredje stora projektet som gäller medbestämmande är Arbetsrättsreformens sjösättning på primärkommunal nivå. Den fråga som studeras är vilka förändringar reformen har medfört i beslutsprocess och inflytandefördelning på arbetslivets område. I projektet har en enkätundersökning genomförts, som speglar MBL-arbetet i kommunerna både ur arbetsgivarens och arbetstagarorganisationernas synvinkel.

Ekonomiinriktade projekt

Den femte kategorin omfattar studier om den kommunala ekonomin. Det förhållandevis ringa antalet projekt med denna inriktning som här redovisas kan till en del förklaras av den snäva definition av kommunal forskning som tillämpats i denna kartläggning. Ett antal projekt med inriktning på allmän förvaltningsekonomi är exempel på projekt som hamnat utanför kartläggningen. Undersökningar på detta område handlar ofta om budgeterings- och investeringsfrågor. Kommunalekonomisk forskning syftar ofta också till att utveckla praktiskt användbara metoder och tekniker för att erbjuda bättre beslutsunderlag i ekonomiska frågor. Som exempel på ett projekt inom denna kategori kan nämnas Kommunal stagnation, ett projekt som pågår vid ekonomiska forskningsinstitutet i Stockholm. Projektet syftar till att beskriva och förklara kommunernas reaktion på stagnation.

4.3.3 Fördelningen på kommun, landstingskommun och region

I *tabell 3* redovisas kommunalforskningens inriktning, med avseende på vad som studerats eller vilket material som utnyttjats, på kommuner, landstingskommuner och regioner/län mera allmänt.

Tabell 3 Kommunalforskningens inriktning efter studieobjekt år 1972–1982; antal projekt fördelade efter ämnesmässig inriktning

Studieobjekt	Forskningsinriktning ^a					Summa projekt
	I	II	III	IV	V	
Kommuner	30	28	13	14	17	102
Landstingskommuner	–	1	–	2	–	3
Region/län	3	1	7	1	–	12
Både kommun och region/län	2	–	4	1	–	7
Både kommun och landstingskommun	–	–	–	3	–	3
Summa	35	30	24	21	17	127

^a Fördelningen I–V avser kategorierna i tabell 2

Som framgår av tabellen dominerar forskningen om kommuner eftertryckligt. Förvånansvärt få projekt har landstingskommuner som studieobjekt. Av de 6 projekten som redovisas på landstingskommuner avser 3 tillämpningen av medbestämmandelagen och 3 studier av de förtroendevalda. Forskningsprojekt med inriktning på region/län gäller ofta länsplanering eller regional utveckling.

4.3.4 Ämnesinriktning

Kommunalforskning kan betraktas som en typ av sektorsforskning som äger rum inom flera olika vetenskapliga discipliner. Forsknings- och universitetsinstitutioner från olika vetenskapliga områden är verksamma på området. Det finns få sektoriella forskningsinstitutioner inom de fem kategorierna som utgör kartläggningens definition på kommunalforskning. Statens institut för byggnadsforskning och Nordiska institutet för samhällsplanering (Nordplan) är exempel på institutioner där forskning på samhällsplaneringsområdet bedrivs oberoende av disciplinränsar.

Tabell 4 visar att huvuddelen av kommunalforskning bedrivs vid de traditionella disciplininriktade universitets- och högskoleinstitutionerna. Fördelningen mellan de tre olika anslagsmottagargrupperna är följande

- Universitets- och högskoleinstitutioner 76 % (118 projekt)
- Sektoriella forskningsinstitut 11 % (17 projekt)
- Kommuner, myndigheter, konsulter 13 % (21 projekt)

Det finns två dominerande vetenskapliga discipliner på kommunalforskningsområdet; statsvetenskap och företagsekonomi, som är anslagsmottagare för nära hälften av projekten. Av tabell 3 framgår även att det finns stora skillnader mellan anslagsmottagare då det gäller inriktningen av forskning. De statsvetenskapliga forskningsprojekten är koncentrerade till kategorin med inriktning på kommunal demokrati och lokala organ. Detta förhållande framstår som naturligt med hänsyn till disciplinens karaktär av politikvetenskap.

Företagsekonomiska undersökningar är koncentrerade till två kategorier. Av alla de 19 forskningsprojekt som har kommunalekonomi som forskningsobjekt har 11 projekt utförts vid företagsekonomiska institutioner. Lika många projekt utförda vid företagsekonomiska institutioner återfinns i kategori IV. Framför allt har projekten varit inriktade på organisation av kommunal administration.

Ett antal projekt om medbestämmande har genomförts även vid företagsökonomiska institutioner. De kulturgeografiska forskningsprojekten, som är koncentrerade i kategori III, är ofta inriktade på området regional utveckling. Vid de tekniska högskolorna bedrivs kommunalforskning främst med inriktning på kommunal planering. Vid Nordplan har forskningsprojekt bedrivits, som huvudsakligen avsett medborgarnas deltagande i planeringsprocessen.

Trots att kommunernas verksamhet är inriktad på ett stort antal områden finns det relativt få projekt som är tvärvetenskapliga i den meningen att institutioner inom olika discipliner samarbetar.

Tabell 4 Anslagsmottagare inom kommunalforskningen år 1972–1982; antal projekt fördelade efter inriktning

Anslagsmottagare	Forskningsinriktning ^a					Summa
	I	II	III	IV	V	
<i>Universitets- och högskoleinstitutioner</i>						
Statsvetenskapliga inst.	4	20	3	7	2	36
Företagsekonomiska inst.	2	2	5	10	11	30
Kulturgeografiska inst.	3	3	9	2	–	17
Institutioner vid tekniska högskolor	14	2	2	–	–	18
Nationalekonomiska inst.	1	–	2	–	3	6
Sociologiska inst.	1	–	1	–	–	2
Övriga institutioner ^b	2	1	4	1	1	9
Summa projekt	27	28	26	20	17	118
<i>Sektorieella forskningsinstitut</i>						
Nordplan	3	4	1	–	–	8
Statens inst. för byggnadsforskning	1	1	2	–	–	4
Arbetslivscentrum	–	–	–	2	–	2
Expertgruppen för regional utveckling	–	–	3	–	–	3
Summa projekt	4	5	6	2	–	17
<i>Kommuner, myndigheter, konsulter</i>						
Kommunala förvaltningar	5	2	–	1	–	8
Kommunförbundet, kommunalförbund, länsstyrelse	4	–	–	–	–	4
Konsulter	3	2	–	–	–	5
Övriga	–	1	1	–	2	4
Summa projekt	12	4	1	1	2	21
Summa totalt ^c	43	38	33	23	19	156

^a Fördelningen I–V avser kategorierna i tabell 2

^b Bl. a. statistiska inst., lantbruksuniv., högskolan i Östersund och Växjö, socialhögskolan och Roskilde universitetscenter

^c Antalet institutioner som är engagerade i kommunalforskning är större än antalet forskningsprojekt beroende på att ett antal projekt är knutna till flera institutioner

4.3.5 Finansiering

Forskningsverksamheten i Sverige finansieras vanligtvis dels genom de basresurser som universiteten och högskolorna har, dels genom anslag från olika särskilda finansieringsorgan såsom forskningsråden och Riksbanksfonden. Med basresurser menas de årliga anslag som går till universitets- och högskoleinstitutioner för forskning och utbildning. Forskning med hjälp av basresurser kan t ex bedrivas inom ramen för en tjänst eller med hjälp av utbildningsbidrag för doktorander. Myndigheter finansierar direkt en betydande del av den forskning som gäller de egna sektorerna. Flera av forskningsråden är sektoriellt inriktade, t ex Byggforskningsrådet och Arbetarskyddsfonden.

Som framgår av *tabell 5* är Byggforskningsrådet (BFR) helt dominerande som finansär på kommunalforskningsområdet. Nästan 50 % av alla här aktuella projekt har fått finansiellt stöd från denna källa. BFR är det enda forskningsråd som i sin verksamhetsplan har finansiering av kommunalforskning med särskild inriktning på forskning om samhällsplanering och kommunal planering. I BFR:s verksamhetsplan för åren 1981–1985 sägs vad gäller forskning rörande kommuner

Kommunerna har fått ett ökande ansvar för samhällsplaneringen. Forsknings- och utvecklingsarbete för deras behov måste därför ses som en angelägen uppgift. Detta var också motivet för rådet och statsmakterna när samhällsplaneringen med särskild inriktning på kommunal planering 1978 inrättades som ett självständigt program i rådets verksamhet. Samtidigt fick rådet möjlighet att vidga ämnesområdet så att det inte endast omfattar fysisk planering utan också hur den skall samordnas med ekonomisk planering, verksamhetsplanering, naturresursplanering etc. F n är Byggforskningsrådet det enda organ som ger anslag till målinriktat forsknings- och utvecklingsarbete (FoU) om den sektorsövergripande planering som kommunstyrelsen har ansvar för.

Av *tabell 5* framgår också att den av BFR finansierade forskningen inte enbart finns i kategori I, samhällsplanering och kommunal planering. Den största gruppen återfinns visserligen inom denna kategori men det finns även många av rådet finansierade forskningsprojekt i kategorierna II och V. Byggforskningsrådets program Samhällsplanering – kommunal planering är indelat i delprogram där bl a samhällsekonomisk utvärdering ingår. Även medborgarnas deltagande i planeringen ingår som delprogram. Metoden för kategorisering av projekten som använts här har bidragit till detta utfall. Forskningsprojekt som handlar om medborgarnas deltagande i planeringen har således placerats i kategori II.

Tabell 5 Kommunalforskningens finansiering år 1972–1982; projekt fördelade på slag av finansär och forskningens inriktning

Finansärer	Forskningsinriktning ^a					Summa
	I	II	III	IV	V	
<i>Disciplinorienterade forskningsråd</i>						
Riksbanksfonden	2	2	5	5	1	15
Humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsrådet	1	2	5	5	4	17
Forskningsrådsnämnden	–	1	–	–	–	1
Summa	3	5	10	10	5	33
<i>Sektorielement orienterade forskningsråd</i>						
Bygghälsningsrådet	26	14	12	1	11	64
Delegationen för social forskning	5	–	1	2	1	9
Arbetskyddsfonden	–	–	–	7	–	7
Summa	31	14	13	10	12	80
<i>Övriga</i>						
Basresurs	–	2	4	2	1	9
Kommuner	1	5	1	1	–	8
Departement, riksdag	–	5	1	–	–	8
Övriga	1	3	5	3	1	13
Summa	2	17	11	6	2	38
Summa totalt ^b	36	36	34	26	19	151

^a Fördelningen I–V avser kategorierna i tabell 2

^b Antalet projekt stämmer inte med tabell 2 pga. att projekt är finansierade av flera finansärer

Riksbankens jubileumsfond och Humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsrådet har finansierat 15 respektive 17 projekt. För dessa finansärer finns ingen utpräglad profil. Båda är disciplinorienterade i sin finansiering av forskning. De av Riksbanksfonden finansierade 5 projekten i kategori III handlar samtliga om regional utveckling. Delegationen för social forskning har framför allt finansierat forskning om sociala aspekter i kommunal planering. Arbetskyddsfondens alla projekt som är aktuella här gäller medbestämmandefrågor.

Tabell 6 Kommunalforskningens finansiering år 1972–1982; fördelning på slag av finansierare och forskningens inriktning, absolut och relativt

Finansierare	Forskningsinriktning ^a					Summa
	I	II	III	IV	V	
<i>Disciplinorienterade forskningsråd</i>						
Riksbanksfonden	323 (0.6)	592 (1.1)	4 018 (7.8)	2 015 (3.9)	400 (0.8)	7 348 (14.2)
Humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsrådet	80 (0.1)	108 (0.2)	447 (0.9)	562 (1.1)	415 (0.8)	1 752 (3.1)
Forskningsrådsnämnden	–	40 (0.1)	–	–	–	40 (0.1)
FOSAM	–	–	333 (0.6)	100 (0.2)	–	433 (0.8)
						(18.2)
<i>Sektorielt orienterade forskningsorgan</i>						
Byggforskningsrådet	14 765 (28.6)	3 123 (6.0)	4 220 (8.2)	40 (0.1)	2 838 (5.5)	24 986 (48.4)
Delegationen för social forskning	3 402 (6.7)	–	250 (0.4)	757 (1.5)	165 (0.3)	4 664 (9.0)
Arbetskyddsfonden	–	–	–	2 488 (4.8)	–	2 488 (4.8)
						(62.2)
<i>Övriga</i>						
Kommuner	–	260 (0.5)	15 (0.1)	–	–	275 (0.6)
Riksdag, departement	–	7 555 (14.6)	150 (0.2)	–	–	7 705 (14.9)
Övriga	45 (0.1)	–	125 (0.2)	1 925 (3.7)	30 (0.1)	2 125 (4.1)
						(19.2)
Summa	18 705 (35.9)	11 678 (22.4)	9 558 (18.2)	7 887 (15.3)	3 848 (7.5)	51 676 (100)

^a Fördelningen I–V avser kategorierna i tabell 2

Av tabell 6 framgår att den totala summan beviljade medel för kommunal forskning perioden 1972–1982 uppgår till nära 52 miljoner kronor. Häri ingår inte värdet av de basresurser med vars hjälp 9 projekt genomförts; se tabell 5.

En avläsning av tabell 6 i summakolumnen (vertikalt) visar att de disciplinorienterade forskningsråden svarat för cirka 18 procent av beviljade medel, de sektoriellt orienterade råden för 62 procent och övriga finansierare

för 19 procent. En jämförelse med tabell 4, i vilken projektens antalsmässiga fördelning redovisas, ger vid handen att de disciplinorienterade rådens andel av den totala finansieringen (18 %) är mindre än deras andel av det totala antalet projekt (22 %). För de sektoriellt orienterade rådens del förhåller det sig tvärtom; här är andelen av finansieringen (62 %) större än andelen av projekten (53 %).

Ser man till hur enskilda finansiärer fördelat anslagen, finner man tydliga skillnader. Om jämförelsen begränsas till de medelsbeviljande instanser, som finansierat huvuddelen av projekten, framgår det att Riksbanksfonden i genomsnitt fördelar 490 000 kronor per projekt, byggforskningsrådet 390 000 kronor. Det kan i sammanhanget nämnas att Riksbanksfonden på sin tid anslag cirka 10 miljoner kronor till finansieringen av det förra kommunalforskningsprojektet (KFG) som inte redovisas här eftersom det huvudsakligen genomfördes före 1972.

En jämförelse mellan summa-raden (horisontellt) i tabell 6 och motsvarande rad i tabell 5 visar att kategori I fått en större andel av tilldelade medel än dess andel av antalet projekt, att kategori III och V fått en mindre andel av tilldelade medel än deras andel av projekten och att tilldelningen till kategori IV svarar ungefär mot andelen projekt. Avvikelserna är särskilt stora beträffande kategori I (12 procentenheter) och kategori III (4 procentenheter).

Slutligen kan en intressant iakttagelse beträffande kategori II, forskning om den kommunala demokratin etc, redovisas. Av totalt beviljade medel, cirka 52 miljoner, har i det närmaste en fjärdedel anslagits till projekt inom denna kategori. Till två tredjedelar har denna forskning finansierats av riksdag/departement. Den helt dominerande delen av denna summa, 7,2 miljoner kronor, har anslagits av riksdagen för genomförandet av projektet Den kommunala självstyrelsen – en utvärdering av kommunindelningsreformen. Denna typ av finansiering är således mycket ovanlig på kommunalforskningsområdet men inte desto mindre viktig med hänsyn till behovet av forskning om den kommunala demokratin.

4.4 Annat forsknings- och utvecklingsarbete med relevans för kommuner och landstingskommuner

Förutom den kommunala och landstingskommunala forskning som redovisats i tidigare avsnitt bedrivs på olika håll forskning och utvecklingsarbete som direkt eller indirekt har relevans för kommunernas och landstingskommunernas verksamhet.

Som exempel kan nämnas den FoU-verksamhet som bedrivs inom organ som sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri) samt i vissa speciellt inrättade landstingskommunala forskningsorgan. Dessutom bör i sammanhanget nämnas de från den 1 juli 1982 nyinrättade professorerna med inriktning på förvaltning samt den nya, enhetliga förvaltningsutbildningen med forskningsanknytning. Ett centrum för regionalvetenskaplig forskning i Umeå inrättas från den 1 juli 1983.

4.4.1 Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri)

Genom inrättandet av Spri år 1968 ville staten och landstingskommunerna samordna och effektivare utnyttja resurserna för planering och rationalisering inom sjukvården. Spri ägs av staten och landstingsförbundet. Kostnaderna för Spri:s verksamhet fördelas så att staten svarar för en tredjedel och landstingsförbundet för två tredjedelar. I huvudsak är Spri:s arbetsuppgifter att främja och samordna samt medverka i planering och rationalisering inom hälso- och sjukvården, samla in och sprida information inom området, fastställa svensk sjukhusstandard och att verka för samordning mellan hälso- och sjukvård samt socialtjänsten. Spri:s verksamhet är inriktad på projekt av generell intresse för landstingen, men i arbetet ingår också rådgivning och information om bl a huvudmännens lokala utredningar för att undvika dubbelt utredningsarbete.

4.4.2 Regionala forskningsorgan

Några enskilda landstingskommuner har bildat särskilda organ för forskning. De landsting som gjort så är Kopparbergs, Örebro och Värmlands läns landsting.

Kopparbergs län

Genom beslut av Kopparbergs läns landsting inrättades stiftelsen Dalarnas forskningsråd i juli 1981. Härigenom ville man skapa en bas för regional forskning. Huvuduppgifter för rådet är att bedriva forsknings- och utvecklingsarbete kring produkter, processer och energiformer bl a genom att tillvarata det kunnande som finns inom länets industri, jord- och skogsbruk. Andra uppgifter är att arbeta med hälso- och sjukvårdsforskning med utgångspunkt i länets behov samt att studera samhällsbyggandet i länet från social, ekonomisk, biologisk och kulturell synpunkt med både historiskt och framåtsyftande perspektiv. Ett tvärvetenskapligt arbetssätt tillämpas med utnyttjande av forskningsmetoder hämtade från de naturvetenskapliga, medicinska, samhällsvetenskapliga och humanistiska forskningsfälten. Rådet har även som ändamål att stärka sambanden mellan utbildning, forskning och forskarutbildning samt främja information och åsiktsutbyte om forskning. Stöd skall kunna ges även till icke institutionsbunden forskning. I huvudsak skall ändamålen tillgodoses genom finansiering av forskning i olika former genom att stimulera till utbildningsaktiviteter med anknytning till forskningsobjekt, skapa möjligheter till diskussion om forskningsproblem, publicera forskningsresultat och inrätta tjänster.

Rådet är en självständig juridisk person, och verksamheten finansieras via anslag från Kopparbergs läns landsting. Specifika projekt finansieras dock av olika organ som tex länsstyrelsen i Kopparbergs län, delegationen för energiforskning, industridepartementet och olika bidrag från det privata näringslivet. Rådet har utvecklat ett intensivt samarbete med högskolan i Falun/Borlänge. Exempel på forskningsprojekt som Dalarnas forskningsråd har medverkat till är energiförsörjning i Bergslagen, samverkan som

affärsidé i glesbygden, turismen i Dalarna, hälso- och sjukvård i nya former samt datorteknik.

Örebro län

För ledningen av Örebro läns landstings forskningsverksamhet finns en av förvaltningsutskottet tillsatt kommitté, landstingets forskningskommitté. Kommittén inledde sitt arbete år 1979. Kommitténs huvuduppgift är att stimulera och samordna forskning och forskarutbildning samt att handleda forskarstuderande. Avsikten med Örebro-landstingets FoU-satsning, som sker i nära samarbete med högskolan i Örebro, är främst att utveckla kunskaperna om vården inom sådana områden som långvård, psykiatri och primärvård där forsknings- och utvecklingsarbete tidigare inte varit så vanligt. Under forskningskommittén lyder två arbetsgrupper, arbetsgruppen för omvårdnadsforskning och arbetsgruppen för primärvårdsforskning. Verksamheten finansieras av de anslag som Örebro läns landsting beviljar. Till dessa medel kommer projektanslag (medicinska forskningsrådet, STU etc) till olika forskare vid sjukhuset.

I oktober 1980 inrättades även länsforsningskommittén på initiativ av Örebro läns landsting. Representationen i denna kommitté är bredare än i forskningskommittén. Intressenter är förutom landstinget, högskolan i Örebro, utvecklingsfonden, Örebro kommun och kommunförbundets länsavdelning. Länsforsningskommitténs huvuduppgift är att samordna och utveckla forskningen i länet. Kommittén har bl a till uppgift att utarbeta ett långsiktigt forskningsprogram för länet. Vidare skall kommittén medverka till att förbättra samhällsinflytandet över forskningen och förmedla kontakter mellan samhället och forskningen. Den skall också verka för etablerandet av fasta forskningsresurser i länet, företräda forskningen i detta samt ge råd och service.

Värmlands län

Mot bakgrund av diskussionen om hur man skall lösa de värmländska arbetsmarknads- och näringslivsproblemen bildades på initiativ från Värmlands läns landsting en arbetsgrupp för forskningsfrågor i början av år 1980 med representation från Värmlands läns landsting, länsstyrelsen, utvecklingsfonden, handelskammaren i Karlstad, SACO/SR, LO, TCO, Karlstads kommun och högskolan i Karlstad. Arbetsgruppen konstaterade tidigt att det krävdes mer information för beslut om vilken typ av forsknings- och utvecklingsinsatser som bör och kan stimuleras och understödjas. Efter förslag från arbetsgruppen beslutade landstingets förvaltningsutskott att anslå medel till ett projekt med titeln Förutsättningar för industriell utveckling i Värmland under 1980-talet. Successivt växte det fram ett behov av en mer permanent organisation för FoU-verksamhet för hela den värmländska regionen. Därför bildades under år 1982 Värmlands forsknings- och utvecklingsråd, med representation från landstinget, Karlstads kommun, högskolan i Karlstad, handelskammaren, arbetstagarorganisationerna samt kommunförbundets länsavdelning. Tanken är att efter hand skall samtliga kommuner i länet vara representerade i rådet. Landstinget står som huvudman för verksamheten.

4.4.3 Forskning med förvaltningsinriktning vid högskolan

I uppdraget för den av UHÄ tillsatta arbetsgruppen för översyn av den administrativt och ekonomiskt inriktade utbildningen i högskolan (Au-gruppen), vars arbete avslutades i september 1981, ingick bl a att överväga den berörda utbildningens anknytning till forskning och forskarutbildning. Au-gruppens förslag (UHÄ-rapport 1981:23/24) innebar bl a att en ny förvaltningslinje inrättas som ersätter de nuvarande förvaltningsinriktade utbildningarna, d v s förvaltningslinjen, linjen för offentlig förvaltning och samhällsplanerarlinjen, linjen för offentlig förvaltning och samhällsplanerarlinjen. Till denna nya allmänna förvaltningslinje skall successivt forskningsanknytning tillskapas. Den sociala linjen vid socialhögskolorna påverkas inte av denna ändring. Under år 1983 inrättas i enlighet med detta förslag den s k förvaltningshögskolan vid universitetet i Stockholm och Göteborg.

Den av UHÄ tillsatta arbetsgruppen för förvaltningsforskning presenterade i sin rapport (UHÄ-rapport 1982:8) ett förslag till en plan för en successiv uppbyggnad av en förvaltningsforskningsorganisation genom inrättande av 12 professorer.

I 1982 års budgetproposition föreslog regeringen att tre professorer skulle inrättas fr o m 1 juli 1982, nämligen en tjänst i förvaltningsforskning med regional inriktning vid universitetet i Umeå, en tjänst i nationalekonomi särskilt den offentliga förvaltningens ekonomi samt en tjänst i statsvetenskap särskilt planering och förvaltning. De båda sistnämnda tjänsterna avser professorer vid universitetet i Stockholm. Riksdagen biföll regeringens förslag.

4.4.4 Centrum för regionalvetenskaplig forskning i Umeå

Fr o m 1 juli 1983 inrättas Centrum för regionalvetenskaplig forskning (CERUM) i Umeå högskoleregion. CERUM:s huvuduppgift är att ta initiativ till och samordna tvärvetenskapligt inriktade forskningsprojekt inom det regionalvetenskapliga området och särskilt uppmärksamma sådana forskningsområden som kan vara av betydelse för den regionala utvecklingen, t ex teknisk, naturvetenskaplig och ekonomisk forskning. Stor vikt avses läggas på sådana forskningsprojekt som är inriktade på att praktiskt angripa de regionala problemen. Prioriterade forskningsområden enligt planerna är frågor kring näringslivets strukturomvandling och den offentliga sektorns roll i den regionala utvecklingen. CERUM avses även ha ansvar för samordning av den regionalpolitiska forskning som bedrivs vid högskoleenheter inom regionen. Centret är tänkt att även fungera som en länk mellan forskningen och skilda samhällsintressen i regionen. Samarbete skall därför bedrivas med de kontakt- och informationsorgan som verkar i regionen. Det bedöms som speciellt viktigt att arbetet samordnas med den verksamhet som expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) bedriver.

CERUM leds av en styrelse bestående av 17 personer som utses av universitetet i Umeå. Samtliga högskoleenheter i regionen är representerade samt företrädare för länsstyrelserna, ERU, styrelsen för teknisk utveckling, industriverket och kommunförbundet. Majoriteten av ledamöterna skall

vara aktiva forskare som representerar en tvärvetenskaplig syn på det regionalpolitiska området. Styrelsen fastställer forskningsprogrammen. Därefter kan lokala referensgrupper bildas för specifika forskningsuppgifter.

5 Kommunalforskning i övriga Norden

I detta kapitel redovisas översiktligt sättet på vilket kommunalforskning bedrivs i Danmark, Norge och Finland med hänsyn till forskningens allmänna inriktning, organisation och finansiering.

5.1 Danmark

Forskningen om den kommunala självstyrelsen och om kommunal demokrati är i Danmark i stor utsträckning förlagd till Danmarks Förvaltningshögskola och till universiteten. Vad gäller forskningen vid universiteten är denna till stor del koncentrerad till Roskilde och Ålborg. Forskning kring kommunala problemställningar vid universiteten finansieras enligt samma mönster som annan universitetsforskning.

År 1975 startades Amtskommunernes og Kommunernes Forskningsinstitut (AKF). Forskningsinstitutets uppgifter är att främja forsknings- och informationsarbete som kan bidra till förbättrat beslutsunderlag inom den offentliga sektorn. Arbetet inriktas i huvudsak på amtskommunal och kommunal planering.

Som det uttrycks officiellt är AKF:s syfte att bedriva samhällsvetenskapligt forsknings- och utvecklingsarbete med hänsynstagande till möjligheten att praktiskt utnyttja det i planering och styrning inom den offentliga sektorn med särskild betoning på amtskommuner och kommuner, samt att sprida kunskap om sin egen och andras forskning och dess eventuella tillämpbarhet.

AKF:s forskningsverksamhet kan indelas i tre huvudgrupper:

- 1 Den offentliga sektorns ekonomi och ledning
- 2 Regional arbetsmarknads- och näringspolitik
- 3 Det sociala området

Vart och ett av de tre huvudområdena ingår i "kärnprojektet". Till detta finns ett eller flera "delprojekt" knutna. "Kärnprojektet" genomförs i samarbete med extern personal, universitetsforskare eller personal vid andra institutioner. Inom ramen för varje huvudområde genomförs också vad som kallas för förmedlingsverksamhet. Denna innebär deltagande vid seminarier, kurser och liknande. I många fall är dessa arrangerade av enskilda kommuner.

Finansieringen av institutet sker med medel från den kommunala

momsfonden. Fonden avsätter också medel till forskning utanför forskningsinstitutet.

Viss forskning med anknytning till frågor rörande den kommunala självstyrelsen bedrivs också vid det danska Socialforskningsinstitutet.

5.2 Norge

Kommunalforskning bedrivs i Norge vid ett flertal universitetsinstitutioner och fristående institut. Någon formell samordning finns inte mellan de olika forskningsinsatserna. Den universitetsbaserade forskningen är i huvudsak koncentrerad till Oslo, Bergen och Tromsø. I Oslo till den statsvetenskapliga institutionen, i Bergen till de sociologiska och statsvetenskapliga institutionerna samt i Tromsø till institutionen för samhällsvetenskap.

Frågor med anknytning till den kommunala ekonomin och om kommunernas relationer till staten har under senare tid ägnats stort intresse. Genom de olika forskningsråden har staten finansierat en rad projekt med anknytning till problem rörande lokal förvaltning. Medel för denna typ av forskning har framför allt beviljats från kommun- och miljöförhållningsdepartementen. Dessa projekt har genomförts dels inom universiteten, dels vid fristående institut. Bland dessa institut märks Norsk Institutt for by- og regionforskning (NIBR).

Som exempel på ett fristående institut är NIBR av visst intresse. Institutets verksamhet finansieras till cirka 50 procent av Norsk Teknisk-Naturvetenskapligt Forskningsråd, övriga 50 procent finansieras av de som beställer forskningen. NIBR har bland sina forskare såväl samhällsvetare som naturvetare och teknologer. Institutets forskning omfattar ett omfattande område från traditionell forskning om fysisk planering till deltagande studier om medborgarinflytande. Institutet genomför såväl projekt på egen hand som i samarbete med andra forskningsinstitutioner.

Pågående försök med olika former av lokala organ i vissa kommuner har föranlett det norska kommundepartementet att ge ekonomiskt stöd till forskningsprojekt om denna typ av organ.

Finansieringen av kommunalforskningsprojekt sker i de flesta fallen genom de olika forskningsråden, huvudsakligen från Forskningsrådet for Samfunnsvitenskap och från Rådet for forskning om Samfunnsplanlegning (RFSP). RFSP tillkom för att främja tvärvetenskapliga och tvärspektoriella projekt med relevans för samhällsplanering i vid bemärkelse. Rådet sorterar under Norsk allmänvetenskaplig forskningsråd och är det minsta av de norska forskningsråden. Hittills har rådet i hög grad beviljat medel till enstaka projekt. RFSP:s målsättning är dock att i den närmaste framtiden i större utsträckning inrikta sig på finansiering och formulering av forskningsprogram.

Under det senaste året har också Norske kommuners Sentralforbund intresserat sig alltmer för forskningsfrågorna. Förbundet har som följd av en förstudie tillsatt ett "forskningsutvalg". Avsikten är att formulera en forskningspolitisk policy. Förbundets målsättning är dels att öka kommunernas inflytande på forskningens inriktning, dels att på lång sikt utveckla kompetensen hos såväl forskare som avnämare inom området.

5.3 Finland

Forskning om kommuner sker i Finland huvudsakligen vid olika universitets- och högskoleinstitutioner. Det finns inget särskilt forskningsinstitut eller sektorsforskningsorgan som bedriver forskning på detta område. Tammerfors universitet har inom institutionen för administrativa vetenskaper en ämnesgrupp för kommunalvetenskap med en professur i detta ämne. Ämnesgruppen har utbildning med inriktning på kommunal förvaltning. Vid institutionen bedrivs forskning som till huvuddelen är uppdragsforskning för kommuner och kommunalförbund. Vid institutionen har publicerats fyra doktorsavhandlingar. Diskussion pågår om att utveckla och definiera kommunalvetenskap som egen disciplin. Kommunalvetenskap definieras på institutionen som vetenskap om den kommunala självstyrelsen med betoning på maktrelationer.

Viss kommunalforskning bedrivs också vid Åbo Akademis statsvetenskapliga institution och vid Helsingfors universitets juridiska fakultet.

Finansiering av kommunalforskning sker i huvudsak genom uppdragsgivarna, som är kommuner, kommunalförbund och staten. Finansiering genom Finlands akademi eller forskningsstiftelser sker i ringa omfattning vad gäller kommunalforskning.

Några stora projekt med flera institutioner och discipliner inblandade har man inte haft i Finland. Forskningen och finansieringen är decentraliserad utan någon samordning. Kommunalvetenskapliga föreningen, som grundades år 1971, fungerar som kontaktorgan mellan universiteten och kommunernas centralorganisationer. Föreningens uppgift är bl a att främja kommunalforskning. Föreningen ger ut en tidskrift, Kommunalvetenskaplig tidskrift, i vilken både forskare och politiker skriver.

Föreningen fungerar som ett forum för diskussion och debatt men har inte resurser eller befogenheter att styra eller samordna forskningsverksamhet. Detta har lett till att forskningens inriktning till stor del är praktisk. Uppdragsgivarna har konkreta problem av typ verksamhetsplanering och ekonomisk planering eller kommunsammanslagningar. Denna situation har gett upphov till en diskussion om möjligheterna att starta ett forskningsinstitut med kommunal inriktning. Förslag rörande detta har framförts av kommunernas centralorganisationer till inrikesministeriet. Enighet råder om att man borde satsa mer på kommunalforskning och att någon form av sektorsorgan behövs på detta område.

5.4 Kommunalforskning i Norden – en jämförelse

Kommunalforskningen i de nordiska länderna uppvisar ett flertal gemensamma drag. Så saknas t ex ett samordnande organ i alla fyra länderna. Delvis som en följd av detta framträder bilden av en fragmentariserad kommunalforskning. Fragmentariseringen tycks vara störst i Norge och Sverige. Detta kan emellertid till stor del förklaras av ett större antal forskningsdrivande enheter.

Särskilda enheter för kommunalforskning finns i Danmark – AKF – och i Finland ämnesgruppen för kommunalvetenskap vid Tammerfors universitet.

Finansieringen av kommunalforskningen sker till största delen via forskningsråd och via departement i Finland, Norge och Sverige. Danmark avviker till viss del genom systemet med anslag från den kommunala moms-fonden.

I Finland och Danmark finns det enskilda organ som påtagit sig rollen att förmedla forskningsresultat på området. Någon motsvarighet finns ej i Norge och Sverige.

Genomgående är att forskningsområdet som sådant är relativt litet samt att det i relativt stor utsträckning har karaktären av utredningsarbete, detta som en följd av att uppdragsforskning utgör en stor del av den sammanlagda forskningen. Att notera är att kommunförbunden i de nordiska länderna under senare tid alltmer tar en aktiv del i kommunalforskningens utveckling.

Kommittén har vid sina kontakter med företrädare för såväl forskningen på det kommunala området som andra intressenter funnit att det finns ett intresse av att utveckla kontakterna mellan forskare och praktiker på gemensam, nordisk basis.

6 Överväganden och förslag

Som angivits inledningsvis är syftet med detta betänkande

att beskriva svensk kommunalforskning och dess betingelser;

att kortfattat beskriva de allmänna villkoren för forsknings- och utvecklingsarbete i Sverige;

att mot denna bakgrund beskriva och analysera kommunalforskningen i dag och föreslå åtgärder för att förbättra forskningens villkor och kontakterna mellan forskare och avnämare.

Som redovisats i kapitel 2 har samhällsutvecklingen under efterkrigstiden präglats av bl a en kraftig tillväxt av den offentliga sektorn, varvid särskilt de kommunala och landstingskommunala delarna av sektorn fått en alltmer framträdande roll. Med hjälp av en omfattande reformpolitik på en mängd samhällsområden har välfärden ökat till en internationellt sett hög nivå.

Till följd av den offentliga sektorns ökade omfattning och nedgången i den ekonomiska tillväxten under senare år har statsmakterna, kommunerna och landstingskommunerna fått ett allt större behov av bättre underlag för besluten och bättre kunskaper om beslutens konsekvenser i olika avseenden. Den samhällsvetenskapliga forskningen har under de senaste årtiondena kommit att få en alltmer framträdande roll i såväl förberedelserna som utvärderingen av reformarbetet. Som exempel kan nämnas forskningens roll i 1960- och 1970-talets kommunindelningsreformer. Den samhällsvetenskapliga forskningen ger även i ett par andra avseenden viktiga bidrag till reformarbetet i samhället. Den allmänna samhällsdebatten söker och får sin näring i de resultat samhällsvetenskapen redovisar. Den fria forskningen utgör även en instans som självständigt och kritiskt granskar den verklighet vi lever i.

Kommittén har som ett led i sitt arbete med frågan om kommunalforskningens framtida organisation m m låtit företa en inventering av den forskning som bedrivits under det senaste årtiondet med den kommunala självstyrelsen som sådan som föremål. Med denna snäva definition, som kommittén emellertid funnit ändamålsenlig för det aktuella syftet, följer att forsknings- och utvecklingsarbete med annan inriktning lämnas utanför. Som exempel kan nämnas specialstudier på social-, fritids- och kulturområdet. Kommittén vill här framhålla att den ser det som angeläget att det organ som föreslås söker ett nära samarbete med andra sektorsforskningsorgan, vilkas verksamhet har anknytning till den kommunala verksamheten.

Kommitténs inventering, som redovisas i kapitel 4, ger besked om bl a följande. Inom den angivna ramen har 127 projekt av varierande omfattning

identifierats. Ämnesmässigt dominerar undersökningar om kommunal planering/samhällsplanering och kommunal demokrati. Det område som ägnats minst intresse är kommunal ekonomi. 80 procent av projekten har kommunerna som studieobjekt, medan en försvinnande liten del är inriktade på landstingskommunerna. Huvuddelen av kommunalforskningen bedrivs vid högskolan; tre fjärdedelar av alla projekt har utförts vid universitets- och högskoleinstitutioner, av vilka statsvetenskapliga och företagsekonomiska institutioner har den mest framträdande rollen. Nära hälften av alla projekt har finansierats av statens råd för byggnadsforskning (BFR), medan en dryg femtedel har fått stöd av humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och riksbanksfonden. Bland enskilda finansiärer intar riksdagen en framträdande roll genom sin finansiering (7 miljoner kronor) av det projekt om utvärderingen av kommunindelningsreformerna som anförtroddes den kommunaldemokratiska forskningsgruppen. En förklaring till BFR:s framträdande roll som finansiär är att detta råd i sin verksamhetsplan prioriterat planeringsinriktad kommunalforskning. Den totala anslagssumman, basresurserna vid universitets- och högskoleinstitutionerna oräknade, uppgår till drygt 50 miljoner kronor under den studerade perioden 1972-82.

Sammanfattningsvis finner kommittén att kommunalforskningen kännetecknas av en utpräglad organisatorisk decentralisering. Enligt kommitténs mening är denna decentralisering i och för sig önskvärd. Avsaknaden av ett permanent samordningsorgan medför dock en fragmentarisering beträffande synen på den verklighet som är föremålet för studierna och i vilken demokrati-, planerings- och ekonomiaspekter utgör en helhet. Ett annat framträdande drag hos den svenska kommunalforskningen är att de resurser som ställs till dess förfogande är mycket begränsade med hänsyn till den kommunala och landstingskommunala verksamhetens andel av den totala aktiviteten i samhället. Flödet av de begränsade resurserna är dessutom ojämnt fördelat över tiden. Avsaknaden av samordning har även på detta område negativa konsekvenser. Denna ordning har åtminstone hittills inte kunnat åstadkomma en forskning som i sin allmänna ansats mer än undantagsvis överskridit de traditionella gränserna mellan olika vetenskapliga discipliner. Ett tredje drag är forskningens ojämn fördelning med hänsyn till inriktning. Forskning inriktad på bl a landstingskommunerna och kommunal ekonomi är enligt kommitténs mening klart eftersatta områden.

Mot bakgrund av kommunernas betydelse för samhällsekonomin och den ekonomiska utvecklingens betydelse för kommunernas möjligheter att bedriva sin verksamhet kan den begränsade omfattningen av de ekonomiska studierna betraktas som ett problem. Det är enligt kommitténs bedömning mot denna bakgrund uppenbart att den framtida satsningen på kommunalforskning måste ges en bredare inriktning ämnesmässigt än hittills. Det är också angeläget att forskningen om landstingskommunerna får ett ökat utrymme. Någon mer systematisk forskning kring den landstingskommunala demokratin och förvaltningsorganisationen motsvarande kommunaldemokratiska forskningsgruppens studier av kommunerna har inte ägt rum efter den tidigare kommunalforskningsgruppens arbete under åren 1966-1974. Av hänsyn till de betydelsefulla förändringar som ägt rum för landstingens del sedan slutet av 1960-talet måste detta betraktas som otillfredsställande.

I kapitel 3 har kommittén gjort ett försök att kortfattat beskriva de allmänna villkoren för FoU i Sverige. Därvid har kommittén funnit bl a följande. Forskningen äger huvudsakligen rum vid universiteten och högskolorna och får sitt finansiella stöd främst från forskningsråden, myndigheter samt statliga forskningsstyrande organ som delegationer, kommittéer och nämnder. Vid sidan av högskolan finns ett antal fristående forskningsinstitut. Det finns ett samarbete mellan organ som styr, initierar, planerar och finansierar forskning å ena sidan och organ som utför forskningen å andra sidan. Under senare år har inrättandet av sektoriellt inriktade forskningsorgan blivit allt vanligare i det svenska FoU-systemet. Det hänger samman dels med samhällets allmänna specialisering och sektorisering, dels forskningspolitiska markeringar från statsmakterna av betydelsen hos vissa sektorer. Kommitténs studie av ett urval sektorsforskningsorgan visar bl a att de skiljer sig organisatoriskt, finansiellt och verksamhetsmässigt. Oavsett dessa skillnader har sektorsforskningsorganen som en gemensam huvuduppgift att förmedla ny kunskap mellan dem som utför forskning och dem som förväntas praktiskt tillämpa resultaten. Det kan även konstateras att tillgången på finansiella och personella resurser i hög grad är avgörande för vad organen förmår uträtta.

Under senare år har en rad betänkanden och rapporter framlagts om forskningens allmänna villkor och organisation, som är av intresse vid en bedömning av den framtida kommunalforskningen. I den forskningspolitiska debatten och bland aktiva forskare pågår en diskussion om sektorsforskningens roll och relationer till den universitetsanknutna forskningen. Forsknings-samordningskommittén ansåg i sitt betänkande (SOU 1981:46) Högskolan i FoU-samverkan att sektorsforskning i största möjliga utsträckning bör förläggas till universiteten i stället för till fristående organ vid sidan av dessa. I proposition 1981/82:106 om forskning m m anförs också att det bör vara en strävan att så långt möjligt förlägga sektorsforskning till högskolan. Enligt propositionen bör också de sektorsforskningsorgan som finns intensifiera sitt arbete med att i samarbete med högskolan avsätta medel för mer långsiktiga sektoriella behov av kunskapsuppbbyggnad.

Om man sålunda i den forskningspolitiska debatten i dag närmast är tveksam till en fortsatt utveckling som leder till flera och nya sektorsforskningsorgan, i varje fall beträffande sådana organ som bedriver egen forskning, kan kommittén samtidigt konstatera att det bland representanter för kommuner och landstingskommuner upplevs som en brist att den kommunalforskning som bedrivs inte på ett bättre sätt når ut till olika intressenter. Man har också från t ex kommun- och landstingsförbunden visat ett ökat intresse för att ny forskning skall komma till stånd på detta område. Exempel på detta är att kommunförbundet 1982 anordnade ett seminarium med deltagande av aktiva kommunalpolitiker, ledande kommunala tjänstemän samt forskare med syfte att förbättra kontakterna mellan dessa olika grupper och skapa förutsättningar för en fortsatt dialog rörande forskning om den kommunala demokratin, den kommunala organisationen samt relationerna mellan kommunerna och näringslivet. Landstingsförbundet har i samarbete med kommittén anordnat en konferens där inriktningen av en framtida forskning om landstingskommunerna diskuterades. Inom det centrala utvecklingsrådet, ett organ för forsknings- och utvecklingsfrågor i

vilket arbetsmarknadens parter är representerade, har frågan om en utökad forskning rörande effektiviteten inom den kommunala förvaltningen aktualiserats under det senaste året. I årets budgetproposition nämns bland de reformer som bedöms angelägna inom högskolan och forskningen sådana som är av betydelse för effektiviseringen av den offentliga sektorn.

Dessa och andra initiativ pekar på att det i dag finns behov av ett forum för fortsatta kontakter mellan aktiva forskare med kommunala frågor som specialitet och representanter för sektorns verksamhet. Det intresse för fortsatt forskning inom olika aktuella kommunala problemområden som alldeles uppenbart finns från kommunernas och landstingskommunernas sida bör kanaliseras till forskarna. De resultat som finns från olika undersökningar och forskningsprojekt bör samtidigt utan onödigt dröjsmål förmedlas till dessa avnämningarrepresentanter så att en dialog till glädje både för forskningen och kommuner och landstingskommuner kan etableras och vidmakthållas.

Kommunaldemokratiska kommittén fick i november 1978 i uppdrag att ansvara för en vetenskaplig utvärdering av kommunindelningsreformen. Förutsättningarna var av flera skäl goda för ett sådant arbete. De statsvetenskapliga institutionerna vid landets universitet hade under åren 1966–1974 genomfört ett stort forskningsprogram "Kommunal självstyrelse – kommunal indelning". Ett stort antal unga statsvetare fick sin vetenskapliga forskarutbildning i detta projekt, som rymde en mängd forskningsresultat från de kommuner som nu uppgått i nya och större enheter. Det nya forskningsprogrammet genomfördes under en dryg tvåårsperiod. Kommitténs erfarenheter av samarbetet med forskarna är goda. Forskningsresultaten har utgjort ett viktigt underlag för de förslag som presenterats i kommitténs betänkanden.

Ett flertal forskare med personliga erfarenheter från det tidigare projektet kunde engageras i utvärderingen av kommunindelningsreformen. Därigenom kunde förberedelser av metodisk, teoretisk och praktisk natur genomföras snabbt. Kommittén och den nya forskningsgruppen kunde tillgodogöra sig betydande rationaliseringsvinster. Samtidigt upplevde man inom forskningsgruppen att resultat och erfarenheter från den tidigare omgången inte kunde utnyttjas i den utsträckning som i och för sig hade varit önskvärd.

Vad kommittén anfört talar för att man nu bör skapa bättre förutsättningar för en fortsättning av den forskning om kommunerna och landstingskommunerna som hittills bedrivits. Tidigare har nämnts den bristande uppmärksamhet som landstingskommunerna och frågor rörande den kommunala ekonomin fått i den hittillsvarande forskningen. Utvecklingen inom de nya kommunerna, tillkomsten av lokala organ i vissa kommuner, förändringar i kommunindelningen i andra kommuner och förbättrade arbetsvillkor för de förtroendevalda är exempel på frågor av betydelse för den kommunala demokratin som borde ge anledning till förnyade studier. Ett i någon form permanent organ skulle kunna ses som ett naturligt forum för en mer kontinuerlig kommunalforskning. Ett sådant forum torde vara av stort värde för en långsiktig kompetensuppbyggnad.

De olika samhällssektorernas forskningsbehov framförs dels av de enskilda departementen i deras forskningsprogram, dels av fakulteterna vid

universiteten i deras anslagsäskanden. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) söker i sin helhetsbedömning infoga sektorsmyndigheternas planer i UHÄ:s långtidsplan. Mot bakgrund av denna ordning framstår det enligt kommitténs mening som väsentligt för kommunalforskningen i framtiden att det tillskapas ett organ som har möjlighet och kompetens att dels inventera behovet av forskning på området, dels samordna dessa behov till ett heltäckande, långsiktigt forskningsprogram. En förutsättning för detta är att det finns en samlad tvärspektoriell kunskap om kommuner och landstingskommuner som makrosystem med avseende på demokrati, planering och ekonomi. Med hänsyn till de knappa resurser som totalt sett finns tillgängliga för forskning är det enligt kommitténs mening viktigt att det finns ett organ som specifikt företräder kommunalforskningens intresse inför statsmakterna och de medelsbeviljande organen.

Kommittén anser att ytterligare överläggningar krävs mellan företrädare för forskningen om kommunala frågor och representanter för kommuner och landstingskommuner innan man föreslår en mer permanent ordning för hur samarbete och samråd på detta område skall komma till stånd. En fortsatt diskussion av dessa frågor bör beakta inte endast forskarnas, kommunernas och landstingskommunernas behov. Av stor betydelse är också hur företrädare för de organ som finansierar samhällsvetenskaplig forskning ser på en framtida ordning i detta avseende. Mot bakgrund av det anförda har kommittén stannat för att nu föreslå en ordning som ger möjlighet till just en sådan fortsatt diskussion om inriktningen och omfattningen av framtida kommunalforskning.

I några avseenden är det redan nu uppenbart att det finns ett stort behov av inatser som bör tillgodoses oberoende av hur en mer permanent lösning ser ut på frågan om samarbetet mellan forskningen och företrädare för kommunerna och landstingskommunerna. Framför allt finns det enligt kommitténs mening ett starkt behov av information om de studier som bedrivs inom olika institutioner. Eftersom forskningen sker på ett stort antal institutioner utan att för den skull vara dominerande på respektive institution, är det i dag även för de inom området aktiva forskarna själva svårt att få överblick och information i tillräcklig utsträckning.

Också när det gäller publiceringsmöjligheter och dokumentation är dagens situation otillfredsställande. Från bl a forskningsgruppens sida har påpekats att det saknas en särskild tidskrift i vilken vetenskapliga artiklar rörande kommunerna kan publiceras. Statsvetenskapliga, ekonomiska och kommunalrättsliga uppsatser är därför i dag hänvisade till tidskrifter vars huvudsakliga innehåll berör andra frågor av mindre intresse för det kommunala verksamhetsfältet. Det intresse som från olika håll visats av att få medverka i forskningsgruppens skriftserie pekar också på ett behov av någon form av småskriftserie, där forskningsresultat om kommunerna kan publiceras i ett begränsat format och distribueras till berörda forskare och praktiskt verksamma kommunalpolitiker och tjänstemän.

Sammantaget har kommitténs arbete med dessa frågor lett fram till att en särskild forskningsdelegation – Delegationen för kommunalforskning – bör inrättas som en kommitté inom civildepartementets område. Kommittén bör ges en sådan sammansättning att kommun- och landstingsförbunden blir representerade. Vidare bör civildepartementet liksom de anslagsbeviljande

myndigheterna som Forskningsrådsnämnden, Riksbankens jubileumsfond, humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsrådet samt statens råd för byggnadsforskning få representation i delegationen. I denna bör också ingå ett antal aktiva forskare med kommunala frågor som specialitet. Dessa bör väljas så att olika akademiska discipliner med varierande regional förankring blir företrädade. Detta kan lösas genom att delegationen till sig knyter en brett sammansatt referensgrupp av institutionsanknutna forskare.

En delegation med denna sammansättning bör få ansvaret för följande uppgifter:

- *Dokumentera och informera* om pågående forskning i Sverige och övriga länder i en omfattning som bestäms av tillgängliga resurser. Om delegationen finner det möjligt bör detta på sikt kunna ske på en samnordisk bas. En modell för en sådan verksamhet finns vid Göteborgs universitet där information om den nordiska forskningen om masskommunikation förmedlas av Svenska avdelningen av Nordiska dokumentationscentralen för masskommunikationsforskning (NORDICOM).
- *Ansvara för utgivning av informationsblad och/eller en kommunalvetenskaplig tidskrift.* Eventuellt kan en småskriftserie bli aktuell.
- *Initiera forskning om kommunala frågor samt arrangera seminarier* med deltagande av forskare, politiker och andra med verksamhet inom det kommunala området. Syftet med denna verksamhet bör vara att producera och publicera ett mer heltäckande och framåtsyftande program för forskningsinsatser med olika inriktning på detta område. Kommittén bör ges resurser så att särskilda arbetsgrupper av experter kan tillsättas för detta arbete. Delegationen bör också genom regionalt anknutna seminarier uppmärksamma och belysa särskilda regionalt betingade forskningsuppgifter.
- Slutligen bör kommittén få som uppgift *att föreslå hur en mer permanent ordning på detta område bör se ut.* En samordningsgrupp av detta slag eller ett organ med mer omfattande egna arbetsuppgifter bör på sikt inte ges kommittéstatus. Om verksamheten upplevs som angelägen och bör fortsätta efter en försöksperiod kan andra lösningar som en närmare anknytning till högskolan visa sig vara mer ändamålsenliga. Därvid bör delegationen beakta möjligheten att inrätta en särskild professur med kommunalvetenskaplig inriktning. Den föreslagna delegationen bör återkomma till frågan om framtida organisatoriska lösningar efter mer ingående överväganden rörande de möjligheter som är tänkbara.

Kommittén utgår från att delegationen upprättar nära kontakter med andra sektorsorgan på det sociala, ekonomiska och planeringsområdet som ett led i uppbyggandet av en successivt ökande kompetens med inriktning på den samlade kommunala och landstingskommunala sektorn.

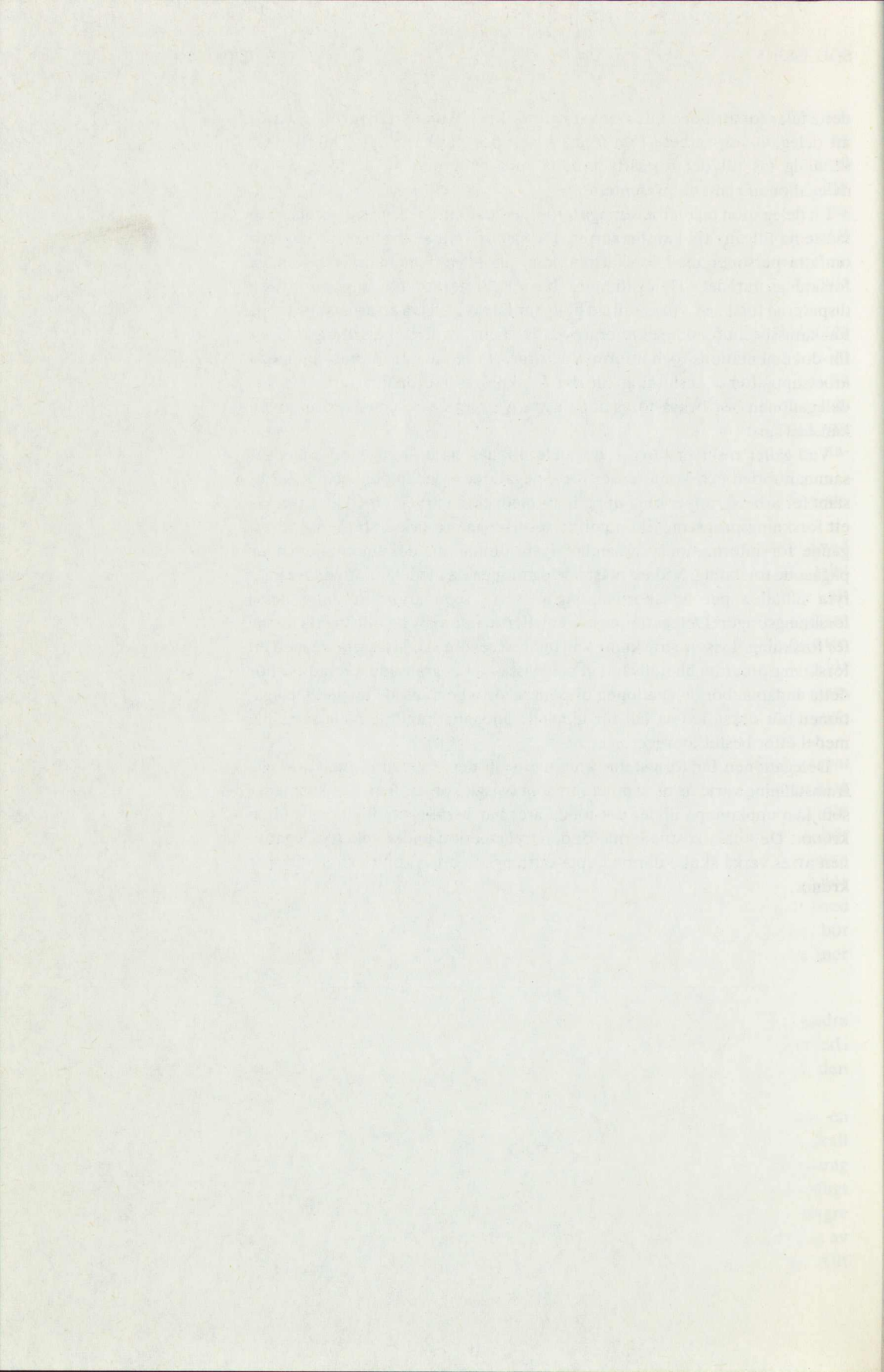
En delegation av detta slag bör sålunda inte från början ses som en permanent lösning av frågan hur den framtida kommunalforskningen skall främjas och underlättas. För att markera detta bör delegationens uppdrag tidsbegränsas. Tidsperioden bör därvid utmätas så långt att det blir möjligt för delegationen att pröva och söka sig fram till lösningar som i ett längre perspektiv framstår som ändamålsenliga. En dokumentationsverksamhet av det slag som kommittén föreslagit kräver avsevärd tid för att utvecklas. Allt

detta talar för att tiden inte bör vara alltför kort. Kommittén föreslår därför att delegationens arbete i en första etapp bör pågå i tre år. Därefter får ställning tas till det fortsatta arbetet mot bakgrund av de förslag som delegationen själv då presenterat.

En delegation med arbetsuppgifter av den omfattning som skisserats ovan måste ha tillgång till kansliresurser. Dessa bör vara av kvalificerat slag och omfatta personer med forskarutbildning inom det samhällsvetenskapliga forskningsområdet. Delegationens huvudsekreterare bör utgöras av en disputerad forskare, vilken till sin hjälp får tillgång till två årsarbetskrafter på forskarasistent/forskarsekreterarnivå. Den ena av dessa befattningar krävs för dokumentations- och informationsarbetet, den andra för mer allmänna arbetsuppgifter i anslutning till det forskningsssamordnande arbetet. Till delegationen bör också föras administrativa biträdesresurser i form av en kanslistjänst.

Vad gäller resurser i övrigt bör delegationen ha en budget som medger sammanträden och konferenser för delegationens ledamöter och experter samt för arbetsgrupper med uppgift att medverka i arbetet med att utveckla ett forskningsprogram. Ekonomiska resurser måste också ställas till förfogande för informationsverksamhet i anslutning till dokumentationen av pågående forskning. Vidare måste delegationen ha medel för att vid tre eller fyra tillfällen per år anordna något större seminarium rörande dessa forskningsfrågor. Delegationen bör emellertid inte själv ha tillgång till medel för forskning. I viss utsträckning kan det i ett senare skede av arbetet med ett forskningsprogram bli nödvändigt med vissa mer begränsade förstudier. För detta ändamål bör delegationen disponera vissa begränsade medel. Delegationen bör också i vissa fall för liknande ändamål kunna erhålla särskilda medel efter beslut av regeringen.

Delegationen får förutsättas komma in till departementet med anslagsframställning varje år på samma sätt som övriga kommittéer. De kostnader som kan uppkomma under det första året har beräknats till cirka 1 miljon kronor. De totala kostnaderna för den treårsperiod under vilken delegationen avses verka skulle därmed uppskattningsvis uppgå till cirka 3 miljoner kronor.

Källor och litteratur

Statistisk årsbok 1977 och 1981

SOU 1975:26 Forskningsråd

SOU 1975:41 Kommunal demokrati

SOU 1975:46 Kommunal organisation och information

SOU 1977:52 Lägg besluten närmare människorna!

SOU 1980:46 Högskolan i FoU-samverkan

SOU 1981:29 Forskningens framtid

SOU 1982:5 De förtroendevalda i kommuner och landstingskommuner

Ds B 1980:17 Bättre beslutsunderlag för budgetpolitiken

Ds E 1981:12 Den offentliga sektorns tjänsteproduktion som forskningsobjekt

Ds C 1983:1 Kommunalforskningsprojekt i Sverige 1972-1982

Regeringens proposition 1981/82:100 bil 12

Regeringens proposition 1981/82:106

Regeringens proposition 1982/83:100 bil 10

UHÄ-rapport 1981:23/24 Ekonomlinjen, förvaltningslinjen, linjen för personal- och arbetslivsfrågor (slutbetänkande från Au-gruppen)

UHÄ-rapport 1982:8 Slutrapport från UHÄ:s arbetsgrupp för förvaltningsforskning

Forskningsrådsnämndens rapport nr 39 F 1981 Svensk forskning 1982-1986

Dahlström, Edmund: Samhällsvetenskap och praktik. 1980

Premfors, Rune: Genomförande och utvärdering av offentlig politik

Stevrin, Peter: Den samhällsstyrda forskningen. 1978.

Tarschys, Daniel: Den offentliga revolutionen. 1978.

Westerståhl, Jörgen: Ett forskningsprogram. 1970

Wittrock, Björn: Möjligheter och gränser. 1980.

Kommunaldemokratiska kommitténs betänkanden

- I Utvärdering av kommunindelningsreformen. Förslag till forskningsprogram (Ds Kn 1978:5)
- II Lokala organ i kommuner. Modeller för försöksverksamhet (Ds Kn 1979:10)
- III Specialreglerade uppgifter för lokala organ i kommunerna (Ds Kn 1979:11)
- IV Den gemensamma valdagen och mandatperiodens längd (Ds Kn 1979:15)
- V Kommunal folkomröstningar i Sverige 1978 och 1980 (Ds Kn 1981:2)
- VI Direktvalda lokala organ. En principdiskussion (Ds Kn 1981:8)
- VII De förtroendevalda i kommuner och landstingskommuner (SOU 1982:5)
- VIII Politiska sekreterare i kommuner och landstingskommuner (Ds Kn 1982:7)
- IX Lokala organ i landstingskommunerna (Ds C 1983:3)
- X Utländska medborgares valbarhet till vissa förtroendeuppdrag (Ds C 1983:4)
- XI Kommunal forskning i Sverige (SOU 1983:15)

Kommunaldemokratiska forskningsgruppens rapporter

- 1 Den kommunala självstyrelsen – En utvärdering av kommunindelingsreformen (Ds Kn 1979:12)
- 2 Widberg, Jan: Från socken till kommunblock (Ds Kn 1979:14)
- 3 Olander, Lars-Olof: Förnyelse och variation i ortssystemet (Ds Kn 1980:6)
- 4 Olander, Lars-Olof; Widberg, Jan: Hushållen i det kommunala service-landskapet (Ds Kn 1981:10)
- 5 Westerståhl, Jörgen; Johansson, Folke: Medborgarna och kommunen (Ds Kn 1981:12)
- 6 Brantgärde, Lennart m fl: Kommunalpolitik, massmedier och medborgare (Ds Kn 1981:13)
- 7 Gidlund, Janerik; Gidlund, Gullan: Ty riket är ditt och makten. De politiska partiernas roll i svenska kommuner (Ds Kn 1981:15)
- 8 Wallin, Gunnar m fl: Kommunalpolitikerna (Ds Kn 1981:17 och 18)
- 9 Sannerstedt, Anders: Attityder till kommunal service (Ds Kn 1981:22)
- 10 Schmidt, Stephan: De valdas val (Ds Kn 1981:23)
- 11 Johansson, Leif: Kommunala servicevariationer (Ds Kn 1982:2)
- 12 Gidlund, Janerik m fl: Folkrörelser och kommunalpolitik (Ds Kn 1982:3)
- 13 Eriksson, Sven: Kommunurval, väljarurval och analysansatser (Ds Kn 1982:4)
- 14 Magnusson, Håkan: Den kommunala budgetprocessen (Ds Kn 1982:5)
- 15 Strömberg, Lars; Norell, Per Owe: Kommunalförvaltningen (Ds Kn 1982:8)

Continuation of the list of names

- 16. [Faint name]
- 17. [Faint name]
- 18. [Faint name]
- 19. [Faint name]
- 20. [Faint name]
- 21. [Faint name]
- 22. [Faint name]
- 23. [Faint name]
- 24. [Faint name]
- 25. [Faint name]
- 26. [Faint name]
- 27. [Faint name]
- 28. [Faint name]
- 29. [Faint name]
- 30. [Faint name]
- 31. [Faint name]
- 32. [Faint name]
- 33. [Faint name]
- 34. [Faint name]
- 35. [Faint name]

Bilaga 1 Ds C 1981:1
Kommunalforskningsprojekt i
Sverige 1972–1982

Denna skrift utges separat

History of the State of New York
from 1784 to 1884
Volume 10
Part 1

Down with the old

Bilaga 2 Beskrivning av ett urval sektorsforskningsorgan i Sverige

Innehåll

1 Arbetslivscentrum (ALC)	77
2 Bostadssociala rådet (BSR)	78
3 Delegationen för arbetsmarknadspolitisk forskning (DEFA) . . .	79
4 Delegationen för social forskning (DSF)	81
5 Expertgruppen för forskning om fysisk planering och bebyggelse (EFF)	82
6 Expertgruppen för invandringsforskning (EIFO)	83
7 Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) . . .	84
8 Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO)	86
9 Institutet för social forskning (SOFI)	87
10 Statens institut för byggnadsforskning (SIB)	88

1 Arbetslivscentrum (ALC)

1.1 Bakgrund och tillkomst

ALC är ett fristående institut under statens och arbetsmarknadsparternas gemensamma ledning. I likhet med arbetarskyddsfonden har ALC givits en självständig ställning i förhållande till statsmakterna.

ALC inrättades för att

- främja en arbetsvetenskaplig forskning
- själv utveckla en arbetsvetenskaplig forskning som i tvärvetenskapliga former nära anknäyer till arbetslivets praktiska frågor
- "lösa praktiska problem"
- se till att arbetsvetenskapliga erfarenheter och rön blir kända och nyttiggjorda

Arbetslagstiftningen under 70-talet, som kulminerade i medbestämmandelagen, ger underlag för ett mer demokratiskt sätt än tidigare att leda, fördela och organisera arbetet inom företag och myndigheter. De anställda skall själva kunna påverka arbetsinnehåll och arbetsorganisation. För detta behöver de och deras fackliga organisationer stöd av en aktiv forsknings- och utvecklingsverksamhet. Riksdagen bestämde att det i första hand är de anställda som genom sina fackliga organisationer skall avgöra vilka förändringar som bör genomföras och vilken typ av forsknings- och utvecklingsarbete som behövs för att bana väg för de önskade förändringarna.

1.2 Nuvarande organisation

Vid ALC finns tre tjänster som professor och tre tjänster som forskningsledare. För forsknings- och utvecklingsuppgifter finns vidare ett 30-tal forskare och forskningsassistenter samt ett tiotal assistenter – flertalet knutna till olika projekt. Dessutom har en rad forskare vid universitet och högskolor varit knutna till projekt som ALC ansvarar för eller stödjer. För tillfälliga forsknings- och utredningsuppgifter har likaledes ett 20-tal personer haft uppdrag för ALC under begränsade perioder. Strävan är att utnyttja både forskarkompetens och praktisk erfarenhet. Bland de heltidsanställda forskarna är flera sådana som räknar praktiskt arbetslivserfarenhet som främsta merit. Projekten har strävat efter att bredda sin kompetens genom att knyta till sig fackliga förtroendemän eller andra praktiker i utredningsarbetet. Genom ett omfattande nät av referensgrupper breddas arbetet ytterligare. För informationsuppgifter, utöver dem som faller på projekten, är sju personer anställda, till bibliotek och dokumentationsverksamhet åtta personer samt till kansli och övriga servicefunktioner tio personer. Totalt finns 88 personer anställda vid ALC.

ALC:s styrelse har 13 ledamöter som företräder arbetsorganisationerna, SAF, landsting, kommuner, forskare, myndigheter samt ämbetsverk.

1.3 Finansiering

ALC:s verksamhet finansieras på i huvudsak två sätt. Regeringen anvisar årligen ur arbetarskyddsfondens kapitalbehållning en grundfinansiering för vissa fasta och gemensamma kostnader. Grundfinansieringen för verksamhetsåret 1980/81 uppgick till 7,1 miljoner kronor. Härutöver har arbetarskyddsfondens styrelse anvisat en sk projektram för verksamheten, vilken för budgetåret 1980/81 uppgick till 13,9 miljoner kronor. I liten omfattning förekom uppdrags- och projektanslagsfinansiering.

1.4 Verksamhetsinriktning

Det har förutsatts att parterna genom sin breda representation i ALC:s styrelse skall avgöra inriktningen av forsknings- och utvecklingsarbetet liksom av verksamheten i övrigt. Det har överlämnats åt arbetsmarknadens parter att avgöra omfattning och inriktning av verksamheten vid ALC inom ramen för de direktiv som framgår av propositionen 1975/76:1982, organisationsutredningen (Ds A 1976:8) och parternas egen kartläggning av forskningsbehovet i skriften Medbestämmande och arbetsliv (PUFRA, rapport 1978:2) från arbetarskyddsfonden.

Rapporten anger fyra huvudområden för forskningen vid ALC

- arbetsorganisation och produktionssystem
- lednings- och samordningsfunktioner inom företag och förvaltningen
- arbetslivet i den politiska, ekonomiska och rättsliga strukturen
- arbetslivet i relation till människan, familjen och samhället

Inom denna ram beskrivs de forskningsämnen som senare prioriteras av styrelsen.

2 Bostadssociala rådet (BSR)

2.1 Bakgrund och tillkomst

Bostadssociala rådet är ett organ knutet till bostadsstyrelsen. I propositionen om riktlinjer för ansvarsfördelning inom bostadsförsörjningen m m (prop 1977/79:93) föreslog regeringen bl a att beslut om bidrag till förbättring av boendemiljön skulle decentraliseras från bostadsstyrelsen till länsbostadsnämnderna. Boendemiljödelegationen, som tidigare beredde rådets bidragsärenden, förutsattes därför kvarstå under tiden t o m 1978-12-31. Även bostadssociala delegationens arbete, som hade till uppgift att kartlägga orsakerna till att vissa områden får uthyrningssvårigheter samt att stimulera bostadsförvaltare och kommuner till insatser för att skapa gynnsammare sociala och miljömässiga förhållanden i dessa områden, förutsågs bli slutfört under år 1978. I samband med att de båda delegationerna avvecklades föreslog regeringen (prop 1978/79:100 bil 1) att ett bostadssocialt råd inrättas

fr o m 1979-01-01. Enligt propositionen skulle rådets arbete kunna möjliggöra en återföring av de erfarenheter som finns samlade hos såväl boendemiljödelegationen som bostadssociala delegationen. Tyngdpunkten i rådets uppgifter, bör vidare enligt propositionen ligga på frågor som rör statens och kommunernas ekonomiska insatser för att främja förbättrad boendemiljö och boendeservice.

2.2 Organisation

Rådet består av generaldirektören i bostadsstyrelsen och elva andra ledamöter. Dessa skall företräda statliga myndigheter och ämbetsverk; Svenska kommunförbundet, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO), Fastighetsägareförbundet och hyresgästernas riksförbund. På bostadsstyrelsens enhet för bostadssociala frågor finns totalt en heltidstjänst med administration av rådets verksamhet.

2.3 Finansiering

Bostadsstyrelsen erhåller inga extra medel för rådets verksamhet. Rådets kostnader belastar verksamhetens anslag. Inga andra finansieringskällor för rådets verksamhet finns.

2.4 Verksamhetsinriktning

I instruktionen för rådet (SFS 1978:753) fastslås att rådet har till uppgift att bistå bostadsstyrelsen i frågor som rör boendemiljö och boendeservice, utvärdering av bostadsbyggandet från miljömässiga och bostadssociala synpunkter samt initiering av utrednings- och forskningsarbete inom det bostadssociala området och boendemiljöområdet. Rådet skall dessutom följa utvecklingen vad gäller metoder för kommunal planering av bostadsförsörjningen från miljömässiga och bostadssociala utgångspunkter.

3 Delegationen för arbetsmarknadspolitisk forskning (DEFA)

3.1 Bakgrund och tillkomst

I januari 1967 tillkallades en kommitté Expertgruppen för arbetsmarknadsfrågor (EFA) (I 1968:14) med uppgift att ta initiativ till och biträda vid uppläggnings- och utredningsverksamhet i frågor rörande arbetsmarknadspolitiska effekter och förutsättningar. Kommittén knöts till arbetsmarknadsdepartementet.

Genom riksdagsbeslut 1981 ombildades EFA till delegationen för arbetsmarknadspolitisk forskning (DEFA).

3.2 Organisation

Regeringsbeslutet 1981 om förändrad organisationsform har inte inneburit några praktiska förändringar för DEFA:s organisation. Förutom representanter för arbetsmarknadsdepartementet finns i delegationen företrädare för arbetsmarknadsstyrelsen, statens arbetsgivarverk, SAF, LO, TCO, SACO/SR, Svenska kommunförbundet samt två representanter för forskningen, varav en är knuten till socialforskningsinstitutet.

Sekretariatsresurserna har varit begränsade. I praktiken har de löpande uppgifterna handhåfts av en sekreterare och en assistent. Sekretariatet har vid behov förstärkts med tillfälliga resurser.

3.3 Finansiering

DEFA finansieras genom kommittéanslag från arbetsmarknadsdepartementet.

Delegationen har inga egna resurser för forskningsverksamhet. I de fall där DEFA handhar finansiering av forskning sker detta med medel från arbetsmarknadsdepartementets anslag för forskning. DEFA söker ej egna forskningsmedel från andra forskningsfinansiärer. Delegationen stöder dock enskilda forskares ansökan om anslag från sedvanliga forskningsfinansiärer.

3.4 Verksamhetsinriktning

DEFA:s huvudsakliga verksamhet består i att initiera och stödja forskning på det arbetsmarknadspolitiska området. Delegationen har inga egna forskningsmedel att fördela men fungerar som beredningsorgan för de ansökningar som ställs till arbetsmarknadsdepartementet. Besluten om dessa anslag fattas dock av departementsledningen. DEFA bedriver ingen egen forskning. Den till delegationen knutna forskningen bedrivs vid högskolorna. Forskningsprogram initierade av eller via DEFA har hittills avrapporterats och spridits i SOU-serien, där såväl projektledare och ledamöter som sekretariat bidragit. Enskilda forskningsprojekt har vanligen publicerats genom avhandlingar, rapporter och meddelanden från respektive högskoleinstitution.

DEFA har i en rad projekt ingått som en av flera finansiärer. Samfinansieringen har då skett med bland andra forskningsråden.

4 Delegationen för social forskning (DSF)

4.1 Bakgrund och tillkomst

Delegationen för social forskning inrättades år 1974 som ett beredande organ till socialdepartementet och har formellt status av en kommitté.

Delegationen har till uppgift att inom departementets verksamhetsområde

- svara för bedömning och samordning av pågående och planerade projekt avseende forsknings- och utvecklingsarbete samt att följa försöksverksamhet inom den sociala sektorn
- initiera forsknings- och utvecklingsarbete av betydelse för socialpolitiken

4.2 Organisation

I delegationen ingår företrädare för riksrevisionsverket, socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet, landstingsförbundet, medicinska forskningsrådet, humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, forskare samt parlamentariker. Representationen från kommunförbunden utgörs av såväl förtroendevalda som tjänstemän. I delegationen för social forskning (DSF) finns även representanter för den sociala fältverksamheten i form av två socialchefer utsedda av Föreningen Sveriges socialchefer. Till DSF finns också ett antal experter knutna, bland annat från sjukvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Sprri) och statistiska centralbyrån (SCB).

Det löpande arbetet handhas av ett kansli knutet till socialdepartementet. För närvarande har kansliet resurser motsvarande 3,8 hela tjänster, varav 2,8 utgörs av forskningssekreterare. Delegationen har internt utsett ett arbetsutskott som bland annat handlägger viss ärendeberedning. Knutna till DSF finns också ett varierande antal "initiativgrupper", där representanter för avnämarna diskuterar och framlägger synpunkter på intressanta forsknings- och utvecklingsuppgifter.

4.3 Finansiering

DFS:s verksamhet finansieras genom socialdepartementets kommittéanslag vad gäller de administrativa resurserna. Delegationen har inga egna forskningsresurser.

4.4 Verksamhetsinriktning

Förutom att initiera, följa, värdera och samordna pågående och planerad forsknings- och utredningsverksamhet har DSF att till socialdepartementet bereda inkomna anslagsframställningar om forskningsanslag. Dessa framställningar bereds av delegationens arbetsutskott och de i delegationen ingående forskarrepresentanterna. I delegationens verksamhet ingår också

att sprida information om pågående och avslutade projekt. Detta sker dels genom viss egen publiceringsverksamhet i en rapportserie som huvudsakligen innefattar slutrapporter från stödda projekt, dels i en skriftserie som bland annat används för att föra ut synpunkter från "initiativgrupperna" och att sprida dokumentation från avhållna seminarier.

Den av DSF stödda och/eller initierade forskningen sker i stor omfattning vid högskolorna. Denna tendens har förstärkts av att socialstyrelsens egen forskningsverksamhet begränsats under senare år.

5 Expertgruppen för forskning om fysisk planering och bebyggelse (EFF)

5.1 Bakgrund och tillkomst

EFF tillkallades som en kommitté under bostadsdepartementet år 1974. Expertgruppen tillskapades med uppgift dels att ha en samordnande funktion inom forskningsområdet fysisk planering och bebyggelse, dels att initiera och sprida information om forskningen inom den angivna sektorn. Som förebild för expertgruppens uppbyggnad angavs expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU).

5.2 Nuvarande organisation

De ansatser som förelåg vid tillkallandet av EFF kom delvis att ändras efter år 1976. Detta avspeglas i expertgruppens sammansättning, som i dag består av företrädare för bostadsdepartementet, statens institut för byggnadsforskning, statens planverk, bostadsstyrelsen, statens lantmäteriverk, statens råd för byggnadsforskning, riksbankens jubileumsfond samt forskningsrådsnämnden.

Ledamöterna sammanträder 3-4 gånger per år. EFF har i sin nuvarande form inga egna kansliresurser. Expertgruppens sekreterare svarar för den administrativa servicen utöver sitt arbete som departementstjänsteman.

5.3 Finansiering

EFF finansieras genom kommittéanslag. Expertgruppen har inga resurser vad gäller forskning, varken för egen användning eller för tilldelning.

5.4 Verksamhetsinriktning

EFF:s huvudsakliga uppgift är att fungera som ett kontaktorgan mellan byggforskningen och departementet samt de under departementet sorterande verken. Uppgiften avspeglas tydligt i expertgruppens sammansättning.

För att informera om pågående och avslutad forskning arrangerar EFF seminarier och hearings i samarbete med forskare, departement och andra intressenter. Dessa arrangemang dokumenteras och publiceras i rapportform.

6 Expertgruppen för invandringsforskning (EIFO)

6.1 Bakgrund och tillkomst

EIFO tillsattes av regeringen år 1975 och är formellt en stående kommitté inom arbetsmarknadsdepartementet. EIFO gavs i uppdrag att fastställa forskningsbehov i frågor rörande in- och utvandring, invandras situation i samhället m m samt att följa och ta initiativ till forskning i sådana frågor. EIFO har tidigare arbetat utan särskilda direktiv, men en av gruppen framtagna arbetsplan har i september 1979 fastställts att gälla som direktiv för det fortsatta arbetet.

6.2 Nuvarande organisation

Ledamöterna i EIFO företräder en rad myndigheter och andra organ. I EIFO sitter företrädare för följande statliga myndigheter: arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, statens invandrarverk samt statistiska centralbyrån. Vidare är arbetsmarknadens parter, LO, TCO och SAF, representerade tillsammans med forskare och representanter för invandrarorganisationerna. De större invandrarorganisationerna har gemensamt utsett en representant.

Ledamöterna sammanträder 3-4 gånger årligen. De löpande uppgifterna handhas av ett sekretariat som har 4 heltidstjänster samt viss ytterligare kapacitet som är knuten till forskningsverksamheten. Sekretariatsarbetet leds av en huvudsekreterare som till sin hjälp har två biträdande sekreterare.

6.3 Finansiering

EIFO:s verksamhet finansieras genom arbetsmarknadsdepartementets kommittéanslag. Forskningsmedel kommer delvis från de forskningsanslag som arbetsmarknadsdepartementet förfogar över. EIFO söker i vissa fall medel bland annat från statliga myndigheter.

6.4 Verksamhetsinriktning

EIFO har ett relativt omfattande verksamhetsområde som dels består i att driva egen forskning, dels i att initiera nya forskningsprojekt och att informera om invandrarforskning. EIFO fungerar också som beredningsorgan inom arbetsmarknadsdepartementet för de anslagsansökningar som inkommer till departementet angående forskningsmedel för invandrarforskning.

Den egna forskningen som EIFO bedriver koncentreras i huvudsak till ett större övergripande projekt om invandringens långsiktiga effekter. Till detta projekt finns det ett antal speciella experter knutna.

EIFO:s informativa verksamhet består i att man utger två skriftserier och att personal från sekretariatet föreläser om invandrarfrågor i en rad sammanhang. Det senare möjliggörs i stor utsträckning av den forskningskompetens som finns inom sekretariatet.

7 Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU)

7.1 Bakgrund och tillkomst

ERU är en kommitté som sorterar under industridepartementet. I mitten av 1960-talet tillkallades en kommitté inom departementet med uppdrag att

- biträda vid uppläggningsen av den regionalpolitiska utredningsverksamheten
- samla information om den regionalpolitiska utredningsverksamheten
- föreslå koordinering av den regionalpolitiska forskningsverksamheten
- definiera forskningsbehovet i lokaliseringsfrågor

Successivt kom ERU:s verksamhet att inriktas på forskningsfrågorna. Vid riksdagens behandling våren 1979 av riktlinjerna för den fortsatta regionalpolitiken beslutades att den forskning som kommittén bedriver skall ske i delvis förändrade former. Bl a beslutades om ett nytt forskningsprogram samt vissa förändringar i ERU:s uppgifter och organisation. För att ge verksamheten en mer permanent karaktär än tidigare, förordade regeringen att en expertgrupp för forskning om regional utveckling inrättas.

7.2 Nuvarande organisation

a) Administrativt

- Expertkommittén; bestående av 16 ledamöter med företrädare för nationell och regional nivå, t ex departement, ämbetsverk, länsstyrelser, kommuner, landsting samt intresseorganisationer såsom LO, TCO och LRF. Även näringslivets organisationer medverkar i kommittéarbetet.
- Centrala kansliet; har till uppgift att verkställa expertgruppens beslut och

intentioner. Vidare är kansliet samordnande i ERU-organisationen. I arbetet prioriteras följande: sondering, och samordning av forskningsbehov, initiering av ny forskning, information om forskningsresultat samt samordning av forskning.

b) Forskningsmässigt

- Regionala samverkansgrupper; bestående av sex regionala samverkansgrupper med företrädare för forskning och planering i de sex högskole-regionerna. Verksamheten i grupperna har hittills koncentrerats till två huvuduppgifter: att stimulera kontakter och informationsutbyte mellan forskare, planerare och beslutsfattare på den regionala nivån, att ta fram underlag för och stimulera forskning i den egna regionen.
- Forskargrupper; ERU anslår medel till forskare som utarbetar mer detaljerade projektbeskrivningar. Kring varje delprogram bildas särskilda forskningsgrupper som är sammansatta av forskare från olika ämnesområden och olika universitet och högskolor. Sekreterare i forskningsgrupperna är vanligen personer som ingår i ERU:s centrala kansli.

Från ERU-kommitténs och de regionala samverkansgruppernas sida förväntar man att en forskargrupp skall

- bygga upp en kompetens på det problemområde som ERU-organisationen har definierat, bl a genom att tillgodogöra sig avslutad och pågående forskning
- utveckla kompetensen genom att initiera ny forskning där sådan saknas
- förmedla resultat till användargrupper

7.3 Finansiering

Finansieringen av en forskargrupp är för närvarande en svag länk i kedjan. ERU bidrar med resurser för gruppens "diskussionsmiljö", d v s främst sammanträdeskostnader och en forskarsekreterare.

Av ERU:s egen budget på 4,5 miljoner kronor går ca 1/3 vardera till forskning, administration och "diskussionsmiljö". Vill de olika grupperna starta egen forskning sker detta under de allmänna villkor som gäller för forskning. Medlemmarna får söka pengar hos lämpliga forskningsfinansierare. Anknypningen till en ERU-grupp ger här inga fördelar vad avser att erhålla forskningsanslag.

7.4 Verksamhetsinriktning

ERU har som huvuduppgift

- att initiera och samordna forskning om regional utveckling. Arbetet syftar till att ta fram den kunskap som behövs för att regering och riksdag skall kunna driva en realistisk och meningsfull regionalpolitik. Vidare skall ERU stå till tjänst med upplysningar till den regionala planeringen som arbetar med inomregionala frågor. För dessa mål krävs att ERU

representerar ett brett samhällsintresse samt har inblick i olika erfarenhetsområden som kan bidra med kunskap.

- att förmedla intressant kunskap om regional planering från internationell och svensk forskning till allmänheten, organisationer, statliga och kommunala organ.

8 Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO)

8.1 Bakgrund och tillkomst

ESO är en kommitté under budgetdepartementet. Våren 1980 tillkallade budgetministern en särskild utredare för att kartlägga det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrevs kring offentlig ekonomi och utarbeta förslag till verksamhetsplan och former för vidgade insatser. Bl a pekades på behovet av ytterligare undersökningar rörande följande områden

- fördelningsfrågor
 - transfereringar till hushåll och företag
 - samspelet mellan statliga och kommunala finanser
 - sysselsättningseffekter av offentlig verksamhet
 - alternativa organisationsmodeller för offentlig verksamhet
 - erfarenheter av besparingsarbete i andra länder

Den 26 februari 1981 beslöt regeringen om direktiv till en expertgrupp för studier i offentlig miljö. I direktiven (Dir 1981:25) anføres att expertgruppen bör ha i huvudsak de uppgifter som angivits i rapporten (Ds B 1980:17) Bättre beslutsunderlag för budgetpolitiken. Gruppen bör genom sitt arbete kunna bidra till att bredda och fördjupa underlaget för framtida budgetpolitiska och samhällsekonomiska avgöranden. Med anledning av förslag i rapporten (Ds E 1981:12) Den offentliga sektorns tjänsteproduktion som forskningsobjekt, uppdrog regeringen den 1 april 1982 åt expertgruppen att inom ramen för sitt uppdrag belysa de frågor som behandlats i nämnda rapport. Den offentliga sektorns effektivitet och produktivitet skall därvid särskilt uppmärksammas.

8.2 Nuvarande organisation

Expertgruppen har 8 ledamöter som i huvudsak representerar departement och ämbetsverk. Sekretariatet består av 3 personer.

8.3 Finansiering

ESO har en budget på 1 miljon kronor, varav hälften går till egen administration och hälften till forskningsanslag. Dessa medel kanaliseras

genom departementets kommittéanslag. I övrigt får uppdragstagande myndighet/institution själv stå för kostnaderna.

8.4 Verksamhetsinriktning

Expertgruppens ledamöter beslutar om vilka studieprojekt som bör genomföras och anger huvudsakliga riktlinjer för projekten. Expertgruppen prövar också frågan om publicering av rapporter. Expertgruppen arbetar främst med att lämna uppdrag till bl a myndigheter, institutioner och forskare. Endast mindre undersökningar genomförs i egen regi. Sekretariatet bereder projektförslag och svarar för kontakter med myndigheter och promemoriaförfattare.

9 Institutet för social forskning (SOFI)

9.1 Bakgrund och tillkomst

Institutet för social forskning inrättades den 1 januari 1972 genom ombildning av institutet för arbetsmarknadsfrågor och efter förslag från en särskild organisationskommitté Mål och riktlinjer för verksamheten vid ett institut för social forskning (U 1971:4). Den utbyggnad av SOFI, som 1971 års organisationskommitté förutsatte, realiserades emellertid inte under 1970-talet. Mot denna bakgrund, och med hänsyn till de förändringar som skett i institutets miljö sedan år 1972, akualiserade universitetskanslersämbetet i anslagsframställningen för 1978/79 en översyn av SOFI.

Under år 1980 bereddes frågan om SOFI:s organisation inom regeringskansliet. I samband därmed behandlades även institutets förslag (1980:01:29) till fortsatt välfärdsforskning. Regeringen redovisade sitt ställningstagande i budgetpropositionen i januari 1981 (prop 1980/81:100). Regeringens förslag innebar i korthet

att den enhet för social- och arbetsmarknadspolitisk forskning som SOFI utgör skall bevaras och vidareutvecklas,

att institutets resurser förstärks med nästan 50 procent,

att institutet får de ytterligare medel som erfordras för välfärdsforskningsprogrammets genomförande från anslag under arbetsmarknads- och socialdepartementen samt

att institutet från den 1 juli 1981 inordnas i Stockholms universitet.

Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag.

9.2 Organisation

Från den 1 juli 1981 är SOFI formellt en institution vid Stockholms universitet. Kvar från tiden som fristående institut har SOFI dock sin brett

sammansatta styrelse. I denna ingår företrädare för socialstyrelsen, kommunförbunden, arbetsmarknadsstyrelsen, riksrevisionsverket, LO, SAF, SACO/SR och SIF. SOFI har som universitetsinstitution ett relativt omfattande kansli.

9.3 Finansiering

SOFI finansieras numera till stor del på samma sätt som övriga högskoleinstitutioner. SOFI erhåller också medel från arbetsmarknads- och socialdepartementen för att genomföra det sk välfärdsforskningsprogrammet.

9.4 Verksamhetsinriktning

Institutet för social forskning har till uppgift att bedriva forskning rörande sociala frågor och arbetsmarknadsfrågor. Det åligger institutet särskilt att bedriva forskning som är inriktad på tillämpning inom social-och arbetsmarknadspolitiken samt på problem med anknytning till sådan politik. Vid institutet finns en professur i socialpolitik, en i arbetsmarknadspolitik och en i välfärds- och levnadsnivåforskning.

SOFI:s forskare deltar som ledamöter och experter i ett flertal kommittéer och arbetsgrupper m m, bland annat delegationen för social forskning (arbetsutskottet), styrelsen för institutet för byggnadsforskning, expertgruppen för invandningsforskning, statistikutredningen, expertgruppen för regional utredningsverksamhet.

Enligt sin instruktion skall SOFI inom sitt område även bedriva viss utbildning. Professorerna har en undervisningsskyldighet motsvarande 25 timmar föreläsningar per läsår inom forskarutbildningen. Efter SOFI:s inordnanden i Stockholms universitet har universitetsstyrelsen beslutat föra kurser i arbetsmarknadskunskap med personaladministration till SOFI.

10 Statens institut för byggnadsforskning (SIB)

10.1 Bakgrund och tillkomst

Den svenska bostads- och byggnadsverksamheten samt markanvändningen styrs och regleras direkt och indirekt av ett stort antal lagar och förordningar, av ett omfattande låne- och bidragssystem och av ett flertal myndigheter på central, regional och lokal nivå. De kommunala byggnadsnämnderna började inrättas under förra århundradet. Bostadsstyrelsen tillkom år 1948 och samtidigt inrättades länsbostadsnämnderna. Planverket tillkom år 1967 och bostadsdepartementet 1973.

SIB inrättades år 1960 genom dåvarande socialdepartementets försorg. I dag sorterar institutet under bostadsdepartementet. Institutet har enligt sina

direktiv (SFS 1982:200) till uppgift att bedriva sådan forsknings- och försöksverksamhet som är ägnad att främja en rationell utveckling av planering, produktion och förvaltning inom byggnadsområdet. SIB bör vidare enligt direktiven företrädesvis inrikta sin verksamhet på sådana problem som är väsentliga för utvecklingen inom byggnadsområdet, men som inte uppmärksammats av andra forskningsinstitutioner eller enskilda forskare.

10.2 Organisation

Institutet leds av en styrelse bestående av 10 personer. Regeringen utser nio av dessa och en utses av personalorganisationerna. Ledamöterna av styrelsen företräder statliga organ som länsstyrelsen, statens planverk, högskoleforskningen, socialforskningsinstitutet, regionala organ som länsbostadsnämnden och landsting, lokala organ som kommunen samt representanter för Svenska byggnadsentreprenörföreningen och Svenska byggnadsarbetareförbundet. Verksamheten är organiserad i forsknings-, informations- och kansliavdelningar.

Forskningsavdelningen består av tio enheter med sammanlagt 152 personer anställda. För varje projekt tillsätts efter behov sakkunniggrupper med speciell kompetens. Forskningsverksamheten vid enheterna bedrivs i projekt, som skall vara mål- och probleminriktade. Styrelsen fastställer projektprogram.

Informationsavdelningen skall bidra till spridningen av de kunskaper och erfarenheter som tas fram inom institutet samt medverka till att utveckla kontakterna med omvärlden, bl a via massmedia. Avdelningen består av 13 personer och kansliavdelningen av 14 personer.

10.3 Finansiering

Institutets verksamhet finansieras väsentligen med anslag från statens råd för byggnadsforskning (BFR). Institutet är rådets största anslagstagare. Inom ramen för rådsanslaget beslutar regeringen om storleken på institutets personalkostnader för information och förvaltning. Härutöver har institutet årligen intäkter från uppdragsforskning. Budgetåret 1981/82 svarade anslaget från BFR för 32 miljoner kronor av intäkterna och ca 3 miljoner kronor i form av egna uppdragsintäkter.

10.4 Verksamhetsinriktning

I direktiven till institutet (SFS 1982:200) anges att forskningen i första hand bör inriktas på analyser med utgångspunkt från förmågan att lösa problem, genomföra reformer och undanröja missförhållanden för individ, hushåll och praktik. Utgångspunkterna för institutets forskningsuppgifter inom byggnadsområdet tar i stor utsträckning hänsyn till beskrivningar och analyser av sådana tekniska, ekonomiska och sociala förhållanden som är direkt relaterade till medborgarnas välfärd och välbefinnande.

The first part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the world. It is divided into two main sections: the first section deals with the pre-historic period, and the second section deals with the historical period. The pre-historic period is divided into three sub-sections: the Stone Age, the Bronze Age, and the Iron Age. The historical period is divided into two sub-sections: the ancient world and the modern world. The ancient world is divided into three sub-sections: the Greek world, the Roman world, and the Byzantine world. The modern world is divided into two sub-sections: the Middle Ages and the Renaissance.

The second part of the book is devoted to a detailed study of the history of the world. It is divided into two main sections: the first section deals with the pre-historic period, and the second section deals with the historical period. The pre-historic period is divided into three sub-sections: the Stone Age, the Bronze Age, and the Iron Age. The historical period is divided into two sub-sections: the ancient world and the modern world. The ancient world is divided into three sub-sections: the Greek world, the Roman world, and the Byzantine world. The modern world is divided into two sub-sections: the Middle Ages and the Renaissance.

The third part of the book is devoted to a detailed study of the history of the world. It is divided into two main sections: the first section deals with the pre-historic period, and the second section deals with the historical period. The pre-historic period is divided into three sub-sections: the Stone Age, the Bronze Age, and the Iron Age. The historical period is divided into two sub-sections: the ancient world and the modern world. The ancient world is divided into three sub-sections: the Greek world, the Roman world, and the Byzantine world. The modern world is divided into two sub-sections: the Middle Ages and the Renaissance.

The fourth part of the book is devoted to a detailed study of the history of the world. It is divided into two main sections: the first section deals with the pre-historic period, and the second section deals with the historical period. The pre-historic period is divided into three sub-sections: the Stone Age, the Bronze Age, and the Iron Age. The historical period is divided into two sub-sections: the ancient world and the modern world. The ancient world is divided into three sub-sections: the Greek world, the Roman world, and the Byzantine world. The modern world is divided into two sub-sections: the Middle Ages and the Renaissance.

Bilaga 3 Organ för dokumentation och information om forskning

1.1 NORRA

1.1.1 SVERIGE

1.1.1.1 Sveriges Vetenskapliga

1.1.1.2 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.3 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.4 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.5 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.6 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.7 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.8 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.9 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.10 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.11 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.12 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.13 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.14 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.15 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.16 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.17 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.18 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.19 Svenska Vetenskaps-

1.1.1.20 Svenska Vetenskaps-

1.2 NORR

1.2.1 Den nya nordiska

1.2.2 nordiska

1.2.3 nordiska

1.2.4 nordiska

1.2.5 nordiska

1.2.6 nordiska

1.2.7 nordiska

1.2.8 nordiska

1.2.9 nordiska

1.2.10 nordiska

1.2.11 nordiska

1.2.12 nordiska

1.2.13 nordiska

1.2.14 nordiska

1.2.15 nordiska

Innehåll

1 Nordiska dokumentationscentralen för masskommunikationsforskning (NORDICOM)	93
2 Svensk samhällsvetenskaplig datatjänst (SSD)	96
3 Andra organ för dokumentation och information	98

1 Nordiska dokumentationscentralen för masskommunikationsforskning (NORDICOM)

1.1 Inledning

NORDICOM är en förkortning av den nordiska dokumentationscentralen för masskommunikationsforskning. Verksamhetens syfte är att utveckla, effektivisera och underlätta masskommunikationsforskningen i Norden. Verksamheten är uppbyggd kring nationella centraler i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Dessa fungerar självständigt inom ramen för de allmänna riktlinjer som utarbetats på det nordiska planet.

De första tankarna på att registrera och dokumentera litteratur inom massmedieområdet uppkom i slutet av 60-talet. Massmediernas ökade betydelse i samhället, massmedieforskningens starka expansion och flerveenskapliga karaktär skapade behov av en organiserad dokumentationsverksamhet. Från olika håll framfördes önskemål om att starta en effektiv dokumentation av massmedieforskningen. Pådrivande i denna fråga var massmedieforskningens avnämare – tidningsutgivarna och radioföretagen i Norden.

Nordiska ministerrådet beslöt i december 1972 att stödja en samnordisk dokumentationscentral för masskommunikationsforskning – NORDICOM. Försöksverksamhet påbörjades sommaren 1973.

Under 1976/77 arbetade en av Nordiska rådet tillsatt utredning med den framtida uppläggningsen av NORDICOM:s nordiska verksamhet. Utredningen kom fram till att försöksverksamheten utmynnat i ett tillfredsställande dokumentationssystem och att NORDICOM haft stor betydelse för samordningen av den nordiska masskommunikationsforskningen. Den 1 juli 1979 trädde NORDICOM:s nya organisation formellt i kraft.

1.2 NORDICOM:s nordiska verksamhet

Den nya organisationsformen är uppbyggd kring samma dokumentationscentraler som var stommen i försöksverksamheten. Dessa är knutna till forskningsinstitutioner vid universiteten i Bergen, Göteborg, Reykjavik och Tammerfors. Den danska centralen är placerad vid Stadsbiblioteket i Århus, som är det danska huvudbiblioteket för masskommunikationslitteratur. NORDICOM-Sverige har sin verksamhet förlagd till statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. De nationella centralerna finansieras av inhemska medel. Den samnordiska verksamheten bekostas av Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete inom Nordiska ministerrådet och leds av en styrelse bestående av både forskare och avnämare.

Enligt NORDICOM:s statuter är huvuduppgiften, som tidigare nämnts, att utveckla, effektivisera och underlätta masskommunikationsforskningen i Norden. Det är med andra ord fråga om en användar- och ämnesorienterad organisation.

Forskningsresultat skall spridas inom forskargruppen och göras tillgängliga för avnämare och andra intresserade. Ett viktigt led i denna verksamhet har varit att bygga upp en fungerande nordisk dokumentationsfunktion. NORDICOM skall också enligt sina statuter förmedla kunskap och kontakter mellan nordiska och utländska forskare. I praktiken består alltså det nordiska samarbetet av två huvuduppgifter:

- Dokumentation av publikationer inom masskommunikationsforskningsområdet
- Information om masskommunikationsforskningen och dess resultat

1.2.1 Dokumentation

Vid varje lands central bevakas systematiskt vad som händer inom det aktuella forskningsområdet och relevanta publikationer registreras. Allt tryckt material som behandlar masskommunikation registreras. Dessutom prioriterar NORDICOM högt dokumentation av sk grå material, dvs otryckt material typ kongresspapper. Materialet behandlas för manuell och datorbaserad sökning. Från NORDICOM:s start har utgångspunkten varit att dokumentationssystemets textbehandling skulle ske via ett ADB-baserat system. Det system som används i dag är utarbetat vid Köpenhamns datacentral och härstammar från det för EF konstruerade textbehandlings-systemet AGREP. Sedan år 1975 har detta system utnyttjats av NORDICOM. Databasen innehåller i juli 1982 drygt 11 000 dokument.

Fram till november 1982 har endast manuell sökning genom den årliga NORDICOM – Bibliografi över nordisk massekommunikationslitteratur varit möjlig. Från december 1982 är det möjligt att även söka on-line i NORDICOM:s databas NCOM. NORDICOM-materialet blir då tillgängligt via det skandinaviska datanätet och Euronet. Databasen är en kumulering av NORDICOM:s bibliografier från år 1975.

Tonvikten i registreringen ligger i indexreglering och utarbetande av abstracts. NORDICOM ingår i UNESCO:s internationella nät av dokumentationscentraler – COMNET (International Network for Communication Research). Samarbetet består främst i att indexeringen av det dokumenterade materialet sker i överensstämmelse med UNESCO:s Thesaurus for Mass Communication. Samtliga dokumentationscentraler inom COMNET prioriterar registreringen av sk grå materialet, dvs utgivningen av stencilerade forskningsrapporter, kongresspapper, statistiska sammanställningar etc. Dokumentationscentralen i Århus svarar för samordningen av den nordiska dokumentationsverksamheten.

1.2.2 Information

NORDICOM:s nordiska informationsverksamhet startade i organiserad form hösten 1980. Ett nordiskt informationsblad – NORDICOM-INFORMATION – utges med 4 nummer per år och sänds kostnadsfritt till alla intresserade. Informationsbladet, som omfattar 30-50 sidor per nummer, innehåller recensioner av aktuella böcker och rapporter, presentationer av forskningsprojekt, konferensrapporter, information om utredningar, förteckningar över nya publikationer samt specialartiklar. Genom informa-

tionsbladet sprids kunskap om masskommunikationsforskningen i de nordiska länderna mellan institutioner och forskare och mellan forskare och olika avnämargrupper. På grundval av de nordiska numren redigeras två sammanfattningsnummer på engelska varje år – The NORDICOM Review of Nordic Mass Communication Research. Denna utgåva avser forskare utanför Norden. Ansvar för NORDICOM:s nordiska informationsverksamhet ligger på den svenska NORDICOM-centralen vid Göteborgs universitet.

1.3 Den svenska NORDICOM-centralen

Inom ramen för den nordiska organisationen har varje nationell dokumentationscentral en självständig ställning. Centralen skall i första hand försörja den gemensamma nordiska dokumentationsverksamheten. Vid sidan av detta har de nationella avdelningarna möjligheter att verka för en effektivisering av den nationella forskningen inom området. Successivt har NORDICOM-centralerna kommit att få en central ställning inom det aktuella forskningsområdet i varje nordiskt land.

Fyra verksamhetsområden för NORDICOM-Sverige kan urskiljas

- NORDICOM-Sverige samlar in uppgifter om vad som görs inom svensk masskommunikationsforskning. För att underlätta insamlingen av material har ett kontaktnät byggts upp, där målsättningen har varit att vid varje forskningsinstitution, myndighet, organisation etc inom masskommunikationsområdet ha en kontaktperson.
- NORDICOM-Sverige registrerar, indexerar och skriver sammanfattningar av böcker, forskningsrapporter, kongresspapper och tidskriftsartiklar inom forskningsområdet för publicering i den årliga bibliografin över masskommunikationsforskning – NORDICOM-Bibliografi över nordisk massekommunikationslitteratur (NORDICOM-Bibliography of Nordic Mass Communication Literature). On-line-sökning i NORDICOM:s databas NCOM är möjligt från december 1982.
- NORDICOM-Sverige utger informationsbladet NORDICOM-NYTT/Sverige. Detta innehåller information om aktuella forskningsprojekt, konferenser, publikationer m m samt special- och översiktsartiklar. Bladet utkommer 3-5 gånger per år och erhålles utan kostnad.
- NORDICOM-Sverige utger förteckningar över svenska masskommunikationsforskare och forskningsprojekt inom forskningsområdet.

De två förstnämnda uppgifterna utgör grunden i den nordiska verksamheten. Det gäller NORDICOM-Sveriges bidrag till dokumentation och information på ett nordiskt plan. NORDICOM-Sverige har också utvecklat en nationell forskarservice. Framför allt gäller det utgivningen av NORDICOM-NYTT/Sverige. Bladet har visat sig fylla ett stort behov bland både forskare och praktiker.

NORDICOM-Sverige lämnar också i mån av resurser specialiserad information, text om aktuell forskning inom ett bestämt område av masskommunikationsforskningen. Hösten 1979 sammanställdes, på NSI:s uppdrag, forskningsresultat kring statlig och kommunal informationsverksamhet.

2 Svensk samhällsvetenskaplig datatjänst (SSD)

2.1 Bakgrund

Det humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) och dess föregångare, dels det samhällsvetenskapliga, dels det humanistiska, har verkat sedan slutet av 1940-talet. Betydande belopp har avsatts för projektforskning. Med tiden har dessa projekt alltmör fått en kvantitativ inriktning, innebärande att stora mängder material i form av hålkort eller tejpår ligger arkiverade hos vetenskapliga institutioner och enskilda forskare ute i landet. Varje genomfört projekt har givetvis resulterat i rapporter, artiklar eller böcker, och med det har hittills i stort sett alla varit nöjda. Utvecklingen i en rad andra länder har visat att de maskinläsbara materialen som finns kvar efter dylika projekt ofta är ytterst användbara i andra projekt och av andra forskare.

Efter mönster från ett amerikanskt arkiv har så gott som varje europeiskt land byggt upp dataarkiv inom den akademiska sektorn. I varje enskilt land har i allmänhet det nationella forskningsrådet svarat för initiativet. Från och med 1980 har Sverige fått sitt arkiv genom att HSFR tillskapat Svensk Samhällsvetenskaplig Datatjänst (SSD). Sverige är emellertid sent ute på detta område. I Danmark och Norge inleddes verksamheten 1973. I Mellaneuropa och i England har man snart 15 års erfarenhet. I Västtyskland och i USA startade man redan i början av 1960-talet.

Svensk Samhällsvetenskaplig Datatjänst finansieras tills vidare med medel från Humanistiskt-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Det drivs som ett forskningsprojekt knutet till Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

2.2 Riktlinjer

SSD skall vara ett rent serviceorgan för svenska humanister och samhällsvetare, ingen forskningsinstitution. Riktlinjer har fastställts av en arbetsgrupp tillsatt av HSFR inför tillkomsten av datatjänsten. I uppgifterna ingår

- att informera om och förmedla ADB-behandlade data och programpaket, databassystem m m
- att inventera pågående och planerade projekt
- att ge rekommendationer beträffande dokumentation och lagring av data
- att aktivera gamla arkiv så att de kan användas för reanalyser
- att verka för en långsiktig planering och samordning av dataarkiv och databasverksamhet
- att svara för nordiska och andra internationella kontakter på området
- att utgöra remissorgan för HSFR
- att svara för kontakter med organ som handhar den offentliga statistikproduktionen

Under den första tvåårsperioden har vissa av dessa uppgifter prioriterats. Ansträngningarna har främst gjorts för att skapa bra arkiveringsrutiner, bygga upp ett kontaktnät med den svenska forskningsvärlden samt påbörja förmedling av utländska data till svenska forskare.

2.3 Arkiveringsrutiner

Verksamheten inleddes med att inventera forskarsamhället med avseende på avslutade forskningsprojekt och förekomst av halvt om halvt bortglömda datamaterial. En postenkät sändes 1981 ut till ca 1 500 svenska forskare, vilkas namn påträffats i universitetskataloger, forskningsrådets verksamhetsberättelser, litteraturl databaser och Datainspektionens register över forskare med tillstånd att inneha personregister. Svar inkom från ett stort antal forskare och ca 230 forskningsprojekt kunde förtecknas i en katalog som utkom våren 1982 under titeln Svenska Databaser I. Inalles omfattar förteckningen ca 600 datafiler. Senare under våren utkom ett supplement på engelska. Från sommaren 1982 har arbetet inriktats på att insamla dessa datafiler till SSD som för ändamålet anlitar Göteborgs Datacentral för forskning och högre utbildning.

2.4 Informationsverksamhet, förmedlingar

Information utåt forskarsamhället sker i huvudsak på två sätt. I slutet av 1981 inleddes en serie besök vid olika vetenskapliga institutioner. På inbjudan medverkar SSD-personal i forskarseminarier för att informera om möjligheterna att få tillgång till analyserbara data.

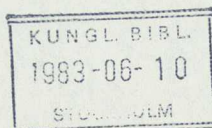
Våren 1982 inleddes utgivningen av ett kontaktblad som fått titeln SSD-kontakt. Hittills har fyra nummer utkommit. Det sänds för närvarande ut till 1 200 forskare, varav ett 50-tal utomlands. Kontaktbladet går ut till 15 länder.

Genom överenskommelse med ansvariga för det svenska katalogiserings-systemet LIBRIS läggs samtliga dokumenterade databaser vid SSD in på detta system. Avsikten är att all dokumentation som produceras i framtiden skall deponeras vid alla forskningsbibliotek i landet för att vara lätt tillgängliga på varje universitetsort.

Under senare hälften av 1982 har förmedlingsverksamheten börjat komma i gång. Ett 40-tal databaser har förmedlats, de flesta av utländskt ursprung.

3 Andra organ för dokumentation och information

Andra jämförbara dokumentations- och informationsorgan förutom NORDICOM och SSD är logoteket – ett serviceorgan för språkliga data vid Göteborgs universitet, demografiska databasen vid Umeå universitet, Stockholms historiska databas vid Stockholms universitet samt folkrörelse-data vid Uppsala universitet.

Statens offentliga utredningar 1983

Kronologisk förteckning

1. Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever. U.
 2. Nytt militärt ansvarssystem. Ju.
 3. Skatteregler om traktamenten m. m. Fi.
 4. Om hälften vore kvinnor. A.
 5. Koncession för försäkringsrörelse. Fi.
 6. Radon i bostäder. Jo.
 7. Ersättning för miljöskador. Ju.
 8. Stämpelskatt. Fi.
 9. Lagstiftningen på kärnenergiområdet. I.
 10. Användning av växtnäring. Jo.
 11. Bekämpning av växtskadegörare och ogräs. Jo.
 12. Former för upphandling av försvarsmateriel. Fö.
 13. Att möta ubåtshotet. Fö.
 14. Barn kostar. S.
 15. Kommunalforskning i Sverige. C.
-

Statens offentliga utredningar 1983

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Nytt militärt ansvarssystem. [2]
Ersättning för miljöskador. [7]

Försvarsdepartementet

Former för upphandling av försvarsmateriel. [12]
Att möta ubåtshotet. [13]

Socialdepartementet

Barn kostar. [14]

Finansdepartementet

Skatteregler om traktamenten m. m. [3]
Koncession för försäkringsrörelse. [5]
Stämpelskatt. [8]

Utbildningsdepartementet

Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever. [1]

Jordbruksdepartementet

Radon i bostäder. [6]
Utredningen om användningen av kemiska medel i jord och skogsbruket m. m. 1. Användning av växtnäring. [10] 2. Bekämpning av växtskadegörare och ogräs. [11]

Arbetsmarknadsdepartementet

Om hälften vore kvinnor. [4]

Industridepartementet

Lagstiftningen på kärnenergiområdet. [9]

Civildepartementet

Kommunalforskning i Sverige. [15]

